

Nationella minoriteter och minoritetsspråk

Minoritetspolitikens utveckling 2017

Utgivningsår: 2018

Rapport 2018:5

ISBN: 978-91-7281-805-7

Webbplats www.minoritet.se

Förord

Denna rapport är en redovisning av uppdrag i regleringsbrev 2017 om att följa upp och analysera utvecklingen inom det minoritetspolitiska målets delområden; diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet.

I rapporten uppmärksammas särskilt utvecklingen i jämförelse med 2014, samt vilka möjligheter och utmaningar som finns för att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter.

Uppföljningen har genomförts efter samråd med nationella minoriteters organisationer. En referensgrupp har bidragit med synpunkter och inspel, initialt och under rapportskrivandet.

Stockholm och Giron den 6 april 2018

Åsa Ryding
Länsstyrelsen i Stockholms län

Anja Taube
Sametinget

Innehåll

Bakgrund.....	8
Sammanfattning och diskussion.....	11
Diskriminering och utsatthet	12
Inflytande och delaktighet	12
Språk och kulturell identitet.....	13
Förvaltningsmyndigheters organisering av arbetet med minoritetsfrågor	15
Övriga bedömningar	16
Förslag till åtgärder	19
Diskriminering och utsatthet	20
Bakgrund.....	20
Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?	21
Förslag till åtgärder	25
Inflytande och delaktighet.....	26
Bakgrund.....	26
Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?	27
Förslag till åtgärder	31
Språk och kulturell identitet	33
Bakgrund.....	33
Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?	34
Förslag till åtgärder	44
Förvaltningsmyndigheters organisering av arbetet med minoritetsfrågor	46
Bakgrund.....	46
Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?	47
Stödjande, samordnande och kunskapshöjande insatser.....	51
Uppföljningsmyndigheternas gemensamma uppdrag	51
Länsstyrelsens uppdrag.....	56
Sametingets uppdrag	59
Myndigheter med särskilda uppdrag.....	67
Folkhälsomyndigheten	67
Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Pensionsmyndigheten och Skatteverket	69
Institutet för språk och folkminnen	69
Kulturrådet	70
Sameskolstyrelsen.....	71
Skolinspektionen.....	72
Skolverket	73
Socialstyrelsen	73
Universitets- och högskolerådet	75
Stiftelsen Svenska Filminstitutet	75
Länsstyrelserna.....	76
Bilagor.....	81

Bakgrund

Uppdrag

Med utgångspunkt i nationell lagstiftning och Sveriges internationella åtaganden ska Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget verka för att minoritetspolitikens fastställda mål med tre utpekade delområden uppnås. Länsstyrelsen och Sametinget ska redovisa utvecklingen inom det minoritetspolitiska målets delområden: diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet.

Enligt regleringsbrev ska myndigheterna särskilt redovisa:

- hur medel från anslaget 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* under utgiftsområde 1 Rikets styrelse har använts och bedöma det fortsatta behovet av medel,
- hur myndigheterna har följt och utvärderat tillämpningen av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk,
- vilka stödjande och samordnande insatser som har gjorts, och
- genomförda kunskapshöjande insatser och behovet av ytterligare insatser.

Eventuella skillnader mellan kvinnor och män ska analyseras och kommenteras.

Länsstyrelsen ska även redovisa fördelningen av stöd enligt förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter.

Sametinget ska redovisa hur arbetet med webbplatsen minoritet.se har genomförts, hur medel från anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* har använts för detta ändamål samt hur myndigheten arbetar för att involvera de fem nationella minoriteterna i arbetet med webbplatsen.

Sametinget ska även redovisa vad medlen från anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* avseende samiska språkcentrums verksamhet inklusive Giellagáldu gett för resultat.

Övrig redovisning

Under 2017 har Folkhälsomyndigheten, Institutet för språk och folkminne, länsstyrelserna, Sameskolstyrelsen, Statens skolinspektion, Socialstyrelsen samt Universitet- och högskolerådet haft särskilda uppdrag i form av riktade insatser för de nationella minoriteterna i enlighet med myndigheternas regleringsbrev och instruktioner. Myndigheterna har i uppdrag att redovisa sitt arbete till Länsstyrelsen och Sametinget. Statens kulturråd och Statens skolverk ska redovisa sitt arbete i sina respektive årsredovisningar.

Inriktning på uppföljningen

Syftet med denna rapport är att följa upp och analysera utvecklingen inom minoritetspolitikens mål med delområden; diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet. I rapporten belyses särskilt förvaltningsmyndigheters tillämpning av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (hädanefter kallad minoritetslagen) i jämförelse med resultaten i uppföljningsmyndigheternas rapport 2014. I rapporten uppmärksammas även möjligheter och utmaningar som finns för att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter.

Metod och kunskapsunderlag

I arbetet med denna rapport har Länsstyrelsen och Sametinget använt samma uppföljningssystem för det minoritetspolitiska arbetet som tillämpades i 2013 och 2014 års uppföljningsrapporter.

Systemet bygger på indikatorer uppdelade på de minoritetspolitiska delområdena samt ett egeninitierat område om förvaltningsmyndigheters organisering av arbetet med nationella minoriteters rättigheter. Underlag till indikatorerna är främst hämtade från förvaltningsmyndigheter, företrädare för nationella minoriteter på lokal nivå och riksorganisationer samt Sametingets politiker.

Även nationell statistik och annan data från statliga myndigheter och public servicebolag utgör underlag. Dessa har inhämtats från Brottsförebyggande rådet, Diskrimineringsombudsmannen, Statens skolverk, Sveriges Radio, Sveriges Television, Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslerämbetet och Utbildningsradion.

Kunskap från Länsstyrelsen och Sametingets samråd med nationella minoriteters organisationer och samerna, nätverksträffar med samordnare samt fortlöpande kontakter med kommuner, landsting, regioner, övriga myndigheter och enskilda representanter från nationella minoritetsgrupper har utgjort viktiga underlag.

Länsstyrelsen och Sametinget har även tagit del av redovisningar av det minoritetspolitiska uppdraget som statliga myndigheter haft i uppdrag att redovisa till uppföljningsmyndigheterna. Även Försäkringskassan, Kulturrådet, och Skolverket har haft i uppdrag att redovisa i sina årsredovisningar eller i särskild ordning till regeringskansliet och Stiftelsen Svenska Filminstitutet i sin resultatredovisning.

Även aktuella utredningar inom minoritetspolitikens område och rekommendationer från Europarådet angående Sveriges efterlevnad av de internationella åtagandena har varit väsentliga i arbetet.

En utförligare beskrivning av metod och underlag finns i bilaga 1.

Fördjupad uppföljning av grundskyddet

Länsstyrelsen och Sametinget har återkommande i uppföljningsrapporter till regeringen påtalat problemet med bristande genomslag för lagstiftningens grundskydd i förvaltningsmyndigheterna. I syfte att ta reda på mer om kommuners kunskap om minoritetspolitiken och om/hur de arbetar med frågorna har myndigheterna genomfört en fördjupad studie i 14 kommuner. Studien presenteras i en separat rapport (se bilaga 4) och ligger till grund för delar av bedömningarna i denna rapport.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med en sammanfattning och diskussion som belyser utvecklingen inom det minoritetspolitiska målets delområden under 2017, i jämförelse med resultaten i uppföljningsrapporten 2014. Sammanfattningen avslutas med övergripande förslag på åtgärder. Därefter belyses varje delområde; diskriminering och utsatthet, delaktighet och inflytande, språk och kulturell identitet samt området om förvaltningsmyndigheters organisering av arbetet med minoritetsfrågorna i egna kapitel. Varje kapitel avslutas med förslag på åtgärder kopplade till respektive delområde.

Därpå redovisas hur anslagsmedel för 2017 har använts och vilka stödjande, samordnande, kunskapshöjande och uppföljande insatser som Länsstyrelsen och Sametinget genomfört, samt resultat och effekter av dessa. I denna del rapporteras även fördelningen av statsbidrag enligt förordning (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter, Länsstyrelsens särskilda uppdrag avseende den romska minoriteten, utvecklingsarbetet med minoritet.se och hur Samiskt språkcentrum genomfört sitt uppdrag.

Redovisningar från statliga myndigheter och Stiftelsen Svenska Filminstitutet sammanfattas i ett avslutande kapitel, liksom en sammanfattning av länsstyrelsernas redovisningar.

I bilagor finns beskrivning av metod och underlag till denna rapport (bilaga 1), sammanställning av indikatorer och tabeller med enkätsvar (bilaga 2), redovisning av statsbidrag till kommuner och landsting/regioner som ingår i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska (bilaga 3) samt Länsstyrelsen och Sametingets fördjupade studie om kommuners arbete med minoritetslagens grundskydd (bilaga 4).

Sammanfattning och diskussion

Sedan 2010 då minoritetslagen trädde i kraft och Länsstyrelsen och Sametinget utsågs till uppföljande myndigheter av politikområdet så har antalet kommuner i förvaltningsområdena ökat från 38 till 75. Antalet landsting/regioner har under samma period utökats från åtta till 14. Intresset på lokal nivå för ytterligare anslutningar förefaller inte avta. Efter några år då regeringen gjorde uppehåll i anslutning till förvaltningsområdena har ytterligare sex nya kommuner och en region tillkommit 2018.

Därutöver ingår ett flertal myndigheter med verksamheter som helt eller delvis sammanfaller med förvaltningsområdena. Ett stort lokalt engagemang kan ses i de kommuner som ansökt om att ingå i förvaltningsområden, deltar i utvecklingsarbete inom regeringens strategi för romsk inkludering eller har en geografisk närhet till andra kommuner som ingår i förvaltningsområdena.

Sammantaget visar detta på ett växande intresse och en ökad kunskap om de minoritetspolitiska frågorna inom det offentliga, till följd av uppföljningsmyndigheternas och andra myndigheters insatser samt de nationella minoriteternas lokala och nationella mobilisering i frågorna.

Årets uppföljning visar att det fortfarande finns stora skillnader inom och utanför förvaltningsområdena när det gäller nationella minoriteters möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Utvecklingen inom förvaltningsområdena förefaller ha stannat upp något och är på ungefär samma nivå som 2014. Däremot har det skett en positiv utveckling av arbetet med det minoritetspolitiska uppdraget hos många övriga förvaltningsmyndigheter, främst när det gäller interna utbildningsinsatser, insatser för att främja och skydda minoritetsspråken samt flera samråd.

Trots att arbetet med det minoritetspolitiska uppdraget har kommit en bit på väg så återstår många utmaningar för att ytterligare skydda och främja nationella minoriteters språk och kulturer. Här finns tydliga kopplingar mellan minoritetspolitikens tre delområden som behöver utvecklas vidare. Insatser behövs även när det gäller utveckling av lagstiftningen men också kunskapshöjande insatser, praktiska förutsättningar och mer strategiskt arbete. För den fortsatta utvecklingen är de bedömningar och förslag som lämnas i denna rapport, i propositionen *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)*, i delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)*, i slutbetänkandet *Nästa steg? Del 2. Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:88)* och i betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan (SOU 2017:91)* viktiga.

Nedan sammanfattas kapitlen om utvecklingen inom de minoritetspolitiska delområdena 2017, med bedömningar och förslag. Därefter redovisas mer

generella bedömningar främst avseende utmaningar och möjligheter. Kapitlet avslutas med några övergripande förslag på åtgärder.

Diskriminering och utsatthet

Minoritetspolitiken har hittills haft begränsade effekter för delområdet diskriminering och utsatthet. Sammantaget kan konstateras att det inte skett några avgörande förändringar när det gäller anmälningar om diskriminering av nationella minoriteter sedan 2014. Liksom tidigare rör flertalet anmälningar om diskriminering romer och enligt Länsstyrelsens rapporter av arbetet med strategin för romsk inkludering framkommer att de är en fortsatt särskilt utsatt grupp.

Anmälningar om antiromska hatbrott har sjunkit vilket sannolikt har samband med avslöjandena av Skånepolisens massregistrering av romer, vilket lett till minskad anmälningsbenägenhet. Anmälningar av antisemitiska hatbrott har avtagit något men säkerhetsituationen för den judiska minoriteten har försämrats de senaste åren genom hot och aktioner riktade mot judiska byggnader och evenemang.

Länsstyrelsen och Sametinget gör bedömningen att det sannolikt finns ett stort mörkertal när det gäller diskriminering och utsatthet kopplat till anmälningsbenägenhet, bristande förtroende för myndigheter, kunskapsbrist om hur en anmälan kan ske samt brister i befintlig statistik. En stor brist är att det endast går att identifiera antiromska och antisemitiska hatbrott vilket medför att det saknas kunskap om samer, tornedalingar och sverigefinnars utsatthet. Även upplärningsgraden är fortsatt låg. I kapitlet *Diskriminering och utsatthet* lämnas förslag till åtgärder för att utveckla statistiken så att en bättre bild kan ges samt förslag om kunskapshöjning hos berörda myndigheter och nationella minoriteter för att på sikt öka anmälningsbenägenheten och upplärningsgraden.

Den mest positiva utvecklingen jämfört med 2014 är att det skett en ökning av andelen förvaltningsmyndigheter som genomför utbildningsinsatser och andra insatser för att motverka diskriminering och utsatthet. Ett strategiskt arbete med kunskapshöjande åtgärder för att säkra kunskapsnivån hos fler förvaltningsmyndigheter och öka skyddet av nationella minoriteter behövs dock även fortsättningsvis.

Inflytande och delaktighet

Nationella minoriteters möjligheter till inflytande genom samråd har ökat jämfört med 2014. Den mest positiva utvecklingen har skett hos statliga myndigheter. Många av dessa har under flera år haft särskilda minoritetspolitiska regeringsuppdrag och Länsstyrelsen och Sametinget gör fortsatt bedömningen att riktade uppdrag har central betydelse för att myndigheterna ska kunna säkerställa nationella minoriteters rätt till inflytande och delaktighet.

Nationella minoriteters möjligheter till inflytande i kommunal verksamhet ser ungefär likadan ut som 2014. Störst möjlighet har de individer som bor inom ett förvaltningsområde och vars språk kommunen får statsbidrag för. Detsamma gäller för landsting och regioner i förvaltningsområdena men här tycks det förstärkta skyddet och statsbidraget inte ha lika stor betydelse för vilka nationella minoriteter som ges inflytande.

En majoritet av kommunerna och landstingen/regionerna som ingår i förvaltningsområdena uppger att minoriteternas inflytande har haft avgörande betydelse för de beslut som tagits, vilket också bekräftar av minoritetsrepresentanter både lokalt och nationellt. I många kommuner har formerna för inflytande vidareutvecklats och öppna samråd med politisk representation och arvodering har gett minoriteterna reell möjlighet att påverka. De flesta minoritetsrepresentanter har också en ganska positiv syn på sina möjligheter att påverka och många uppger att de har kunnat lyfta egna frågor på dagordningen och att de kommit in tidigt i processen. En märkbart positiv utveckling jämfört med 2014 är minoritetsföreträdarens uppfattning om att deras ekonomiska förutsättningar för att delta i samråd har förbättrats.

Men även om en högre andel minoritetsföreträdare uppger att de har förbättrade resurser för samråd så kvarstår dock behovet av ökade resurser till riksorganisationer som företräder judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar samt till Sametinget. Här har uppföljningsmyndigheterna återkommande uppmärksammat regeringen på att statsbidraget som regleras i förordning (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter måste höjas då kostnaderna för organisationernas medverkan i samråd har ökat. Länsstyrelsen och Sametinget lämnar i kapitel *Inflytande och delaktighet* förslag bland annat om ökat ekonomiskt stöd till organisationerna. För att nationella minoriteter ska kunna erhålla den egenmakt som regeringen fastslår är det av vikt att samtliga nationella minoriteter får de medel som behövs för att kunna utöva sina rättigheter till inflytande.

En fortsatt utmaning för förvaltningsmyndigheter är att samtliga nationella minoriteter ska ges möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. Här har framför allt kommuner utanför förvaltningsområdena mycket arbete att göra men även kommuner i förvaltningsområdena för de minoriteter som de inte uppbär statsbidrag för. En annan utmaning som framkommer både hos förvaltningsmyndigheter och minoritetsrepresentanter är svårigheter att hitta och engagera unga. Länsstyrelsen och Sametinget lämnar förslag i kapitlet som syftar till att skapa och utveckla former för inflytande och samråd med nationella minoriteter där särskilt ungas inflytande prioriteras.

Språk och kulturell identitet

Liksom tidigare är det inom delområdet språk och kulturell identitet som det sker flest insatser men mycket kvarstår för att nationella minoriteter fullt ut ska kunna tillgodogöra sig sina rättigheter avseende språk och kultur.

Utbudet av språk-, kultur- och informationsinsatser är störst i kommunerna i förvaltningsområdena. Det förstärkta skyddet och statsbidraget är tydliga framgångsfaktorer för främjande och skydd av finska, meänkieli och samiska i förvaltningsområdena. Insatser för att främja romani chib och jiddisch är mer sällsynta.

Årets uppföljning visar att utvecklingen planat ut något i förvaltningsområdena i jämförelse med 2014. Däremot så har efterfrågan på mer verksamheter ökat. Efterfrågan gäller främst förskola och äldreomsorg helt eller delvis på minoritetsspråk men även fler språk- och kulturfrämjande insatser överlag. Utöver brist på tillgång till språkkunnig personal kvarstår även en rad utmaningar kring organisering, kunskapshöjande insatser och arbetsmetoder för att kommunerna ska klara sina åtaganden. Om förslagen i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* angående förtydliganden i minoritetslagen avseende förskola och äldreomsorg på minoritetsspråk blir antagna kan en positiv förbättring förväntas. Länsstyrelsen och Sametinget lämnar kompletterande förslag i kapitel *Språk och kulturell identitet* som syftar till att förtydliga regleringarna i minoritetslagen och att på olika sätt åtgärda bristen på språkkunnig personal.

Utvecklingen går framåt när det gäller övriga förvaltningsmyndigheters insatser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kulturer. Mest positiv är utvecklingen inom landstingen/regionerna. Även andelen landsting/regioner som i den regionala kulturplanen avsatt särskilda medel för att finansiera verksamhet som relaterar till nationella minoriteter har ökat.

Kulturrådets arbete med stöd till nationella minoriteters kultur är av stor betydelse för ett levande kulturliv. Arbetet har fortsatt utvecklas i positiv riktning, i dialog med nationella minoriteter. Den bidragsgivning som Institutet för språk och folkminnen ansvarar för bedöms ha bidragit till att stärka de nationella minoritetsspråken och deras användare.

När det gäller kommunernas insatser för att stärka och skydda nationella minoriteters språk och kulturer är det de åtaganden som även finns reglerad i annan lagstiftning som är vanligast förekommande.

Generellt är det allt fler förvaltningsmyndigheter som uppger att de informerar om nationella minoriteters rättigheter, även på minoritetsspråken. Bilden av ökningen delas dock inte av minoritetsföreträdare vilket delvis kan förklaras med att informationen ofta är begränsad och svårtillgänglig samt att myndigheterna inte når rätt målgrupper. En annan förklaring är att den bestämmelse som reglerar informationsskyldigheten är öppen för tolkning. Om förslaget i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* om ett förtydligande antas bör en förbättring ske. Det är av största vikt för spridningen av kunskap om minoritetsrättigheterna att förvaltningsmyndigheterna ger information.

Förskoleverksamhet på modersmål, modersmålsundervisning och högre studier i minoritetsspråk är av stor betydelse för revitalisering av minoritetsspråken. Detta gäller särskilt förskoleverksamheten, inte minst för att barnens additiva förmåga sker i tidig ålder.

Svaren i enkätundersökningarna visar dock att förskoleverksamhet på minoritetsspråk är sällsynt utanför förvaltningsområdena. Många kommuner har sannolikt inte uppfattat skyldigheterna i minoritetslagens 4 § och skollagen (2010:800) att arbeta med att stärka barns nationella minoritetsspråk genom modersmålsstöd. Många förskolor saknar även tillgång till modersmålspedagoger eller förskollärare som kan minoritetsspråk. Länsstyrelsen och Sametinget gör bedömningen att Skolverkets förslag om reviderad läroplan för förskolan sannolikt är ett steg i rätt riktning för fyra av minoritetsspråken. En läroplan för samiska frågor behöver dock utredas på nytt för att samernas rättigheter som urfolk ska tillgodoses fullt ut i förskolan. Det är också av vikt att Skolverket får i uppdrag att arbeta med implementeringen av frågorna i förskolan och även vara till stöd för huvudmännen för att reellt arbete för barnens språkutveckling på minoritetsspråk ska ske.

När det gäller modersmålsundervisning i grundskolan så har andelen elever som deltar i undervisningen ökat. Även andelen berättigade elever har ökat, liksom andelen sökande till högre studier om nationella minoriteters språk och kulturer. Ökningen av elever till modersmålsundervisningen hänger troligen samman med den ändring i skollagen som trädde i kraft 2015 och som innebär att elever som tillhör nationella minoriteter har rätt till undervisning även om de saknar grundläggande kunskaper i språket.

Inom modersmålsundervisningen kvarstår utmaningar med brister i statistiken, brist på tillgång på språkkunniga lärare samt omfattning och förläggningen av undervisningen. Tvåspråkig undervisning förekommer i mycket liten utsträckning och kunskapen om tvåspråkig undervisning är begränsad.

Länsstyrelsen och Sametinget instämmer i de bedömningar som görs i betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan (SOU 2017:91)* kring ovanstående. Det nya ämnet som föreslås bedöms av Länsstyrelsen och Sametinget som viktigt för att utveckla arbetet med minoritetsspråken i hela skolsystemet. Även de förslag som lämnas bedöms som viktiga för att möjliggöra för tvåspråkig undervisning i högre grad än i nuläget. I kapitel *Språk och kulturell identitet* lämnas även förslag som syftar till att åtgärda bristen på språkkunnig personal samt öka förutsättningarna för språkrevitalisering i förskola och skola.

Förvaltningsmyndigheters organisering av arbetet med minoritetsfrågor

Majoriteten av kommunerna i förvaltningsområdena har ett planmässigt uppföljningsarbete för den minoritetsspråksgrupp som kommunen får

statsbidrag för. Detta har resulterat i att arbetet har kunnat förankras och medvetandegöras i kommunernas politiska och verksamhetsmässiga ledning. De flesta kommuner har även en samordnande funktion anställd som är ansvarig för arbetet med språkgruppen, vilken vanligen är placerad centralt i kommunen. Flertalet har genomfört interna utbildningar om nationella minoriteters rättigheter för förtroendevalda och tjänstepersoner.

Ett motsvarande arbete saknas till stora delar i kommuner utanför förvaltningsområden och även i förvaltningsområdeskommunerna när det gäller arbete med de minoritetsspråksgupper som kommunen inte får statsbidrag för.

En positiv utveckling sedan 2014 är att allt fler landsting/regioner i förvaltningsområden och övriga myndigheter följer upp sitt arbete med nationella minoriteter, ofta inom ramen för ordinarie uppföljningssystem. Många utbildar också sin personal om minoriteters rättigheter, bland annat genom vidareutbildning av ledningsgrupper och vid introduktionskurser för nyanställda.

En utmaning för förvaltningsmyndigheterna generellt är att minoritetsfrågorna ofta tenderar att drunkna i den konkurrens av frågor som myndigheterna har ansvar för. En annan utmaning är att höja kunskapsnivån inom myndigheterna samt att integrera minoritetsfrågorna i ordinarie verksamhet och struktur. Länsstyrelsen och Sametinget gör fortsatt bedömningen att riktade uppdrag och statsbidrag utgör starka incitament för att myndigheter ska arbeta med behovsanalyser, verksamhetsstyrning och uppföljning. Om förslagen i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* antas, där samtliga kommuner och landsting/regioner föreslås bli skyldiga att anta dokumenterade mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet, kan möjligen en positiv förbättring förväntas.

Övriga bedömningar

Störst möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda är i förvaltningsområdena

Enskilda som bor inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska har fortfarande flest möjligheter att få sina minoritetsrättigheter tillgodosedda. Störst möjlighet har de individer som bor i en kommun som får statsbidrag för individens minoritetsspråk och som har särskilda skyldigheter enligt minoritetslagens förstärkta skydd. Samtliga kommuner i förvaltningsområdena erbjuder också inflytande till minoritetsrepresentanter för de språk som kommunen får statsbidrag för vilket bidrar till att förstärka insatserna.

De minoritetsspråk som kommunerna inte uppbär statsbidrag för uppmärksammas däremot mer sällan av kommunerna. I vissa fall förefaller det som om kommunerna inte noterat att de även har skyldigheter enligt

minoritetslagens grundskydd. Det är också mer sällsynt med former för inflytande och delaktighet för dessa grupper. Här finns en stor utmaning inom förvaltningsområdena att utveckla ett strategiskt arbete som omfattar inflytande för alla nationella minoriteter och insatser för att främja och skydda minoritetsspråken och kulturen.

Arbetet med grundskyddet behöver utvecklas

Det finns fortfarande stora brister när det gäller förvaltningsmyndigheters implementering av grundskyddet. För att samtliga kommuner och landsting/regioner ska utveckla sitt arbete med minoritetslagens grundskydd krävs flera samverkande insatser. Utöver kunskaper om skyldigheterna enligt minoritetslagen behövs ett utpekat ansvar inom myndigheten och resurser för att samordna arbetet. Förutsättningarna lokalt behöver analyseras och arbetet bör även integreras i ordinarie verksamhetsplanering och uppföljning. Därtill krävs samråd med nationella minoriteter som ska ges reellt inflytande. För att samråd ska bli möjligt krävs även minoriteters närvaro, engagemang och vilja till dialog.

På lokal nivå kan det vara svårt att avsätta resurser för det omfattande arbete som ibland krävs för att nå resultat. Det kan också finnas svårigheter med att nå engagerade företrädare för nationella minoriteter. Ibland saknas föreningar på orten och riksorganisationerna har begränsad kapacitet att bistå. Kommunerna kontakter ofta Länsstyrelsen och Sametinget och efterfrågar mer kunskap och stöd i sitt arbete än vad det finns resurser för myndigheterna att ge.

I enkätundersökningen framkommer också att många kommuner inte har aktuella kartläggningar och flera har efterfrågat stöd i kartläggningsarbetet.

Om förslaget i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* om att alla kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete blir antaget, så tydliggörs statens förväntningar. Men för att detta ska leda till reell verksamhet kommer många kommuner och landsting/regioner att behöva olika typer av stöd. Genom ett utökat uppdrag med resurser till länsstyrelserna skulle dessa kunna stödja och samordna kommuner och landsting/regioner både i det föreslagna uppdraget, i kartläggningsarbete och övrigt arbete med grundskyddet.

Med ett utökat uppdrag med resurser skulle även Länsstyrelsen och Sametinget kunna bistå ytterligare i arbetet genom att ta fram verktyg med goda exempel samt konkreta metoder och modeller för arbete med minoritetslagens grundskydd.

Statligt stöd och riktade uppdrag av stor betydelse för minoritetspolitikens utveckling

Statsbidraget till kommuner och landsting/regioner är av stor betydelse för förverkligandet av minoritetspolitiken inom förvaltningsområdena, vilket framkommer återkommande i enkätundersökningarna och andra underlag.

Även de särskilda regeringsuppdrag som olika statliga myndigheter haft har tydligt bidragit till utvecklingen av minoritetspolitiken inom flera områden sedan 2014. De särskilda uppdragen förstärker myndigheternas skyldigheter enligt minoritetslagen och ger därigenom positiva effekter både på nationell och lokal nivå.

Det statliga stödet till nationella minoriteters språk och kultur är av stor vikt för att få till stånd ett levande kulturliv som omfattar de nationella minoriteternas kultur och möjligheterna till språkrevitalisering. Likaså är statsbidraget till riksorganisationer och samerna av stor betydelse för att organisationerna ska kunna ta del av sina rättigheter till inflytande och bidra till den fortsatta utvecklingen. Som påtalas på annat håll i rapporten så behöver organisationsbidragen och stöd till organisationernas medverkan i samråd öka till följd av den pågående utvecklingen inom minoritetspolitikens område.

Olika förutsättningar

Som framkommer återkommande både i denna rapport samt i andra rapporter och utredningar så är det stora skillnader när det gäller behov och möjligheter, både för de nationella minoriteterna och för minoritetsspråken.

De judiska och romska minoriteterna har i dagsläget inte samma rättigheter som de övriga minoriteterna, vilket även gäller för romani chib och jiddisch. Länsstyrelsen och Sametinget anser därför att möjligheterna att utöka rättigheterna för jiddisch och romani chib i delar av landet bör undersökas. Länsstyrelsen ser inga hinder för detta utifrån språkstadgans del III om historisk geografisk hemvist. Då ordningen med förvaltningsområden och statsbidragen är en framgångsfaktor skulle liknande modeller, anpassade för den judiska respektive den romska minoriteten vara en möjlig väg.

Sametinget har återkommande krävt att samers urfolksstatus ska respekteras och att samerna ska omtalas som urfolk och inte nationell minoritet.

Sametinget anser också att de olika samiska språken ska benämnas som nordsamiska, lulesamiska, sydsamiska, pitesamiska och umesamiska istället för nationellt minoritetsspråk och att en särskild samisk språklag inrättas.

Även för sverigefinska och tornedalska minoriteterna, liksom för finska och meänkieli, finns behov och utmaningar som skiljer sig åt.

Om förslagen i propositionen *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* och i betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan (2017:91)* antas så kommer sannolikt vissa förbättringar att ske för att stärka nationella minoriteters språk och kulturer. Många utmaningar för att revitalisera språken återstår dock. På längre sikt kan det därför finnas anledning att överväga behovet av olika strategier för alla nationella minoriteter och minoritetsspråken. Här kan de positiva erfarenheterna från arbetet med strategin för romsk inkludering tas tillvara.

Synliggörande och kunskapshöjande åtgärder

Kunskapsnivån om de minoritetspolitiska frågorna inom det offentliga har ökat rejält sedan 2010 då minoritetslagen trädde i kraft. Detta är till stora delar ett resultat av uppföljningsmyndigheternas och andra myndigheters insatser samt de nationella minoriteternas mobilisering i frågorna. Däremot har minoritetslagen ännu inte fått fullt genomslag inom alla berörda förvaltningsmyndigheter.

Det finns fortfarande en låg kunskap om nationella minoriteter hos allmänheten. Av den Novus-undersökning som Utbildningsradion (UR) nyligen har tagit fram framkommer att en tredjedel saknar kunskap om nationella minoriteter.

En av de grundläggande uppgifterna för Länsstyrelsen och Sametinget har varit att producera informations- och kunskapshöjande material samt arrangera utbildningar och konferenser för att skapa nödvändig förståelse för lagstiftningen och nationella minoriteters rättigheter. Insatser har även gjorts för allmänheten genom annonskampanjer och deltagande i arrangemang av strategisk betydelse. Därtill har webbsidan minoritet.se utvecklats till en kunskapskälla av stor betydelse med 269 000 sessioner/besök under 2017.

Trots den stora omfattning av kunskapshöjande aktiviteter som gjorts sedan 2010 så är det konstant en större efterfrågan än vad uppföljningsmyndigheterna haft resurser att tillgodose. Även inom de förvaltningsmyndigheter som har ett pågående arbete sker ständiga personalförändringar och det saknas ofta ett system för erfarenhets- och kunskapsöverföring. Så länge denna brist kvarstår kommer behovet av insatser från en central aktör fortsätta öka i takt med att minoritetspolitiken utvecklas. Myndigheterna gör därför bedömningen att ytterligare resurser behöver tillföras uppdraget.

Förslag till åtgärder

- Att uppföljningsmyndigheterna får utökade resurser för stödjande, samordnande och kunskapshöjande insatser.
- Att uppföljningsmyndigheterna får uppdrag med resurser att ta fram verktyg som bland annat innehåller goda exempel och konkreta metoder/modeller på arbete med minoritetslagens grundskydd.
- Att samtliga länsstyrelser får uppdrag med resurser att vara ett regionalt stöd i arbetet med implementeringen av minoritetspolitiken i respektive län.

Diskriminering och utsatthet

Bakgrund

Minoritetspolitikens målsättning är att ge skydd åt nationella minoriteter. I enlighet med bestämmelserna i Europarådets ramkonvention har Sverige åtagit sig att vidta åtgärder för att skydda individer som kan utsättas för hot eller utförande av diskriminerande handlingar. Detta förutsätter ett systematiskt och effektivt arbete för att förebygga diskriminering och motverka andra former av kränkningar och utsatthet.

I minoritetslagen finns särskilda bestämmelser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kulturer. Utöver denna lag finns även bestämmelser i skollagen (2010:80), diskrimineringslagen (2008:567) och brottsbalken (1962:700) som direkt eller indirekt syftar till att motverka diskriminering av och utsatthet hos nationella minoriteter. Utöver lagstiftning finns strategier och handlingsplaner för att motverka diskriminering och utsatthet. Exempel på detta är *Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott* som antogs av regeringen 2016 och *Strategin för romsk inkludering 2012 - 2032*.

Länsstyrelsen och Sametinget har återkommande konstaterat att minoritetspolitiken hittills haft begränsade effekter för delområdet diskriminering och utsatthet. Särskilt judar, romer och samer befinner sig i en svår situation. Eftersom språken jiddisch och romani chib är geografiskt obundna språk omfattas de inte av det särskilda skydd som finns inom förvaltningsområdena. En målsättning inom minoritetspolitiken är att ge upprättelse åt en större andel personer som utsätts för och anmäler diskriminering och hatbrott. Detta kräver både kunskapshöjande och förtroendeskapande insatser i dialog med nationella minoriteter för att anmälningsbenägenheten ska öka. Dels behöver statistik och andra slags underlag utvecklas för att ge en mer heltäckande bild av situationen. Skyddet av nationella minoriteter behöver även bli en integrerad del av förvaltningsmyndigheters arbete med att främja jämlikhet och icke-diskriminering samt tillgodose nationella minoriteters rättigheter på lokal, regional och nationell nivå.

Europarådets rådgivande kommitté som övervakar efterlevnaden av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter konstaterar i sitt fjärde yttrande 2017 att det finns brister i tillämpningen av minoritetslagstiftningen hos statliga myndigheter och på lokal nivå och att den skiljer sig åt avsevärt mellan kommuner. Detta får till följd att många inte får tillgång till sina rättigheter. Kommittén uttrycker även oro för en ökad intolerans mellan grupper, rasism och ett mer polariserat debattklimat som även drabbar individer som tillhör nationella minoriteter och som kräver aktiva åtgärder.

Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?

Förekomst av diskriminering och hatbrott

Inga större skillnader när det gäller förekomsten av diskriminering av judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar har kunnat konstateras sedan 2014 enligt Diskrimineringsombudsmannen (DO). Liksom tidigare rör flertalet anmälningar diskriminering av romer. I DO:s dialog med romer framkommer att de fortsatt är en särskilt utsatt grupp inom många samhällsområden, vilket också styrks av Länsstyrelsens rapporter av arbetet med romsk inkludering. I Länsstyrelsens nulägesbeskrivning 2014 som bygger på fem sektorsmyndigheters studier bekräftas bilden av förekomsten av diskriminerande strukturer, fördomar och förutfattade meningar av romer inom samtliga områden som omfattades av studien.

Den högre andelen anmälningar från romer bedöms även hänga samman med de riktade utbildningsinsatser som DO tidigare genomfört för den romska minoriteten samt det utvecklingsarbete som sker inom ramen för strategin för romsk inkludering. Länsstyrelsen har också, i enlighet med sitt uppdrag, spridit utbildningsmaterialet *Antiziganism i Sverige* till utvecklingskommuner, romska organisationer och skolor i landet vilket sannolikt har ökat medvetenheten.

I statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) redovisas uppgifter om hatbrott med antisemitiska och antiromska motiv. Statistiken visar att av polisanmälningarna för 2016 uppskattades totalt 6 415 innehålla ett hatbrottsmotiv varav 158 med antiromska motiv och 182 med antisemitiska motiv.

Redovisningen av hatbrott med antiromska motiv visar en utveckling där anmälningarna i jämförelse med 2013 har minskat med 32 procent. Brå menar att det är svårt att veta vad minskningen av anmälningar kan bero på eftersom det rör sig om statistiskt sett låga siffror vilket gör resultaten känsliga för tillfälliga händelser. En tänkbar sådan händelse är det massregister över romer som polisen i Skåne upprättat och som avslöjades hösten 2013. Registret fick stor medial uppmärksamhet och granskningar av polisens agerande pågick i flera år. Den uppdagade registreringen har med stor sannolikhet lett till ett minskat förtroende för polisen vilket kan ha resulterat i färre polisanmälningar från romer.

Redovisningen av hatbrott med antisemitiska motiv visar en ökning från 2013 till 2015 för att därefter minska något till 2013 års nivå. Även om det skett en viss minskning så upplever den judiska gruppen att säkerhetssituationen försämrats de senaste åren, till följd av terrorattentat mot judiska institutioner i Europa samt hot och aktioner riktade mot judiska byggnader och evenemang i Sverige. Detta får ofta till följd att verksamheter ställs in och att kostsamma säkerhetsåtgärder måste vidtas av den judiska minoriteten.

Samiska företrädare har i olika sammanhang tagit upp den rasism som samer utsätts för. Det kan yttra sig i form av mobbing i skolan, kränkningar och hot om våld i sociala medier. Det förekommer även djurplågeri av renar och skändande av renar som plågats till döds. Sametinget bedömer att det rasistiska språkbruk av det slag som användes i rättegången om rätten till jakt och fiske i Girjas sameby har fått allvarliga konsekvenser för samers tilltro till majoritetssamhället.

Regeringen har på olika sätt uppmärksammat förekomsten av diskriminering och utsatthet av nationella minoriteter och bland annat gett uppdrag till Brå att göra en fördjupad studie av antisemitiska hatbrott med fokus på gärningspersoner och ett uppdrag till Sametinget att kartlägga förekomsten av rasism och hatbrott mot samer idag.

Uppklarningsgrad

Det finns få ansökningar om stämning, domar eller förlikningar när det gäller diskriminering av nationella minoriteter. År 2017 har DO väckt talan i domstol i ett ärende som gällde diskriminering av en romsk man. Målet har därefter förlikts. I ytterligare två fall har DO ingått förlikningar i ärenden som gällt diskriminering av romer. Även 2014 genomfördes tre förlikningar.

Uppklarningsgraden för anmälningar om hatbrott med antiromska motiv var tre procent av de brott som anmäldes 2015. Motsvarande för brott med antisemitiska motiv var fyra procent. Uppklarningsgraden för båda hatbrottsmotiven är ungefärliga med 2013. Den låga uppklarningsgraden beror främst på att det ofta anses svårt att koppla brottet till en gärningsman. Det gäller till exempel brott när någon okänd ropar något i en folkmassa på allmän plats, vandalisering av synagogor eller lokaler med koppling till romer eller judar, brott begångna på internet eller olaga diskriminering där ord står mot ord.

Fler åtgärder behövs för att minska mörkertalet

Mörkertalet när det gäller diskriminering och hatbrott av nationella minoriteter är fortsatt stort, vilket även bekräftas av nationella minoriteters riksorganisationer och Sametingets politiker i uppföljningsmyndigheternas enkätundersökning. Det stora mörkertalet är sannolikt en kombination av flera skäl som behöver åtgärdas för att nationella minoriteters situation bättre ska synliggöras och att de ska få ett större skydd.

Ett skäl är att den statistik som finns att tillgå är behäftad med olika osäkerhetsmoment och brister. När det gäller statistiken över anmälningar av diskriminering av nationella minoriteter så bygger den på DO:s bedömningar. Inte heller statistiken över antiromska och antisemitiska hatbrott går att få fram på något enkelt sätt. Statistiken utgörs av polisanmälningar som Brå efter en särskild granskning har bedömt som hatbrott. I dagsläget saknas även möjlighet att identifiera hatbrott som drabbar samer, sverigefinnar och tordedalingar vilket kan innebära att de inte uppmärksammas, trots att det förekommer. Ett exempel på detta är en dom

av Gällivare tingsrätt där en person dömdes för hets mot folkgrupp efter att ha uttryckt sig nedsättande om samer i sociala medier.

Sammantaget innebär detta att den tillgängliga statistiken från DO och Brå inte ger en heltäckande bild av förekomsten och utbredningen av diskriminering, hatbrott och andra former av kränkningar riktade mot nationella minoriteter. Den är snarare en indikation. Statistiken behöver därför fortsätta utvecklas och kompletteras med andra typer av underlag och metoder, i dialog med nationella minoriteter.

Länsstyrelsen och Sametinget har även i tidigare uppföljningsrapporter rekommenderat att diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen ses över för att utreda möjligheterna att uppta språk som diskrimineringsgrund.

Ett annat skäl till mörkertalet är att många saknar nödvändiga kunskaper om diskriminering och utsatthet samt hur en anmälan går till. De främjande och kunskaphöjande insatser som bland annat DO och uppföljningsmyndigheterna hittills genomfört behövs även fortsättningsvis för att höja kunskapsnivån.

Ytterligare ett skäl är en bristande tilltro till de myndigheter som har ansvar för att utreda anmälningar vilket kan påverka anmälningsbenägenheten. Undersökningar visar att många som utsätts för hatbrott har ett lågt förtroende för polisen och dess förmåga att utreda och lagföra brott. Detta gäller även domstolsväsendet och dess kunskap om nationella minoriteter och deras särskilda rättigheter. Bristen på förtroende förstärks sannolikt även av den låga upplärningsgraden när det gäller anmälningar om hatbrott med antiromska och antisemitiska motiv. Det finns även kritiska röster från minoriteter mot att så få fall av diskriminering går till domstol. Rättsliga processer är en verkningsfull metod för att motverka diskriminering och kan vara normerande.

Inom Polismyndigheten pågår insatser för att öka kunskapen om hatbrott inom myndigheten och att utveckla det brottsförebyggande arbetet genom utökad dialog med utsatta grupper. Genom att utöka satsningen med kunskap om nationella minoriteters förhållanden samt bemötandefrågor kan förtroendet på sikt öka. Ett motsvarande arbete inom domstolsväsendet skulle sannolikt också bidra till ökat förtroende för rättsväsendet. Genom att även utveckla undervisningen på Polishögskolan och juristutbildningarna med kunskap om nationella minoriteter skulle kompetensen inom polisen och domstolsväsendet kunna öka ytterligare.

Förvaltningsmyndigheters insatser för att förebygga och motverka diskriminering och utsatthet

I uppföljningsmyndigheternas enkätundersökning uppger ungefär hälften av förvaltningsmyndigheterna att de har utbildat sin personal i diskrimineringsfrågor som inkluderar nationella minoriteter. Här ses en generell positiv ökning sedan 2014, med undantag för kommuner inom förvaltningsområdena där utvecklingen verkar ha minskat något. Störst

ökning har skett inom länsstyrelserna där de interna kunskapshöjande insatserna ökat rejält. Utbildningsinsatserna har främst skett inom ramen för introduktionsutbildningar för nyanställda och som en del av utbildningar om mänskliga rättigheter och diskriminering.

Den ökande omfattningen är delvis ett resultat av Länsstyrelsen och Sametingets kunskapshöjande insatser om nationella minoritets rättigheter och Länsstyrelsens arbete med strategin för romsk inkludering. För länsstyrelsernas del finns även en tydlig koppling till det minoritetspolitiska regeringsuppdrag som samtliga länsstyrelser haft under perioden 2015 - 2017 samt aktiviteter i det länsstyrelsenätverk som samordnas av uppföljningsmyndigheterna.

Hälften av förvaltningsmyndigheterna har även genomfört andra insatser för att motverka diskriminering och utsatthet. Flera kommuner har tagit fram handlingsplaner, policyer och riktlinjer för sitt arbete och några har etablerat samarbeten med diskrimineringsbyråerna. Många kommuner har genomfört seminarier och annan informationsspridning och flera uppger att de har aktiviteter inom ramen för strategin för romsk inkludering.

Länsstyrelserna har genomfört många kunskapshöjande aktiviteter i länen. Aktiviteterna har till stora delar sammanfallit med interna insatser och genomförts i samverkan med de regionala nätverken och civila sektorn. I Dalarna uppmärksammas även historiska samiska miljöer och länsstyrelserna på Gotland, Stockholm, Västra Götaland och Östergötland har arrangerat seminarier och minnesstunder i samband med Förintelsens minnesdag. Flera länsstyrelser har även deltagit som utställare och arrangörer på Mänskliga rättighetsdagarna 2017 i Jönköping för att sprida kunskap om nationella minoriteters rättigheter.

Sedan flera år görs insatser för att främja jämlikhet och att motverka diskriminering och utsatthet inom hälso- och sjukvården. På uppdrag av regeringen har Socialstyrelsen, i samverkan med DO, tidigare tagit fram ett utbildningsmaterial om bemötande i hälso- och sjukvården *”Att mötas i hälso- och sjukvård – utbildningsmaterial för reflektion om bemötande och jämlik vård”*. Under 2017 har myndigheten spridit kunskap om materialet till personal inom socialtjänsten. De har även producerat sex filmer om bemötande och inkluderande arbetssätt med tillhörande diskussionsmaterial. Materialet finns på kunskapsguiden.se.

Folkhälsomyndigheten har slutredovisat ett treårigt regeringsuppdrag *Samråd och dialog med nationella minoriteter och urfolk* i syfte att förbättra förutsättningarna för gruppernas hälsa. I rapporten konstateras att hälsosituationen är olika för nationella minoriteter i jämförelse med majoritetsbefolkningen och att det ofta finns kopplingar till utsatthet och ojämlikhet. Myndigheterna har formulerat ett förslag till en plan för uppföljning av hälsa för respektive minoritet. I Sametingets redovisning av regeringsuppdraget *Kunskapsammanställning om den psykosociala ohälsan hos det samiska folket 2016* framkommer att många samer känt oro för sin

psykosociala hälsosituation. De samiska ungdomar som har blivit utsatta för negativ behandling på grund av deras samiska bakgrund har lägre välbefinnande. Att uppleva etnisk diskriminering är vanligare bland samer som har en stark samisk identitet.

Fler insatser behövs

Trots den positiva utvecklingen med att allt fler förvaltningsmyndigheter utbildar sin personal och även genomför utåtriktade insatser så är det bekymmersamt att detta inte sker hos fler. Förvaltningsmyndigheters kunskap om nationella minoriteters rättigheter och om sambanden med diskriminering och utsatthet är helt avgörande för att kunna genomföra lämpliga insatser som motverkar diskriminering och utsatthet samt tillförsäkrar judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar sina rättigheter. Insatserna behöver utvecklas och prioriteras i dialog med nationella minoriteter.

Därtill är det även många förvaltningsmyndigheter som efterfrågar mer kunskap om minoritetslagstiftningen och hur den ska tolkas, informationsmaterial, forskningsunderlag och andra verktyg.

Sammantaget kan konstateras att ett strategiskt arbete med kunskapshöjande åtgärder för att säkra kunskapsnivån hos fler förvaltningsmyndigheter och öka skyddet av nationella minoriteter behövs även fortsättningsvis.

Förslag till åtgärder

- Att Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att se över befintliga hatbrottsmotiv för att möjliggöra uppföljning av hatbrott för alla fem nationella minoriteter och att utveckla kvaliteten på statistiken. I uppdraget bör även ingå att undersöka möjligheterna att fördjupa kunskapen om omfattningen och karaktären av hatbrotten mot nationella minoriteter.
- Att Polismyndigheten får i uppdrag att inkludera nationella minoriteter i sitt brottsförebyggande arbete.
- Att Polismyndigheten och Domstolsverket får i uppdrag att utveckla interna utbildningsinsatser i syfte att öka kompetensen avseende nationella minoriteters situation samt bemötandefrågor.
- Att regeringen undersöker möjligheterna att införa kunskap om nationella minoriteter och minoritetslagstiftningen i undervisningen på Polishögskolan och juristutbildningarna.

Tidigare förslag som fortfarande är aktuellt

- Att diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen (2008:567) ses över för att utreda möjligheterna att uppta språk som diskrimineringsgrund. (Förslaget lämnades 2016).

Inflytande och delaktighet

Bakgrund

Ett av minoritetspolitikens mål är att nationella minoriteter ska ges inflytande i frågor som berör dem. Denna rätt till inflytande finns reglerad i Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Enligt FN:s barnkonvention ska barn och ungdomar ges rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som berör dem (artikel 12). Detta gäller även barn som tillhör de nationella minoriteterna.

Utifrån propositionen *Från erkännande till egenmakt 2008/09:158* är den särskilda bestämmelsen om nationella minoriteters inflytande och samråd en central del i den minoritetspolitiska reformen. I propositionen fastslås att inflytandet för de nationella minoriteterna ska stärkas på lokal, regional och nationell nivå vilket bland annat innebär att formerna för samråd ska förbättras så att de nationella minoriteterna får möjlighet till reellt inflytande i frågor som berör dem. Politisk medverkan ska uppmuntras, kvinnors och ungas deltagande ska främjas och strukturella hinder mot nationella minoriteters inflytande ska så långt det är möjligt undanröjas. I arbetet med nationella minoriteters egenmakt och inflytande framhålls också att det ekonomiska stödet till organisationer som företräder nationella minoriteter behöver öka.

Länsstyrelsen och Sametinget har genom åren påtalat vikten av nationella minoriteters inflytande och delaktighet och att samråd är en förutsättning för att minoritetspolitiken ska kunna förverkligas. Utan samråd är det omöjligt för kommuner och myndigheter att veta vilka frågor minoriteterna prioriterar och vilka behov som finns. I detta arbete har uppföljningsmyndigheterna betonat tydliga samrådsrutiner som inbegriper en plan avseende syfte, formalia, deltagande, periodicitet och återkoppling. Politisk representation har också framhållits som positivt, inte minst för att höja statusen på samråden och att kunna få dem beslutsföra. Myndigheterna har också tryckt på att samråden ska genomföras på ett sådant sätt att berörd målgrupp får inflytande över relevant verksamhetsområde, till exempel att samråd genomförs med förskoleföräldrar om kommunens planerade insatser inom förskolan.

De nationella minoriteterna måste också ges ekonomiska förutsättningar för sin medverkan i samråd och här har uppföljningsmyndigheterna pekat på att statsbidraget till kommuner och landsting/regioner som ingår i förvaltningsområden kan användas till arvoden för minoritetsföreträdares deltagande i samråd. Myndigheterna har också i sina uppföljningsrapporter till regeringen återkommande påtalat behovet av ökade resurser till

riksorganisationer som företräder nationella minoriteter och till Sametinget då kostnader för medverkan i allt fler samråd har ökat.

I delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)* konstateras att samråd är motorn i minoritetspolitiken och helt avgörande för implementeringen av minoritetspolitiken. Utredningen föreslår att det i minoritetslagen bör anges att samråd innebär en strukturerad dialog mellan myndigheter och de nationella minoriteterna i syfte att de nationella minoriteternas behov och synpunkter ska kunna beaktas i beslutsfattandet. Utredningen pekar också på att det saknas tillräckliga resurser och förutsättningar för nationella minoriteters organisationer.

Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen har i sitt senaste yttrande om Sverige påtalat att de nationella minoriteterna och i synnerhet samerna har begränsat inflytande över beslut som påverkar dem. Kommittén pekar bland annat på kommuners självbestämmanderätt och avsaknad av ett effektivt rättsmedel som orsaker till att minoritetslagen fått bristfälligt genomslag. Sametinget har under lång tid haft dialog med regeringen om en konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket. Vidare har regeringen inte säkrat samernas representation och delaktighet i exploateringsfrågor.

Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?

Kommuner som ingår i förvaltningsområden

Samtliga kommuner i förvaltningsområden erbjuder inflytande till den eller de nationella minoriteter som kommunen ingår i förvaltningsområde för. Inflytandet sker i första hand genom formaliserade samråd. En majoritet av kommunerna uppger att minoriteternas inflytande haft avgörande betydelse för de beslut som tagits vilket sannolikt fått störst effekt på innehållet i de kulturella aktiviteter som kommunerna genomfört. Resultaten ser i stort likadana ut om man jämför med 2014.

Utifrån kommentarer i enkätundersökningen vittnar många kommuner om att nationella minoriteters inflytande har ökat genom samråd. En del uppger också att formerna för samråd har vidareutvecklats och att öppna samråd och arvodering har breddat möjligheterna till inflytande. Öppna samråd där politiker medverkar har resulterat i att minoritetsrepresentanter fått reell möjlighet att påverka i frågor som berör dem. Att ha politiska företrädare representerade i samråden har gjort att de fått en helt annan tyngd och genom politisk representation och arvodering har samrådets status ökat.

Samråd sker kring frågor om kultur, förskola, skola och äldreomsorg samt användningen av statsbidraget. Minoritetsföreträdare i de lokala samråden uppger dock att samråd sker i mindre utsträckning framförallt i frågor som rör förskola och användningen av statsbidraget. Utifrån de ekonomiska redovisningarna framgår att nästan hälften av kommunerna utbetalat arvode och/eller reseersättning för nationella minoriteters medverkan i samråd,

vilket är en ökning jämfört med 2014. Detta bekräftas också av minoritetsrepresentanter som sitter med i lokala samråd.

En utmaning för kommuner i förvaltningsområden är att hitta bra former för reellt inflytande som ger en jämbördig dialog och möjlighet för minoriteterna att verkligen påverka. Samråden har en tendens att bli informationsmöten. En annan utmaning är att få en så bred representation som möjligt utifrån de prioriterade mål som kommunerna har kring kultur, förskola, skola och äldreomsorg. Många kommuner pekar på svårigheter att nå ut till fler i målgruppen än de som sitter med i samråden, till exempel vårdnadshavare och unga.

Men den stora utmaningen som fortfarande kvarstår är kommuners efterlevnad av minoritetslagens bestämmelse om inflytande och samråd för samtliga nationella minoriteter. Utifrån enkätcommentarerna framgår att det finns ett ointresse från minoriteterna själva, särskilt den yngre generationen. En kommun beskriver att det inte går att tvinga personer att samråda med kommunen om de inte vill. En annan förklaring är att kommunerna inte riktigt vet hur de ska få kontakt med minoriteterna. Länsstyrelsen och Sametinget beskriver detta närmare i fördjupningen av kommuners arbete med minoritetslagens grundskydd (bilaga 4).

Kommuner som inte ingår i förvaltningsområden

Majoriteten av kommunerna ger inte nationella minoriteter möjlighet till inflytande och ett fåtal har formaliserade samråd. Enkätresultaten 2017 ser i stort liknande ut om man jämför med 2014. Denna bild stämmer också ganska väl överens med den uppfattning som riksorganisationer och Sametingets politiker har då flertalet uppger att nationella minoriteters inflytande utanför förvaltningsområdena antingen har minskat eller är oförändrat utifrån de senaste årens utveckling inom minoritetspolitiken.

En orsak till att minoriteterna inte erbjuds inflytande i dessa kommuner är kunskapsbrist om lagstiftningen. Men utifrån enkätcommentarerna går det att utläsa en ökad medvetenhet då fler kommuner beskriver utmaningar som finns i arbetet. Svårigheterna som nämns är i stort desamma som för förvaltningsområdeskommunerna det vill säga ett lågt engagemang från minoriteterna själva, särskilt den yngre generationen, och problem att hitta representanter för de nationella minoriteterna att samråda med. En kommun uppger att minoritetsgrupperna inte hörsammat de inbjudningar till samråd som skickats ut varför kommunerna saknar part att samverka och samråda med.

Det finns trots allt några kommuner som erbjuder nationella minoriteter inflytande genom formaliserade samråd. Det är kommuner som ansökt om att få ingå i förvaltningsområden och kommuner som uppger att de på ett eller annat sätt arbetar utifrån regeringens strategi för romsk inkludering samt kommuner som har en geografisk närhet till kommuner som ingår i förvaltningsområden. Här har dialogen mellan minoritetsrepresentanter och

kommunföreträdare ökat förståelsen för och medvetenheten om varandra. I någon kommun har riktlinjer för samråd med nationella minoriteter tagits fram och är beslutade i kommunstyrelsen och i en annan kommun har engagemanget från minoritetsföreningar ökat tillsammans med den politiska viljan. I ytterligare en kommun har en romsk förening bildats som nu är representerad i kommunens minoritetsråd och i en annan kommun har en samisk förening bildats efter ett samråd.

Landsting/regioner som ingår i förvaltningsområden och övriga myndigheter

I stort sett samtliga landsting/regioner i förvaltningsområden erbjuder nationella minoriteter inflytande genom framförallt formaliserade samråd men också genom informella möten med politiker och tjänstepersoner, deltagande i referensgrupper och som remissinstanser. Många uppger också att inflytandet varit avgörande för deras beslut och verksamhetsinriktning. De geografiska förvaltningsområdena och statsbidraget tycks inte i lika hög utsträckning ha betydelse för vilka minoriteter landstingen/regionerna samråder med som det har för förvaltningsområdeskommunerna.

En positiv förändring sedan 2014 är att allt fler myndigheter idag har formaliserade samråd med nationella minoriteter. Folkhälsomyndigheten, Kulturrådet, Skolinspektionen, Skolverket, Socialstyrelsen och Universitets- och högskolerådet har alla samråd och dialog med nationella minoriteter och Institutet för språk och folkminnen har referensgrupper kopplade till sin språkvårdande verksamhet. Dessa myndigheter har under flera år haft särskilda minoritetspolitiska regeringsuppdrag vilket är av stor betydelse för att myndigheter ska kunna säkerställa nationella minoriteters rätt till inflytande och delaktighet. Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och Skatteverket har under några år arbetat med att vidareutveckla formerna för nationella minoriteters inflytande i respektive myndighet. Universitetskanslerämbetet, Boverket, Lantmäteriet och Riksantikvarieämbetet redovisar också att de har formaliserade samråd med nationella minoriteter.

I kommentarer till enkätundersökningen framgår att samråden med nationella minoriteter haft en positiv betydelse då kunskapen och förståelsen för varandra har ökat och dialogen har bidragit i framtagandet av handlingsplaner och uppföljningsarbete samt i arbetet med myndigheters olika regeringsuppdrag. Etablering av samråd med nationella minoriteter i samverkan med andra aktörer i regionen eller landet är också en framgång.

Landsting/regioner och myndigheter nämner också utmaningar i arbetet. En sådan är att få till fungerande och ändamålsenliga samråd och hitta samarbetsformer som passar både myndigheterna och minoriteterna. En del har svårigheter att få respons från nationella minoriteter och saknar en vilja att medverka och då särskilt den yngre generationen. Det finns också utmaningar i att trygga en god representation i samråden och att fånga behov som kan omvandlas till konkreta aktiviteter i myndigheternas verksamheter.

Civil sektor

Bland kommentarerna i enkäten riktad till civil sektor framkommer att nationella minoriteters inflytande och delaktighet har ökat och som en respondent beskriver att ”samråd på vissa håll kommit igång på ett seriöst sätt”. Formerna för inflytande och samråd har också förbättrats och det finns nu möjlighet att lyfta frågor som når den politiska och verksamhetsmässiga ledningen. Några kommuner har annonserat om samrådsmöten vilket har gjort att icke föreningsaktiva också har hittat till samråden.

Riksorganisationer och Sametingets politiker nämner att det varit positivt att minoritetsrepresentanter suttit med i referensgrupper till olika statliga utredningar.

Minoritetsrepresentanter har överlag en ganska positiv syn på möjligheten att påverka. De flesta tycker det är bra att de kommit in tidigt i processen och att de haft möjlighet att lyfta egna frågor på dagordningen. Men det finns också uppfattningar om att samråden i vissa fall inte har blivit de forum där minoriteternas synpunkter beaktats och det påtalas att beslutsfattare inte är med i samråden. En annan synpunkt är att samråden i och för sig fungerar men att det inte händer så mycket efteråt. Det påtalas också att det är svårt att hitta personer som har möjlighet och tid samt kunskap nog i området som ska samrådas kring. Dessutom nämns behovet av att icke föreningsaktiva också måste få möjlighet att vara med i samråd.

Bland minoritetsrepresentanter tas också det bristande engagemanget från den yngre generationen upp som en utmaning. Föreningar kämpar med att få frivilliga att engagera sig och organisationerna uppger att de måste nå ut till fler.

En klar förbättring har skett vad gäller minoritetsföreträdares uppfattning om resurser. En majoritet av företrädarna i de lokala samråden uppger att de har de finansiella resurser som krävs för samråd, vilket är en kraftig ökning jämfört med 2014. Även svaren från riksorganisationer och Sametingets politiker indikerar bättre ekonomiska förutsättningar.

Men även om en högre andel minoritetsföreträdare uppfattar att deras finansiella resurser för samråd ser bättre ut idag jämfört med 2014 är det fortfarande 60 procent av riksorganisationerna och Sametingets politiker som uppger att finansiella resurser saknas.

I samråd med länsstyrelsen har riksorganisationer som företräder judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar återkommande påpekat att nivån på statsbidraget som regleras utifrån förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter måste höjas och att någon form av övergångsregler för fördelningen av statsbidraget måste införas. Det nuvarande regelverket leder till en konkurrenssituation inom minoritetsgrupperna och innebär att en organisation plötsligt kan få stora förändringar i sina ekonomiska förutsättningar då de ska dela beloppet med en nyttillkommen riksorganisation. Detta är olyckligt och går stick i stäv med vad regeringen avsett med statsbidraget. I samråden framkommer att det är svårt att bedriva

en riksorganisation på de summor som är aktuella i dagsläget. Statsbidraget enligt förordningen har legat konstant på 4,6 miljoner kronor sedan 2010.

I sitt remissyttrande till delbetänkandet *Nästa steg? Förslag om en stärkt minoritetspolitik SOU 2017:60* har Sametinget också pekat på att urfolket samerna ska omfattas av statsbidraget som regleras utifrån förordningen. Sametinget menar att organisationer som företräder samer måste ges samma förutsättningar som organisationer som företräder övriga nationella minoriteter.

Sametinget, Sverigefinländarnas delegation och Svenska Tornedalings Riksförbund tilldelas särskilda medel för att stärka möjligheterna till samråd och dialog med kommunerna i respektive förvaltningsområde för samiska, finska och meänkieli. I samråden med uppföljningsmyndigheterna har det framkommit att dessa samrådsmedel i realiteten har minskat genom den generella inflationen. Detta tillsammans med att allt fler kommuner och myndigheter tar organisationernas tid i anspråk för samråd riskerar att försvåra organisationernas utvecklingsarbete. Det är en utmaning för organisationerna att både vara samrådspart till myndigheter i deras uppdrag avseende nationella minoriteter samt driva på minoritetsutvecklingen. Organisationerna får göra allt mer arbete på ideell basis och det är svårt att få personer i aktiv ålder att vara engagerade i frågan. Organisationerna anser att om Sverige vill visa allvar med den nationella minoritetspolitiken så måste det avsättas mer medel.

Länsstyrelsen och Sametinget har uppmärksammat regeringen om detta årligen och återkommande föreslagit att bidragen till nationella minoriteter ska öka och att förordningen ska ses över. I delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)* föreslås att medlen för samråd bör öka för de sverigefinska och tornedalska minoriteterna och att de romska och judiska minoriteterna tilldelas medel men med en mindre summa. Utredningen har dock förbigått samerna i detta sammanhang. Uppföljningsmyndigheterna menar att det är av största vikt att samtliga nationella minoriteter tilldelas de medel som krävs för att kunna samråda.

Regeringen har tilldelat extra bidrag 2016 och 2017 till organisationer som företräder nationella minoriteter i syfte att kompensera för deras delaktighet i den minoritetspolitiska utvecklingsprocessen. Detta är säkert en av orsakerna till att organisationerna uppger att de finansiella resurserna som krävs för samråd är något bättre idag jämfört med 2014.

Förslag till åtgärder

- Att regeringen avsätter utvecklingsmedel som kommuner kan ansöka om i syfte att skapa och utveckla former för inflytande och samråd med nationella minoriteter, där särskilt ungas inflytande prioriteras. Idag saknas tillräckliga incitament för att utveckla detta arbete för nationella minoriteter som inte omfattas av statsbidrag.

- Att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) får uppdrag att fördela bidrag till nationella minoriteters ungdomsorganisationer som syftar till att stärka inflytandet för unga personer som tillhör de nationella minoriteterna på lokal, regional och nationell nivå. Uppdraget bör innefatta stöd till ungdomsorganisationerna med erfarenheter från tidigare arbete kring inflytande samt stöd till kommuner med exempel på inflytandemodeller och modeller för direktkontakt med unga.
- Att statsbidraget enligt förordningen (2005:765) om statsbidrag till nationella minoriteter höjs. Bidraget har legat konstant sedan 2010.
- Att urfolket samerna tillförsäkras statsbidrag motsvarande det som nationella minoriteter erhåller enligt förordning (2005:765) om statsbidrag till nationella minoriteter.
- Att regeringen inför bestämmelser i ovan förordning som medför att de ekonomiska förutsättningarna inte förändras plötsligt om beloppet ska delas på ytterligare organisationer. Det nuvarande regelverket leder till en konkurrenssituation inom minoritetsgrupperna.

Tidigare förslag som fortfarande är aktuellt

- Att uppföljningsmyndigheternas förslag till riktlinjer för användningen av statsbidraget som lämnats till regeringen 2016 i *Rapport om användningen av statsbidraget för förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska samt förslag till riktlinjer* beslutas och snarast börjar gälla. I dessa framgår att statsbidraget till kommuner och landsting/regioner i förvaltningsområdena kan användas till arvodering för minoritetsrepresentanters delaktighet i samråd. (Förslaget lämnades 2016).

Språk och kulturell identitet

Bakgrund

En målsättning med minoritetspolitiken är att stödja de nationella minoritetsspråken så att de hålls levande. De nationella minoriteterna ska ges möjlighet att lära sig, använda och utveckla sitt modersmål och en egen kulturell identitet. De nationella minoriteterna ska kunna överföra sitt minoritetsspråk och sin kultur till nästa generation och språken ska bevaras och utvecklas som levande språk.

I minoritetslagen framgår det allmännas ansvar att särskilt skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det föreskrivs vidare att det allmänna även i övrigt ska främja nationella minoriteters möjligheter att behålla och utveckla sin kultur. Lagrummet utgör en del av grundskyddet vilket innebär att bestämmelsen gäller i hela landet och omfattar samtliga nationella minoriteter och minoritetsspråk. I minoritetslagen regleras det förstärkta skydd om service, förskola och äldreomsorg som gäller i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Även i språklagen, skollagen, socialtjänstlagen och bibliotekslagen finns regleringar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Länsstyrelsen och Sametinget har tidigare konstaterat att mycket kvarstår för att nationella minoriteter ska kunna tillgodogöra sig sina rättigheter avseende språk och kultur. Minoritetsspråken är en viktig del av nationella minoriteters identitet och för att språken ska kunna bestå och utvecklas måste den pågående språkbytesprocessen brytas. Enskilda som bor i förvaltningsområdena har större möjlighet att få del av sina språkliga och kulturella rättigheter men det finns en fortsatt stor utvecklingspotential även där för att utöka och förbättra förskola, äldreomsorg och annan service på minoritetsspråk. De nationella minoritetsspråkens fortlevnad och vidareutveckling är av största vikt och ett stort ansvar att driva på en positiv utveckling har det allmänna, det vill säga alla kommuner, landsting/regioner och övriga myndigheter. I det arbetet behöver samtliga nationella minoritetsspråk beaktas.

I Europarådets rådgivande kommitté senaste rapport avseende ramkonventionen rekommenderas Sverige bland annat att förbättra implementeringen av lagstiftningen på lokal nivå och förtydliga lagstiftningen där så behövs samt introducera effektiva åtgärder för att säkerställa att minoritetslagen följs. De rekommenderar även att utbildning för förskollärare utarbetas, i dialog med nationella minoriteter. Även åtgärder för att säkerställa äldres möjlighet att erhålla äldreomsorg på minoritetsspråk rekommenderas.

Europarådets ministerkommitté har lämnat flera rekommendationer efter den senaste granskningen av Sveriges efterlevnad av språkstadgan. Bland annat rekommenderas Sverige att stärka utbildningen i och på samtliga nationella minoritetsspråk samt att se till att modersmålsundervisningen uppfyller de krav som anges i konventionen.

Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?

Insatser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kultur

Sedan 2014 genomför alla kommuner i förvaltningsområden insatser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kulturer. Även samtliga landsting/regioner i förvaltningsområdena har genomfört insatser under 2017 vilket är en positiv utveckling. Andelen kommuner utanför förvaltningsområdena och övriga myndigheter som genomfört insatser har också ökat. De här uppgifterna stöds av resultaten i Länsstyrelsen och Sametingets enkätundersökning till riksorganisationer och Sametingets politiker.

Kommunerna i förvaltningsområdena har ett brett utbud som omfattar allt från modersmålsundervisning, konst- och kulturaktiviteter, litteratur och information på minoritetsspråk. Mest ökar det konst- och kulturfrämjande utbudet av teater, film, dans och utställningar. Under året har det skett många aktiviteter i samband med Finlands 100-årsjubileum.

Även insatserna inom ramen för kommunernas ordinarie kulturutbud har ökat sedan 2014. Merparten syftar till att främja de språk vars förvaltningsområde kommunen ingår i medan insatser för att främja jiddisch och romani chib är betydligt färre.

Utanför förvaltningsområdena genomför allt fler kommuner kultur- och språkfrämjande insatser men utbudet är mer begränsat. Vanligast är modersmålsundervisning på nationellt minoritetsspråk i grundskola, grundsärskola och specialskola samt ett ökat utbud av litteratur på/om nationella minoriteters kultur på biblioteken. Bägge verksamheterna styrs även av skollagen respektive bibliotekslagen vilket sannolikt har påverkat omfattningen.

Andelen kommuner utanför förvaltningsområden som bedriver verksamhet på minoritetsspråk har ökat för alla fem språken. Störst är ökningen av verksamhet för att främja samiska, meänkieli och jiddisch. Liksom tidigare är det dock vanligast med verksamheter som främjar finska, romani chib och samiska. Att romani chib är det vanligast förekommande språket efter finskan är troligen ett resultat av att allt fler är delaktiga i det utvecklingsarbete som samordnas av Länsstyrelsen inom ramen för strategin för romsk inkludering. Ökningen av verksamheter på samiska kan delvis vara ett resultat av Samiskt språkcentrums språk- och informationskampanj till samer för att öka användningen av de samiska språken. Sannolikt har

även filmen Sameblod bidragit till ett ökat intresse för samiska frågor och fler verksamheter på samiska.

Det faktum att många kommuner genomfört språk- och kulturfrämjande insatser betyder inte att alla gör allt eller att omfattningen av alla insatser har ökat. Många från civila sektorn efterlyser fler språk- och kultursatser för barn och unga. Andra efterfrågar fler språk- och kulturfrämjande insatser överlag, dels för att stärka den egna kulturella identiteten men även för att synliggöra kulturerna och språken för en bredare allmänhet. Några efterlyser mer samarbete med föreningar kring kulturarrangemang och större inflytande över utbudet. För att revitalisera och utveckla meänkieli och finska efterfrågas språkcentrum motsvarande Samiskt språkcentrum. Även inrättande av fler språkcentrum belägna inom respektive samiskt språkområde ses som nödvändigt. Vid Länsstyrelsens samråd har det uttryckts behov av kulturinstitutioner som kan stödja den tornedalska kulturen och språket i Norrbotten. Motsvarande har framförts när det gäller den romska kulturen.

Även andelen landsting/regioner som i den regionala kulturplanen avsatt särskilda medel för att finansiera kulturverksamhet som relaterar till nationella minoriteter har ökat. Kulturrådet konstaterar i sin årsredovisning 2017 att både kompetensen och intresset för frågorna har ökat på regional nivå.

Det är tydligt att statsbidraget till förvaltningsområdena är av stor betydelse för ett lokalt och regionalt kulturliv och för möjligheterna att revitalisera finska, meänkieli och samiska. Det förefaller däremot som om många kommuner i förvaltningsområdena inte prioriterar, alternativt inte är medvetna om, skyldigheterna enligt 4 § att vidta åtgärder för att skydda och främja de nationella minoritetsspråk som inte omfattas av minoritetslagens särskilda skydd. Här finns en stor utmaning inom förvaltningsområdena att höja kunskapsnivån och fortsätta utveckla ett strategiskt arbete inom språk- och kulturområdet som omfattar alla nationella minoritetsspråk. För att avgöra vilka insatser som behövs och vad som är en rimlig nivå på kommunernas åtaganden krävs även dialog med nationella minoriteter. Detta fördjupas ytterligare i bilaga 4.

Utbud och efterfrågan av service på minoritetsspråk i förvaltningsområdena

Kommuner, landsting/regioner och myndigheter inom förvaltningsområdena har skyldigheter att skapa förutsättningar för att personer som talar finska, meänkieli och samiska ska kunna använda sina minoritetsspråksrättigheter i kontakter med kommuner och övriga förvaltningsmyndigheter. En förutsättning för att rättigheten ska säkerställas är att det finns personal som kan tala minoritetsspråk i telefonväxel och reception samt handlägga ärenden på språken. Personalens språkkunskaper påverkar enskildas benägenhet att använda språken vilket därmed påverkar språkens utveckling och överlevnad.

Allt fler kommuner bedömer att deras servicenivå på minoritetsspråk motsvarar den efterfrågan som finns, i jämförelse med 2014. Det finns dock fortfarande en efterfrågan av service på minoritetsspråk i telefonväxel, reception och vid ärendehandläggning. Efterfrågan är generellt störst inom förvaltningsområdena för finska och meänkieli och lägst inom förvaltningsområdet för samiska. Skälet till den lägre efterfrågan av samiska beror sannolikt på att språkbytesprocessen har gått så långt samt att det är stor skillnad mellan de samiska språken vilket försvårar möjligheten att rekrytera språkkunnig personal.

Två tredjedelar av landstingen/regionerna inom förvaltningsområdena uppger att det finns möjlighet för enskilda att använda finska, meänkieli och samiska i sina kontakter med myndigheterna vilket är en fördubbling jämfört med 2014. Hos övriga myndigheter är det, liksom tidigare, knappt hälften.

Huruvida utbud och efterfrågan av service på minoritetsspråk faktiskt överensstämmer är en komplicerad fråga. Insatser inom minoritetspolitikens område har visat att det finns ett starkt samband mellan strategiska informationsinsatser, etablering och synliggörande av verksamhet samt uthållighet så att kommuninvånarna uppmärksammar och efterfrågar ett utbud. Omvänt så kan en minskad efterfrågan, som till exempel kan bero på att det saknas information eller språkkunnig personal, leda till ett minskat utbud och på sikt en utebliven efterfrågan.

Inom förvaltningsområdena för finska och samiska uppger många kommuner att de saknar den språkkompetens som efterfrågas. Här har kommunerna fortsatt stora utmaningar med att hitta lösningar för att stärka språkkompetensen. Denna utmaning gäller även för landstingen/regionerna och myndigheterna.

Länsstyrelsen och Sametinget har tidigare påpekat att bristen på språkkunnig personal är ett stort problem för kommuner och andra myndigheter i deras uppdrag att tillgodose enskildas minoritetsrättigheter. Även personal som kan minoritetsspråk känner sig ibland obekväma med att använda språket som arbetspråk. För att kunna ta deras resurser i anspråk behöver det finnas möjlighet till stöd eller kompetensutveckling i språk. I vissa fall kan det även finnas anledning till omorganisation för att bättre tillvarata personals språkkunskaper. Många behöver även fortsätta utveckla formerna för information, service och ärendehandläggning på minoritetsspråk för att stödja språkanvändningen.

Information om nationella minoriteters rättigheter

En förutsättning för att kunna ta del av sina rättigheter är att få information om dem och hur de kan tillgodoses.

Samtliga kommuner och landsting/regioner i förvaltningsområdena och nästan alla övriga kommuner och myndigheter rapporterar att de informerar om nationella minoriteters lagstadgade rättigheter vilket är en positiv ökning sedan år 2014. De vanligaste sätten att informera på är via webben, på

seminarier eller broschyrer. En större andel kommuner i förvaltningsområdena informerar även om rättigheter knutna till förskola, skola och äldreomsorg.

Det är dock endast ett fåtal av riksorganisationerna och Sametingets politiker som gör bedömningen att informationen har ökat. En orsak till detta är att nuvarande bestämmelse i minoritetslagstiftningen öppnar för tolkningar om informationsskyldigheten vilket medfört att många har tolkat det som att det räcker med att länka till minoritetslagen eller minoritet.se. I de fall det finns mer omfattande information är den ofta svårtillgänglig och det krävs att den som vill ha information måste leta upp den, exempelvis genom sökningar på webben. En annan orsak kan vara att många förvaltningsmyndigheter inte når rätt målgrupper vid inbjudningar till möten och seminarier eller vid spridning av informationsmaterial. Detta beskrivs mer ingående i rapporten om grundskyddet (bilaga 4).

För att uppmuntra språkanvändning och synliggörande av minoritetsspråken bör information inte bara ges på svenska utan även på minoritetsspråken. Även här har det skett en generell positiv ökning, med undantag för kommuner inom förvaltningsområdena där något färre kommuner informerar på minoritetsspråk än tidigare. På länsstyrelserna pågår ett gemensamt arbete kring översättningar på webben för att i framtiden harmonisera informationen och bland annat ha samma utbud av språk. Målet med samordningen är att det ska vara enklare att hitta information på önskat språk oavsett vilken länsstyrelses sida som besöks. Några kommuner och myndigheter uppger att det finns svårigheter med att hitta översättare på minoritetsspråken.

Förvaltningsmyndigheterna behöver bli mer medvetna om sitt ansvar att informera om minoritetsrättigheterna. Om förslaget i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* om ett förtydligande avseende informationsskyldigheten antas kan en förbättring möjligen förväntas. Det är dock viktigt att förvaltningsmyndigheterna även för dialoger med nationella minoriteters organisationer och företrädare för samerna för att få bättre kunskap om lämpliga informationskanaler. Genom kontakt med nationella minoriteter ökar sannolikt även möjligheten att hitta översättare och tolkar i de språk där det finns få eller inga auktoriserade tolkar och översättare.

Förskola på nationellt minoritetsspråk

Mot bakgrund av att de nationella minoritetsspråkens framtid är oviss, och antalet förstaspråkstalare behöver öka så är det av vikt att barns rättigheter till sitt minoritetsspråk beaktas redan i tidig ålder. Förskoleverksamheten har stor betydelse för revitalisering av språken, inte minst för att grunden för barns additiva förmåga sker i tidig ålder.

Det förstärkta skyddet inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska ger enskilda rätt till förskoleverksamhet eller annan pedagogisk

verksamhet helt eller delvis på dessa språk. Enkätundersökningen visar att antalet kommuner i förvaltningsområdena som bedriver förskoleverksamhet eller annan pedagogisk verksamhet på språken är i det närmaste oförändrat, i jämförelse med 2014. Liksom tidigare är det förskoleverksamhet där delar av verksamheten är på minoritetsspråk som erbjuds i störst omfattning.

Trots att en majoritet av kommunerna bedriver verksamhet för att främja barns språk- och kulturutveckling så finns det en växande efterfrågan på mer verksamhet. I några kommuner saknas förskoleverksamhet på minoritetsspråk helt och hållet. I andra kommuner finns dels efterfrågan på fler förskolor och avdelningar och dels en efterfrågan som handlar om att vårdnadshavare vill ha en mer kvalitativ och utökad verksamhet så att barnens språkutveckling gynnas bättre.

I den fördjupade uppföljningen av förskolan som Länsstyrelsen och Sametinget gjorde 2015 framkom att även om kommunerna är medvetna om sina skyldigheter enligt lagstiftningen så gör många en snäv tolkning av vad de bör erbjuda eller beaktar den inte alls. Detta har delvis berott på att förskola på minoritetsspråk har reglerats vid sidan av skollagen och ibland tolkats mer restriktivt. Om förslaget i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* om att flytta bestämmelsen till skollagen antas så tydliggörs att rättigheten är en del av förskolans uppdrag. Det bör medföra att huvudmännen vidtar åtgärder för att utveckla och förbättra förskoleverksamhet och annan pedagogisk verksamhet på minoritetsspråk. Förslaget kan även öka Skolinspektionens incitament att utöva tillsyn av verksamheterna.

En utmaning är att innebörden av begreppet ”delar av” i lagens 17 § om förskoleverksamhet på finska, meänkieli och samiska är otydlig och öppnar för tolkningar och olika tillämpningar i kommunerna. Länsstyrelsen och Sametinget har återkommande påpekat att detta lagrum behöver förtydligas. Om förslaget i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* om ett förtydligande genom att begreppet ersätts med ”väsentlig del” i minoritetslagen antas, så ökar förskolebarns möjlighet till en språkutveckling.

Personal och organisering

I enkätundersökningen är det få kommuner som uppger brist på språkkunnig personal som ett skäl till att de inte erbjuder förskoleverksamhet på minoritetsspråk. Många kommunala tjänstepersoner, vårdnadshavare och föreningsföreträdare anser dock att bristen på minoritetsspråkskunnig personal är ett problem som begränsar kommunernas möjligheter att erbjuda verksamhet på minoritetsspråk. Det kvarstår även organisatoriska utmaningar bland annat med att erbjuda plats i förskola på rimligt avstånd från barns bostad samt att ha möjlighet att hålla vakanta platser på förskolor med minoritetsspråk så att den språkfrämjande verksamheten kan bestå.

För att förskolan ska kunna klara sina åtaganden och vara en viktig aktör för språkrevitalisering av de nationella minoritetsspråken behöver huvudmännen mer stöd både kring tillämpning av lagstiftningen och stöd i olika metodiker för språkutveckling.

Länsstyrelsen och Sametinget har tidigare påtalat vikten av att det utbildas fler förskollärare med språkkunskaper för att åtgärda bristen på språkkunnig personal. Detta behov kvarstår och har sannolikt ökat i och med att efterfrågan på förskoleverksamhet på minoritetsspråk har ökat.

Utanför förvaltningsområdena

I skollagen (2010:800) och förskolans läroplan regleras rätten till modersmål i förskolan. Bestämmelsen gäller för barn som tillhör alla nationella minoriteter och för alla förskolor i landet. I tidigare uppföljningar har Länsstyrelsen och Sametinget påvisat att det är stor skillnad mellan tillgång till modersmål i förskolan i respektive utanför förvaltningsområdena vilket berör alla språken där de inte omfattas av minoritetslagens förstärkta skydd. Det är tydligt att inte alla kommuner tolkar minoritetslagen 4 § som en skyldighet att arbeta med att stärka barns nationella minoritetsspråk i förskolan genom modersmålsstöd. Under 2017 tolkade flera kommuner Skolinspektionens rapport *Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling* som att den även omfattade nationella minoritetsspråk. Detta medförde att en del kommuner sänkte ambitionsnivån för modersmålsstöd på minoritetsspråk i förskolan.

I Skolverkets förslag till reviderad läroplan för förskolan ingår målet att ”förskolan ska ge barnen förutsättningar att utveckla den egna kulturella identiteten och det egna nationella minoritetsspråket”. Om regeringen antar planen är det sannolikt ett försiktigt steg i rätt riktning för fyra av minoritetsspråken. Däremot behöver en läroplan, eller ett eget avsnitt i förslaget till reviderad läroplan, för samiska barn och samisk förskola utredas vidare, utifrån samers rättigheter som urfolk.

Det är viktigt att Skolverket får i uppdrag att arbeta med implementeringen av dessa nya frågor i förskolans verksamhet och att de kan ge huvudmän stöd i arbetet. I detta sammanhang vore det önskvärt att frågor om samråd med föräldrar lyfts som en viktig utgångspunkt för det generella arbetet med barnens kulturella identitet och språkliga utveckling. Detta skulle kunna bli en del av det didaktiska arbetet, utöver andra pedagogiska frågor.

För att påskynda utvecklingen av förskolans arbete med språkrevitalisering kan ekonomiska incitament vara av stor betydelse. Möjligheter att söka projektstöd för detta skulle sannolikt stimulera huvudmän att utveckla metoder och modeller på förskolan som sedan kan spridas till flera.

Modersmålsundervisning i grundskolan

Modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken är centralt för språkbevarande och en betydelsefull länk i den språkkedja som krävs för revitalisering av de nationella minoritetsspråken.

Mellan läsåren 2013 - 2014 och 2016 - 2017 har både antalet elever som rapporterats som berättigade och antalet elever som deltar i modersmålsundervisning i nationellt minoritetsspråk ökat för alla språken enligt Skolverkets statistik. Antalet berättigade elever har ökat med nio procent och antalet antagna elever med 25 procent. Närmare hälften av de berättigade eleverna deltog i modersmålsundervisningen. En stor majoritet av eleverna läste finska och färre än fem läste jiddisch.

Ökningen av antalet berättigade och deltagande elever har sannolikt en koppling till de ändringen i skollagen (2010:800) som trädde i kraft 1 juli 2015 och som innebär att elever som tillhör nationella minoriteter nu har rätt till modersmålsundervisning, även om de inte har grundläggande kunskaper i språket. Det är dock svårt att med säkerhet bedöma utveckling eftersom rapporteringssystemet som statistiken bygger på är trubbigt.

Nästan alla kommuner i förvaltningsområdena och cirka två tredjedelar av kommunerna utanför förvaltningsområdena uppger att de erbjuder modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk vilket är ungefär som 2014.

I Länsstyrelsen och Sametingets fördjupning av förskola, förskoleklass och skola 2015 framkommer att vårdnadshavarna upplever det problematiskt med att befintlig undervisning ofta läggs utanför skoltid och i begränsad omfattning vilket påverkar elevernas möjlighet att tillägna sig kunskap. Omfattningen om 40 - 60 minuter i veckan anses också vara alldeles för liten, vilket också konstateras i betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan (SOU 2017:91)*.

Det nya ämnet som föreslås i betänkandet blir sannolikt viktigt för att utveckla arbetet med minoritetsspråken i hela skolsystemet – från förskolan, de obligatoriska-, och de frivilliga skolformerna – till de myndigheter som har i uppdrag att följa upp, utvärdera, inspektera, stödja och utveckla skolan i Sverige.

Tvåspråkig undervisning efterfrågas av vårdnadshavare men förekommer i mycket liten utsträckning. Detta gäller både i och utanför förvaltningsområdena även om situationen är något bättre i förvaltningsområdena. I dagsläget bedrivs tvåspråkig undervisning endast i Sameskolan, på enstaka fristående finskspråkiga skolor och i några kommunala finskspråkiga klasser. I uppföljningsrapporten 2015 uppgav även flera vårdnadshavare att huvudmäns kunskap om tvåspråkig undervisning var begränsad.

En betydande anledning till att många barn och elever inte får den modersmålsundervisning de är berättigade till är den stora bristen på

behöriga eller lämpliga lärare som kan undervisa i och på nationella minoritetsspråk. Många av de lärare som undervisar i modersmål på minoritetsspråk saknar formell behörighet. Detta framkommer även i svaren från civila sektorn och i betänkandet.

Det saknas även bedömningsstöd till kursplan för modersmål som avser de nationella minoritetsspråken och samiska. Bedömningsstödet skulle underlätta för lärarna. En annan utmaning för huvudmännen är att skapa attraktiva tjänsteunderlag. Ett gott exempel är Lycksele kommun som säljer fjärrundervisning till andra kommuner och på så sätt skapat heltidstjänster för några modersmåls lärare. Fjärrundervisning finns som en möjlighet för skolhuvudmännen att använda sig av vid brist på modersmåls lärare.

Fortfarande kvarstår dock behov av att hitta en långsiktig lösning på lärarbristen. För att lösa den akuta lärarbristen behövs även snabbspår, fortsatta uppdragsutbildningar och olika stimulerande åtgärder.

Högre utbildning; nationella minoriteters språk och kulturer

Högre utbildning i nationella minoriteters språk och kulturer är en del i bevarande och främjande av dessa. Statistik från Universitetskanslerämbetet och Universitets- och högskolerådet visar att antalet sökande till kurserna har fortsatt att öka sedan läsåret 2014 - 2015.

Läsåret 2016 - 2017 var det 1 909 behöriga sökande till språk- och/eller kulturkurser. Antalet antagna har dock minskat något från 50 procent läsåret 2014 - 2015 till 47 procent läsåret 2016 - 2017. Det är svårt att veta vad skillnaderna mellan åren beror på. Det kan möjligen bero på skillnader i utbudet och hur de sökande rangordnat alternativen.

Det är mer än dubbelt så många kvinnor som män som söker till och antas till utbildning på nationella minoritetsspråk. Skillnaden mellan kvinnor och män har varit stort sett oförändrad sedan 2009.

Prestationsgraden bland de registrerade studenterna inom högre utbildning varierar mellan åren. Generellt har kvinnorna en högre prestationsgrad än männen.

Omfattning och efterfrågan av äldreomsorg på nationella minoritetsspråk

Det förstärkta skyddet i förvaltningsområdena ger äldre kvinnor och män möjlighet att få hela eller delar av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, meänkieli eller samiska.

Länsstyrelsen och Sametingets enkätundersökning visar att omfattningen av service och omvårdnad på finska, meänkieli och samiska inom äldreomsorgen är i det närmaste oförändrad i förvaltningsområdena, i jämförelse med 2014. Liksom tidigare är det äldreomsorg där delar av verksamheten är på minoritetsspråk som erbjuds i störst omfattning.

På samma sätt som när det gäller servicenivå och efterfrågan i förskolan så är det tydligt att det, trots att många kommuner tillhandahåller service och omvårdnad helt eller delvis på minoritetsspråk, finns en växande efterfrågan sen 2014. I några kommuner saknas äldreomsorg på minoritetsspråk och i andra finns en efterfrågan som inte tillgodoses i antal, omfattning eller önskad kvalitet. Svaren från civila sektorn styrker bilden och visar att det finns ett antal brister inom äldreomsorgen för nationella minoriteter. Många påtalar att det saknas språkkunnig personal och att det brister i organiseringen av verksamheterna. De efterfrågar även fler demensboenden, serviceboenden, avdelningar på andra boenden samt mötesplatser för äldre där det talas minoritetsspråk. Några beskriver också att det går framåt i vissa kommuner där det erbjuds mer äldreomsorg, främst på finska.

Servicenivån av hemtjänst skiljer sig stort mellan förvaltningsområdena. I förvaltningsområdena för finska respektive meänkieli erbjuder hälften av kommunerna hemtjänst på språken och i förvaltningsområdet för samiska erbjuder knappt någon detta. I alla förvaltningsområden har tillgången till hemtjänst minskat sedan 2014. Orsaken till nedgången är oklar och skulle behöva utredas ytterligare.

Länsstyrelsen och Sametinget har återkommande påtalat att begreppet ”delar av verksamheten” i minoritetslagens 18 § behöver förtydligas för att tydliggöra kommunernas skyldigheter att erbjuda äldreomsorg på minoritetsspråk. Om förslaget i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* om ett förtydligande av regleringen antas så tydliggörs statens förväntningar på äldreomsorg på minoritetsspråk.

En vanlig orsak till att det saknas service och omvårdnad på minoritetsspråk inom äldreomsorgen är att det saknas språkkunnig personal. I Länsstyrelsen och Sametingets fördjupning av äldreomsorg på minoritetsspråk 2016 konstateras att de flesta kommuner har svårt att rekrytera personal med språkkompetens som möjliggör äldreomsorg helt på minoritetsspråk. De som inte har svårigheter i dagsläget bedömer att det kommer att bli svårare i framtiden. Personalbristen leder till att många kommuner begränsas till att endast erbjuda delar av verksamheten på minoritetsspråket eller kulturella aktiviteter.

Att rekrytera personal som kan minoritetsspråk är förvisso en del av en större problematik att rekrytera och utbilda personal till vård- och omsorgsyrken generellt. Det får dock inte användas som ett hinder för kommuner att vidta aktiva åtgärder så att brukare kan få den äldreomsorg på minoritetsspråk som de har rätt till. Här föreligger ett utvecklingsbehov genom bland annat kompetensutveckling i minoritetsspråk, omorganisering, samarbete mellan kommuner och samverkan med civil sektor. Kommuner behöver även lösa rekryteringsbehovet. Här kan statsbidraget användas för merkostnader som uppkommer med anledning av detta.

Utanför förvaltningsområdena

I tidigare uppföljningar har Länsstyrelsen och Sametinget konstaterat att det är stor skillnad på möjligheterna till äldreomsorg på minoritetsspråk eller med kulturella inslag i respektive utanför förvaltningsområdena. Det finns också skillnader mellan kommunerna. Det är sällsynt med äldreomsorg på andra minoritetsspråk än det som kommunerna får statsbidrag för. Det finns ett fåtal äldreboende för judar i landet och ingen äldreomsorg på romani chib, med undantag för viss hemtjänst. Ett fåtal kommuner förefaller uppmärksamma att 4 § även avser äldreomsorg på minoritetsspråk och alla fem språken.

I regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* föreslås regleringar som avser att stärka äldres rätt till äldreomsorg på minoritetsspråk och rätten att upprätthålla den kulturella identiteten. Regleringarna behöver dock kompletteras med vägledning för tillämpning och kunskapshöjande insatser från Socialstyrelsen för att ge kommuner både i och utanför förvaltningsområdena det stöd de behöver framöver.

Nationella minoritetsspråk inom public service

Utrymme och synlighet i public service och annan media är av stor betydelse för att höja de nationella minoritetsspråkens status och att uppmuntra språkanvändningen. I nuvarande sändningstillstånd för public service finns krav på att utbudet på minoritetsspråk ska öka varje år och att ökningen ska vara betydande. Kravet att sända på språken utgår från Sveriges åtaganden genom ratificeringen av Europarådets minoritetskonventioner.

Antalet sända timmar på nationella minoritetsspråk inom public service har ökat något sedan 2014. Störst procentuell ökning av sändningstiden har skett för meänkieli. Flest sända timmar står Sveriges radio för. Det dominerande språket i sändningarna är finska och det minst förekommande är romani chib. Jiddisch omfattas inte av samma grundläggande villkor i sändningstillstånden och utbudet på jiddisch inom public service är sällsynt.

I sändningstillståndet saknas krav på kvalitet vilket både Sveriges television och Sveriges radio har påpekat i sina rapporter för 2017. Företrädare för några av de nationella minoriteterna efterlyser mer dialog kring utbudet inom public service enligt delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)* Flera sändningar på de olika romska varieteterna efterfrågas också. De samiska språkens behov av språkvård bör beaktas i public serviceföretagens verksamhet, på samma sätt som svenskan, för att upprätthålla den goda kvalitet som public serviceproduktioner ska hålla.

Uppföljningsmyndigheterna har tidigare påtalat att åtgärder krävs för att säkerställa att tillräckligt med resurser och utrymme avsätts för sändningar på alla nationella minoritetsspråk och att jiddisch ges samma ställning som de övriga nationella minoritetsspråken i kommande sändningstillstånd. Detta bör beaktas av den parlamentariska kommitté som

har i uppdrag att föreslå hur ansvaret för utbudet på nationella minoritetsspråk ska formuleras i kommande sändningstillstånd.

Förslag till åtgärder

- Att Skolverket får i uppdrag att ta fram stöd för tillämpningen av regleringen om förskola till *väsentlig del* på finska, meänkieli och samiska i förvaltningsområdena. Detta under förutsättning att regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* blir antagen.
- Att Skolverket får i uppdrag att ta fram stöd till förskolan i arbetet med språkrevitalisering, med fokus på nationella minoritetsspråk och kulturer.
- Att regeringen avsätter projektmedel som huvudmän för förskola kan ansöka om i syfte att skapa och utveckla metoder och modeller för att stödja nationella minoriteters språkutveckling och kulturella identitet.
- Att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram en vägledning för tillämpning av regleringen om *väsentlig del* av äldreomsorg på nationella minoritetsspråk och nationella minoriteters kultur. Detta under förutsättning att regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)* blir antagen.
- Att regeringen ser över möjligheten att ta fram och genomföra uppdragsutbildningar i nationella minoritetsspråk och kulturer för personal inom äldreomsorgen.

Tidigare förslag som fortfarande är aktuella

- Att motsvarande utbildning som finns för blivande ämneslärare i vissa nationella minoritetsspråk även inrättas för blivande lärare i förskola och grundskola. (Förslaget lämnades 2015).
- Att Skolverket får i uppdrag att ta fram en vägledning för hur tvåspråkig verksamhet kan organiseras. Tvåspråkig undervisning förekommer i dagsläget i mycket liten utsträckning. För att öka kunskapen, intresset och utbudet bör en vägledning tas fram. (Förslaget lämnades 2015).
- Att regeringen ger Skolinspektionen i uppdrag att genomföra en riktad tillsyn som gäller nationella minoriteters utsatthet och diskriminering kopplat till kap 6 i skollagen (2010:800). Den riktade uppföljningen bör inkludera skolornas likabehandlingsplaner och om nationella minoriteter inkluderas i dessa. (Förslaget lämnades 2015).
- Kommuner behöver säkerställa att personalen inom socialtjänst och äldreomsorg får kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. För att stödja huvudmännen i detta arbete bör Socialstyrelsen tillföras resurser för att ta fram kunskapsstöd. (Förslaget lämnades 2016).

- Att regeringen ser över möjligheterna att inom gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram och motsvarande vuxenutbildningar införa nationella minoritetsspråk som ett ämnesalternativ. Detta kan öka möjligheter att rekrytera personal med vårdutbildning och kunskaper i något av de nationella minoritetsspråken. (Förslaget lämnades 2016).
- Att Socialstyrelsen får i uppdrag att komplettera sina undersökningar om äldreomsorg med frågor relaterade till nationella minoritetsspråk. Socialstyrelsen tar fram olika undersökningar och jämförelser inom äldreomsorgen. En del resultat redovisas i Äldreguiden och Öppna jämförelser. (Förslaget lämnades 2016).
- Att det kommande sändningstillståndet för public service ger jiddisch samma ställning som övriga nationella minoritetsspråk. (Förslaget lämnades 2014).

Förvaltningsmyndigheters organisering av arbetet med minoritetsfrågor

Bakgrund

För att minoriteternas rättigheter ska säkerställas och minoritetspolitikens mål uppfyllas krävs att förvaltningsmyndigheter har ett systematiskt uppföljningsarbete som inkluderar skyldigheterna enligt minoritetslagen. Uppföljningsmyndigheterna följer sedan 2013 upp förvaltningsmyndigheters organisering av arbetet med nationella minoriteter.

Länsstyrelsen och Sametinget har kontinuerligt betonat vikten av styrdokument, riktlinjer och handlingsplaner som tydliggör mål och ansvarsfördelning för minoritetsarbetet. För att utveckla frågans tyngd och bäring på myndigheters arbete i stort, är det också en fördel om underlagen är fastställda i den politiska och verksamhetsmässiga ledningen och följs upp i ordinarie uppföljningssystem. Minoritetsfrågan har då större förutsättningar att förankras och medvetandegöras. För att kunna arbeta fram så relevanta mål och riktlinjer som möjligt krävs också att kartläggningar av efterfrågan och utbud av service genomförs och hålls aktuella.

Även utredningen om en stärkt minoritetspolitik pekar på vikten av ett strukturerat arbetssätt och i delbetänkandet föreslås att samtliga landets kommuner och landsting/regioner ska bli skyldiga att anta dokumenterade mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet, av vilka det ska framgå hur det ska följas upp. Kommuner och landsting/regioner föreslås även bli skyldiga att göra de kartläggningar som behövs för det minoritetspolitiska arbetet. Utredningen gör bedömningen att detta ska leda till ökad medvetenhet bland tjänstepersoner och politiker i kommuner och landsting/regioner genom att de blir involverade i framtagandet av styrdokumentet.

Uppföljningsmyndigheterna har också framhållit att en samordnande funktion som arbetar, driver och håller frågan levande i organisationen är en framgångsfaktor. Flera minoritetsföreträdare uppger att samordnarens roll är viktig. De beskriver funktionen som en förutsättning för att förvaltningsmyndigheter ska arbeta med frågan då det fortfarande saknas nödvändiga strukturer som bär upp minoritetsrättigheterna generellt. Eftersom minoritetspolitiken är en tvärsektoriell fråga bör denna funktion vara placerad så centralt som möjligt i organisationen. På så sätt kan minoritetsfrågan integreras i ordinarie verksamhet och inte vara ett sidospår eller en stuprörsfråga. Den samordnande funktionen kan med fördel kopplas till myndigheters arbete med social hållbarhet och övriga tvärsektoriella frågor som mänskliga rättigheter, jämställdhet och demokrati. Genom att

utarbete rutiner och arbeta med frågan tvärsektorielt kan myndigheters kunskap och förståelse öka för nationella minoriteters rättigheter.

För att förbättra efterlevnaden av minoritetslagen och Sveriges internationella åtaganden krävs att beslutsfattare och tjänstepersoner på nationell, regional och lokal nivå har kunskap om frågor som rör nationella minoriteters rättigheter. Europarådets ministerråd har rekommenderat Sverige att vidta åtgärder för att öka kunskapen och medvetenheten om de nationella minoriteterna. Många beslut som rör nationella minoriteters rättigheter fattas på lokal nivå. Kommunernas kunskap, engagemang och ansvarstagande är därför av avgörande betydelse för förverkligandet av minoritetspolitiken och uppfyllelsen av minoritetsåtaganden. Det är därför särskilt viktigt att det finns kunskap hos lokala myndigheter.

Hur ser det ut 2017 jämfört med 2014?

Kommuner i förvaltningsområden

Majoriteten av kommunerna som ingår i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska har ett systematiskt verksamhets- och uppföljningsarbete, vilket medfört att minoritetsfrågan har kunnat förankras och medvetandegöras i kommunernas politiska och verksamhetsmässiga ledning. Majoriteten har en samordnande funktion, vilken vanligen är placerad centralt på en kommunstyrelseförvaltning eller liknande. En större andel utbildar också politiker och tjänstepersoner om nationella minoriteter och deras rättigheter vilket resulterat i att kunskapen och förståelsen har ökat. Detta bekräftas också av minoritetsrepresentanter vilka drar slutsatsen att kommunerna nu börjar bli mer medvetna om sitt ansvar inför lagen och att minoritetspolitiken inte är ett projekt som ska avslutas. En annan effekt är att minoritetsfrågan hos många av kommunerna nu ingår som en del i introduktionsutbildningen för nyanställda, vilket ses som positivt av flera minoritetsrepresentanter.

Men även om majoriteten av förvaltningsområdeskommunerna har ett systematiskt och integrerat verksamhets- och uppföljningsarbete så finns en del utmaningar. Minoritetsfrågan har en tendens att drunkna i den konkurrens av frågor som kommuner har ansvar för och prioriterar. Det är också en utmaning att utbilda förtroendevalda och ansvariga tjänstepersoner om minoritetsrättigheterna och att integrera minoritetsfrågan i ordinarie verksamheter.

Kommuners kartlägningsarbete är ett utvecklingsområde. 2014 redovisade de flesta kommuner att de genomfört kartläggningar på en rad områden däribland behovet av förskola och äldreomsorg på nationella minoritetsspråk. Svaren från årets enkätundersökning, där frågan ställts om det finns en aktuell kartläggning på en rad områden, indikerar att många kommuner har gjort kartläggningar men att de i flera kommuner inte är

aktuella. Konsekvensen blir att det är svårt att ta fram relevanta mål och riktlinjer för minoritetsarbetet.

En annan utmaning är att många kommuner i förvaltningsområden enbart arbetar med den minoritetsspråksgrupp som kommunen uppbär statsbidrag för. Det är vanligt att kommunens samordnare är anställd och ansvarig uteslutande för arbetet med denna grupp och därmed inte har något övergripande ansvar för kommunens åtagande i förhållande till övriga nationella minoriteters rättigheter. Samordnarens arbete tas ofta som intäkt för att kommunen gör det de ska utifrån lagen även om arbetet är begränsat till en grupp språkbrukare.

Även det här året visar de ekonomiska redovisningarna att närmare hälften av statsbidraget går till samordning. Detta resulterar i att det blir lite pengar över till annan verksamhet. Frågan är komplex då den samordnande funktionen samtidigt är en framgångsfaktor i minoritetsarbetet. Många företrädare för minoriteterna har genom åren påtalat att kommunerna själva borde ta denna kostnad ur ordinarie budget. Länsstyrelsen och Sametinget har utvecklat detta i sin rapport 2016 om användningen av statsbidraget och föreslagit att bidraget kan användas till *del* av personalkostnad.

Myndigheterna menar att kostnaden för personal inte ska utgöra en så stor del av statsbidraget att övriga merkostnader inte ryms inom budget.

Slutligen är det cirka 20 procent av kommunerna i förvaltningsområden som inte har kommit igång med ett systematiskt uppföljningsarbete. En samkörning av enkätfrågor gällande uppföljning, samordning och utbildning visar att flertalet av dessa kommuner ingår i förvaltningsområdet för finska. Det vore intressant att titta närmare på eventuella orsakssamband angående detta.

Kommuner utanför förvaltningsområden

I majoriteten av kommunerna utanför förvaltningsområden saknas fortfarande ett systematiskt uppföljningsarbete. En orsak är bristen på kunskap om nationella minoriteters rättigheter och förvaltningsmyndigheters skyldigheter enligt lagen. Men uppföljningsmyndigheterna erfar också att minoritetsfrågan har relativt låg status och i många kommuner är frågan i mångt och mycket en icke-fråga och något som inte alltid behöver prioriteras och tas på allvar. Kommunerna erhåller inte några riktade resurser för minoritetsarbetet vilket skulle kunna utgöra ett incitament till en bättre tillämpning av lagen. Efterfrågan på service på de nationella minoritetsspråken är dessutom låg eller obefintlig och rättsmedel saknas om lagen inte efterföljs. Sammantaget utgör detta förklaringar till varför majoriteten av kommunerna utanför förvaltningsområdena inte arbetar strukturerat med nationella minoriteters rättigheter. Några kommuner har en samordnande funktion för arbetet med nationella minoriteter, vilket är positivt, och där funktionen finns är den oftast placerad på en central plats i kommunen.

Utifrån ovan förklaringar är det intressant att cirka 15 procent av kommunerna utanför förvaltningsområden ändå utarbetat ett systematiskt uppföljningsarbete för minoritetsfrågan. En samkörning av enkätfrågor visar att detta är kommuner som ansökt om att ingå i förvaltningsområden och kommuner som uppger att de på ett eller annat sätt arbetar utifrån regeringens strategi för romsk inkludering samt kommuner som har en geografisk närhet till kommuner som ingår i förvaltningsområden. Här är säkert kunskapen och medvetenheten om minoritetspolitiken högre både hos minoritetsrepresentanter och tjänstepersoner.

Landsting/regioner i förvaltningsområden och övriga myndigheter

Fler landsting/regioner som ingår i förvaltningsområden och övriga myndigheter behöver utveckla ett arbete med verksamhetsanalyser, styrdokument och handlingsplaner för minoritetsområdet. Enbart hälften av landstingen/regionerna uppger att de har analyserat vilka verksamheter som är särskilt relevanta för nationella minoriteter att ha inflytande över, vilket är en minskning sedan 2014. Minskningen är svår att härleda. En positiv utveckling är att flertalet landsting/regioner och en större mängd myndigheter följer upp arbetet med nationella minoriteter och att majoriteten gör det inom ordinarie uppföljningssystem.

Majoriteten utbildar också sin personal om nationella minoriteter och deras rättigheter bland annat genom vidareutbildning av ledningsgrupper och medarbetare och introduktionskurser för nyanställda. Utvecklingsarbetet inom mänskliga rättigheter och ett rättighetsbaserat arbetssätt är en viktig plattform för det fortsatta arbetet med nationella minoriteters rättigheter.

Men det finns fortfarande en del utmaningar. I kommentarer som lämnats i enkätundersökningen nämns exempelvis att det är svårt att få upp frågan på myndigheternas agenda och att det krävs tydligare uppdrag och avsatta medel för arbetet. Utan riktade uppdrag och medel nedprioriteras arbetet med nationella minoriteters rättigheter. Det finns också ett fortsatt behov av kunskap i ett rättighetsbaserat arbetssätt generellt och i frågor som rör nationella minoriteter specifikt.

Civil sektor

Minoritetsrepresentanter uppger att det saknas kunskap och förståelse bland tjänstepersoner, politiker och chefer för nationella minoriteters rättigheter och att minoritetsfrågan inte tas på allvar. Minoriteterna får ofta börja från ruta noll i dialogen med förvaltningsmyndigheter då okunskapen är utbredd och tjänstepersoner byts ut. Kunskapsnivån och engagemanget är beroende av individer och försvinner dessa så försvinner mycket. Bortsett från en låg kunskapsnivå uppfattas också en nonchalans för frågan.

Minoritetsrepresentanter uppger att den samordnande funktionen är nödvändig men att många befinner sig utanför kommuners övriga arbete. Samordnare arbetar med insatser som bekostas av statsbidraget men i övrigt

är inte arbetet med nationella minoriteter prioriterat. Detta bekräftas också av en del samordnare som vittnar om ett bristande stöd och intresse för deras arbete. Många minoritetsföreträdare menar också att det är problematiskt att samordnarens lön helt tas från statsbidraget eftersom det då inte finns pengar över för annan verksamhet. Många uttrycker att förordningen som reglerar statsbidraget är otydlig och därför behövs tydligare riktlinjer för hur bidraget får användas. Minoritetsrepresentanter menar också att minoritetsfrågan måste lyftas upp till högsta politiska eller verksamhetsmässiga nivå och integreras i ordinarie verksamheter. För övrigt framkommer att minoritetspolitiken generellt lider av resursbrist.

Stödjande, samordnande och kunskapshöjande insatser

I detta kapitel redovisas vilka stödjande, samordnande och kunskapshöjande insatser som uppföljningsmyndigheterna genomfört under året, vilka behov som finns av ytterligare insatser samt hur årets anslagsmedel har använts. Här rapporteras också fördelningen av stöd enligt förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter, Länsstyrelsens särskilda uppdrag avseende den romska minoriteten, utvecklingsarbetet med minorite.se och hur Samiskt språkcentrum genomfört sitt uppdrag.

Uppföljningsmyndigheternas gemensamma uppdrag

Anslagsmedel

Länsstyrelsen och Sametinget disponerar gemensamt enligt 7:1, 1 450 000 kronor till myndigheternas kostnader för stödjande, samordnande och kunskapshöjande insatser. Myndigheterna har under året förbrukat samtliga medel.

Gemensamma insatser

Verksamhetsåret 2017 har till stora delar innehållit liknande insatser som föregående år men med tillägget att mycket tid har ägnats åt de minoritetspolitiska utredningar som pågått. Både Länsstyrelsen och Sametinget har varit representerade i expertgrupper och har under det pågående arbetet med utredningen om en stärkt minoritetspolitik, varit behjälpliga med underlag samt lämnat omfattande remissyttranden till delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)*. Sammantaget har den översyn, inklusive två stora utredningar inom det minoritetspolitiska området, tagit stora resurser i anspråk för båda myndigheterna.

Länsstyrelsen och Sametingets uppföljningsrapport för 2017 är en bred uppföljning i enlighet med den treårscykel som uppföljningsmyndigheterna överenskommit med regeringen. Rapporten bygger på ett stort underlag som krävt ett omfattande insamlings- och analysarbete. Därtill har myndigheterna i årets uppföljning genomfört en fördjupad studie om kommuners arbete med minoritetslagens grundskydd, se bilaga 4.

Antalet kommuner och landsting/regioner har varit oförändrat under 2017. Sammanlagt har 75 kommuner och 14 landsting/regioner ingått i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Liksom tidigare år har nya samordnare och andra nyckelpersoner från förvaltningsmyndigheterna erbjudits utbildning i minoritetspolitiken med

dess delområden och minoritetslagen. Uppföljningsmyndigheterna har också vid önskemål genomfört utbildningar på plats i ett flertal kommuner och på andra myndigheter, till exempel länsstyrelserna. Förutom regelrätta utbildningar har Länsstyrelsen och Sametinget genomfört ett stort antal föreläsningar och kommunbesök samt medverkat i olika informationsträffar och konferenser. Stöd till kommuner, landsting/regioner, andra myndigheter samt till företrädare för de nationella minoriteterna har även getts via telefon och e-post.

Samordnare från samtliga kommuner och landsting/regioner inom förvaltningsområdena har inbjudits till en informationskonferens. Syftet med konferensen var att delge aktuell information om insatser som berör de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Uppföljningsmyndigheterna presenterade sin årliga rapport till regeringen och på programmet medverkade även representanter från Regeringskansliet, Region Jämtland/Härjedalen, Nordens välfärdscenter, Samiskt Språkcentrum och finska teamet från Stockholms läns landsting. Dessutom föredrogs lägesrapporter från utredningen om en stärkt minoritetspolitik och utredningen om förbättrade möjligheter för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråk. Det har genom åren funnits ett stort intresse från samordnarna att delta och på årets informationskonferens medverkade drygt 80 procent.

Som en fortsättning på temat i den fördjupade uppföljning om äldreomsorg för nationella minoriteter som Länsstyrelsen och Sametinget genomförde 2016, arrangerades en nationell konferens om äldres rätt till service och omvårdnad på nationella minoritetsspråk. Målgrupp för konferensen var personal inom socialtjänst, hemtjänst och äldreomsorg samt politiker och representanter för de nationella minoriteterna. Programmet innehöll kortare föreläsningar och workshops. Konferensen hade cirka 160 deltagare och enligt utvärderingen ansåg närmare 90 procent att innehållet varit bra och att föreläsarna och workshoparna var inspirerande. Många kommunala representanter uttryckte även att konferensen varit betydelsefull för deras fortsatta arbete. Inbjudan till konferensen spreds bland annat via annonser i och på relevanta facktidskrifter och digitala forum. Dokumentation från konferensen finns på minoritet.se.

I syfte att sprida kunskap om nationella minoriteter till en bredare allmänhet så har myndigheterna även genomfört en annonskampanj i tidningen Metro där minoritetslagen uppmärksammats. Fem olika annonser har publicerats angående de nationella minoriteternas rättigheter med hänvisningar till ytterligare information och ett kunskapstest på minoritet.se. Metro har en upplaga om cirka 400 000 exemplar, fördelat på Stockholm, Göteborg och Malmö. I anslutning till annonspubliceringen ökade sidvisningarna på kunskapstestet på minoritet.se kraftigt.

Länsstyrelsen och Sametinget har även medverkat på *MR-dagarna* i Jönköping. Myndigheterna hade en monter och arrangerade ett seminarium på temat kulturellt bevarande och utveckling. Under seminariet samtalade en panel med fem unga representanter om begreppet kultur nu och i framtiden. Seminariet filmades och finns på minoritet.se, både i sin helhet och i en klippt version. Seminariet kommer att följas upp under 2018 med enskilda intervjuer med de deltagande representanterna. Intervjuerna kommer att sammanställas i en broschyr. Syftet är att synliggöra unga från de nationella minoriteterna och lyfta deras tankar om kulturen i framtiden.

Myndigheterna har även deltagit på branschmässan *Socionomdagarna* med en monter i syfte att sprida kunskap om nationella minoriteters rättigheter och marknadsföra den äldrekonferens som beskrivits ovan. Myndigheterna har dessutom spridit cirka 7 500 broschyrer via utbudet.se som är en digital plattform med pedagogiskt material för förskolor, grundskolor, grundsärskolor, folkhögskolor, Komvux, universitet och högskolor. Den stora efterfrågan av Länsstyrelsen och Sametingets informationsmaterial tyder på en brist på läromedel om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Under våren 2017 bjöds samtliga länsstyrelser till ett seminarium med anledning av deras särskilda uppdrag att följa upp, analysera och redovisa hur de jobbar internt och externt med minoritetslagen. På seminariet presenterades utredningen om en förstärkt minoritetspolitik samt arbetet med strategin för romsk inkludering. Dessutom föreläste en representant från Judiska församlingen i Stockholm om judiskt liv i Sverige idag.

Uppföljningsmyndigheterna har producerat fyra digitala nyhetsbrev om aktuella frågor och aktiviteter inom området nationella minoriteter under 2017. Intresset för nyhetsbrevet är stort och antalet prenumeranter har ökat till närmare 800.

Samråd genomförs årligen mellan uppföljningsmyndigheterna och representanter för nationella minoriteter. Länsstyrelsen har genomfört enskilda samråd med företrädare för judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar samt ett samrådsmöte gemensamt med dessa minoriteter. De enskilda samråden har, liksom tidigare, samordnats med skolmyndigheterna för att underlätta organisationernas möjligheter till medverkan. Inbjudna till samråden var nationella minoriteternas riksorganisationer samt ungdomsförbunden. Sametinget har genomfört två samråd med samiska representanter.

Länsstyrelsen och Sametinget ingår i Kungliga Bibliotekets referensgrupp för uppdraget med att ta fram förslag på en nationell biblioteksstrategi inom det allmänna biblioteksväsendet.

Statsbidrag till kommuner och landsting/regioner

Utifrån 8 § förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk är statsbidraget till kommuner och landsting/regioner avsett att användas till merkostnader som uppkommer i kommunen och

landstinget/regionen med anledning av de rättigheter som enskilda har enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, och till åtgärder för att stödja användningen av finska, meänkieli och samiska. Kommuner och landsting/regioner är skyldiga att lämna en ekonomisk redovisning av utbetalda medel (12 §).

I denna rapport redovisas disponibelt statsbidrag för år 2017. Med disponibelt statsbidrag avses överskott av statsbidrag 2016, beviljad överföring av statsbidrag år 2016 samt utbetalt statsbidrag för 2017.

Kommuner

Länsstyrelsen fördelade under året 53 606 248 kronor i statsbidrag till 56 kommuner och Sametinget fördelade 14 773 852 kronor i statsbidrag till 19 kommuner. Totalt fördelades 68 380 100 kronor till 75 kommuner.

Kommunerna har haft 75 173 750 kronor i disponibelt statsbidrag för år 2017 och den totala förbrukningen är 71 782 728 kronor (95 procent). Fördelningen av statsbidraget 2017 är i stort likadan som 2014 dvs drygt 40 procent har gått till samordning, drygt tio procent till förskoleverksamhet och service och omvårdnad inom äldreomsorgen samt två procent till nationella minoriteters inflytande och samråd.

Utifrån de ekonomiska redovisningarna kan uppföljningsmyndigheterna fortsatt konstatera att den enskilt största kostnaden belastar utgiftsområdet samordning. Det är vanligt att samordnarnas löner till stor del bekostas av statsbidraget och det förekommer att overheadkostnader bokförs inom ramen för bidraget. Utifrån uppföljningsmyndigheternas *Rapport om användningen av statsbidraget för förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska samt förslag till riktlinjer* framkommer att de flesta kommuner anser att förskola och äldreomsorg är de områden där störst kostnader finns. Detta visar sig dock inte i de ekonomiska redovisningarna vilket möjligen betyder att kommuner använder egna medel inom dessa verksamhetsområden. En del kommuner redogör också för att statsbidraget används till inköp av litteratur och böcker till bibliotek. I de förslag till riktlinjer som lämnats till regeringen 2016, menar Länsstyrelsen och Sametinget att biblioteken enligt bibliotekslagen (2013:801) är skyldiga att själva köpa in litteratur på nationella minoritetsspråk och kostnaderna bör därför inte belasta statsbidraget. Många av de minoritetspolitiska insatser som genomförs och bekostas av statsbidraget består av olika typer av kulturevenemang. Genom dessa insatser kan minoriteterna och minoritetsspråken bli mer synliga, vilket i sin tur kan göra att språkens status och acceptans kan höjas. Dessa aktiviteter är ofta av tillfällig karaktär och utan långsiktiga mål. Strukturella omställningar som kräver mer långtgående förändringar på flera nivåer verkar vara svårare att genomföra.

Landsting/regioner

Länsstyrelsen fördelade under året 2 068 006 kronor i statsbidrag till tre landsting och sju regioner och Sametinget fördelade 745 582 kronor i

statsbidrag till två landsting och två regioner. Totalt fördelades 2 813 588 kronor till 14 landsting/regioner.

Landstingen/regionerna har haft 3 544 935 kronor i disponibelt statsbidrag för år 2017 och den totala förbrukningen är 3 201 642 kronor (90 procent).

Även för landstingen/regionerna ser användningen av statsbidraget i stort likadant ut som 2014 dvs framförallt till språk- och kulturaktiviteter, samordning och informationsinsatser.

Överföring av statsbidrag till 2018

Enligt förordningens 10 a § får statsbidraget sättas ner om en kommun eller landsting/region inte förbrukat hela beloppet för närmast föregående bidragsår. Statsbidraget ska dock inte sättas ner om en kommun eller landsting/region ansökt om att medel ska få användas för kommande år och ansökan beviljas. Utgångspunkten är att statsbidraget ska användas under innevarande år och ansökningar om överföring av statsbidrag behandlas restriktivt.

Sista datum för ansökan om överföring av statsbidrag var den 10 november 2017. Sammanlagt inkom tre ansökningar om totalt 890 000 kronor. Samtliga ansökningar avslogs.

Kommuners kartläggningsarbete

Utifrån 8 § förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska varje kommun tillsammans med de nationella minoriteterna kartlägga de behov som finns i kommunen av åtgärder till stöd för användningen av finska, meänkieli respektive samiska.

Cirka 60 procent av kommunerna har aktuella kartläggningar av efterfrågan och utbud av service inom förskola och äldreomsorg på nationella minoritetsspråk. Drygt hälften har det gällande personal som talar nationella minoritetsspråk och drygt 40 procent för service på minoritetsspråk i telefonväxel och reception. 20 procent av kommunerna har en aktuell kartläggning av efterfrågan och utbud av service vad gäller ärendehandläggning på minoritetsspråk.

Länsstyrelsen och Sametingets bedömningar

- Enligt Länsstyrelsen och Sametingets bedömning finns ett fortsatt stort behov av informations- och utbildningsinsatser i kommuner och på övriga myndigheter. Personal byts ut kontinuerligt och det saknas ett effektivt system för erfarenhets- och kunskapsöverföring på såväl lokal som regional nivå. Så länge denna brist kvarstår kommer behovet av insatser från en central aktör fortsätta att öka i takt med att minoritetspolitiken utvecklas.

Ett dilemma är att flera av de behov som identifierats inom det kunskapshöjande och stödjande uppdraget inte är möjliga att åtgärda

med befintliga resurser. Resurserna behöver dessutom bli avsevärt mycket större för att möjliggöra strukturer som på sikt skulle kunna göra övriga aktörer mer självständiga. Med mer resurser skulle uppföljande myndigheter till exempel kunna utveckla en verktygslåda för kommunerna både inom och utanför förvaltningsområdena. Myndigheterna skulle också kunna ta fram modeller för kartläggning och samråd som så många kommuner efterfrågat samt bedriva planerade kampanjer riktade till allmänheten. Det finns också ett fortsatt behov av informationsmaterial och broschyrer som är resurskrävande att producera. Uppföljningsmyndigheterna har sedan länge planerat att digitalisera den handbok som tidigare tagits fram men har inte haft möjlighet att prioritera detta arbete. Det finns också en stor efterfrågan på att de material som produceras ska finnas översatta på minoritetsspråken, något som hittills inte kunnat prioriteras på grund av resursbrist.

- Statsbidraget är statens viktigaste styrsystem för minoritetspolitikens utveckling och det är angeläget att det finns riktlinjer för bidragets användning. Länsstyrelsen och Sametinget har i februari 2016 lämnat en rapport med förslag till riktlinjer. Myndigheterna anser att författningar i enlighet med de föreslagna riktlinjerna för användningen av statsbidraget enligt *Rapport om användningen av statsbidraget för förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska samt förslag till riktlinjer* beslutas och snarast börjar gälla.

Länsstyrelsens uppdrag

Anslagsmedel

Länsstyrelsen disponerar enligt anslag 7:1, 3 300 000 kronor till myndighetens kostnader för uppföljning enligt minoritetslagen.

Länsstyrelsen har under 2017 förbrukat 2 470 000 kronor. Anledningen till att inte samtliga medel förbrukats är att en av medarbetarna, med kort varsel, beviljades tjänstledighet för arbete i en statlig utredning. Länsstyrelsen har, utöver anslaget, bistått med administrativt stöd.

Statsbidrag till nationella minoriteters organisationer

Statsbidrag till organisationer som företräder judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar regleras i förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter. Under året har Länsstyrelsen utbetalat statsbidrag på sammanlagt 4 600 000 kronor till följande nio organisationer:

- Finska Pensionärernas Riksförbund i Sverige - 300 713 kr
- Roma Institutet - 338 636 kr
- Roma International - 338 636 kr
- Romano Pasos Research Centre - 242 380 kr

- Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset - 786 631 kr
- Sverigefinländarnas delegation - 233 333 kr
- Sverigefinska Riksförbundet - 1 359 536 kr
- Sveriges Romerförbund - 252 005 kr
- Sveriges Jiddischförbund - 748 128 kr

Länsstyrelsen fördelar också bidrag till Sverigefinländarnas delegation och Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset i syfte att stärka organisationernas möjlighet till samråd och dialog med kommunerna i förvaltningsområdena. Länsstyrelsen har under året betalat ut vardera 400 000 kronor till organisationerna. Utifrån de redovisningar som organisationerna har lämnat till Länsstyrelsen så har medlen använts i syfte att stärka sverigefinnars och tornedalingars samråd och dialog i förvaltningsområdena för finska och meänkieli. Tack vare statsbidraget har organisationerna kunnat ge råd och stöd till lokala samrådsrepresentanter samt själva delta vid lokala, regionala och nationella samråd med förvaltningsmyndigheter.

Länsstyrelsen har utifrån ändring i regleringsbrev 2017-10-12 även vid ett tillfälle betalat ut 400 000 kronor till organisationer som företräder judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar. Syftet med bidraget var att kompensera för de merkostnader som uppstått med anledning av deltagande i pågående processer inom det minoritetspolitiska området. Bidraget beviljades följande 16 organisationer:

- Centraförbundet Roma International – 14 286 kr
- Finska Pensionärernas Riksförbund i Sverige – 25 000 kr
- Föreningen RUNG – resandefolket – 14 286 kr
- Judiska Församlingarnas i Sverige Centralråd – 33 333 kr
- Judiska Ungdomsförbundet i Sverige – 33 333 kr
- Met Nuoret - Tornedalingarnas ungdomsförbund – 50 000 kr
- Riksförbundet Romer i Europa – 14 286 kr
- Roma Institutet – 14 286 kr
- Romano Pasos Research Centre – 14 286 kr
- Romska ungdomsförbundet – 14 286 kr
- Svenska Tornedalingarnas Riksförbund - Tornionlaaksolaiset - 50 000 kr
- Sverigefinländarnas Delegation – 25 000 kr
- Sverigefinska Riksförbundet – 25 000 kr
- Sverigefinska Ungdomsförbundet – 25 000 kr

- Sveriges Jiddischförbund – 33 333 kr
- Sveriges Romerförbund – 14 286 kr

Pilotutbildning

En pilotutbildning har arrangerats tillsammans med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, É Romani Glinda och Trajósko Drom om minoritetsrättigheter och föreningskunskap. Cirka 80 företrädare för romska föreningar och grupper deltog. Utbildningen var mycket uppskattad och övriga nationella minoriteters riksorganisationer har efterfrågat att få en liknande utbildning när beskedet om ny minoritetslagstiftning trätt i kraft.

Särskilda uppdrag inom strategin för romsk inkludering

Länsstyrelsen har sedan 2012 i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Arbetet ska genomföras i samråd med romska företrädare och sakkunniga. I uppdraget ingår att stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder för romsk inkludering och att kontinuerligt sprida erfarenheterna av arbetet till kommuner, landsting och berörda myndigheter. Länsstyrelsen ska öka kunskapen om hur ett rättighetsbaserat arbetssätt kan användas för romsk inkludering på lokal nivå.

Under 2017 har Länsstyrelsen haft fyra regeringsuppdrag inom strategin. Utöver det övergripande samordnings- och uppföljningsuppdraget ska Länsstyrelsen stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder. Myndigheten har också haft ett särskilt uppdrag att ge stöd till romska hälsoinspiratörer. Detta uppdrag slutredovisade Länsstyrelsen i början av 2018, liksom uppdraget att sprida kunskap från arbetet för romsk inkludering.

En mer omfattande redovisning av de särskilda uppdragen avseende den romska minoriteten lämnas till regeringen den 15 april 2018. Det fjärde regeringsuppdraget, att göra en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering, ska Länsstyrelsen redovisa senast den 15 oktober 2018.

Länsstyrelsens bedömningar

- Att anslagsmedel för uppföljningen behöver öka. Det tar tid för en reform att etableras och nuvarande personella resurser är kraftigt underdimensionerade för att bedriva ett effektivt utvecklings- och uppföljningsarbete inom samtliga de områden som uppdraget kräver.
- Att anslagen till riksorganisationernas verksamhet och samråd behöver öka. Eftersom samrådsmedlen utgör en kompensation för något som ingår i minoritetslagens grundskydd och omfattar alla fem nationella minoriteter så bör de nationella minoriteterna tilldelas samma belopp vardera för samrådsarbetet.

- Att bestämmelser i förordning (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter införs som medför att de ekonomiska förändringarna inte förändras plötsligt om beloppet ska delas på ytterligare organisationer. Det nuvarande regelverket leder till en konkurrenssituation inom minoritetsgrupperna.

Sametingets uppdrag

Anslagsmedel

Sametinget disponerar enligt anslaget 7:1, ap 12, 2 200 000 kronor till myndighetens kostnader för uppföljning enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Utfallet per den 31 december 2017 visar en förbrukning på 2 138 300 kronor.

Till verksamhet för att stärka samers samråd och dialog på lokal och regional nivå har Sametinget haft medel motsvarande 600 000 kronor. Merparten av anslaget har använts för att finansiera dels ett större samrådsmöte med företrädare för samebyar, sameföreningar, partier i plenum och andra riksorganisationer. Dessutom har ett samråd genomförts med företrädare för partier som ingår i Sametingets plenum i samband med arbetet med remissvaret till delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)*. Syftet med mötena var att inhämta synpunkter och föra en dialog angående minoritetspolitiska frågor. En effekt av samrådet med partierna är att ett uttalande angående remissyttrandet antogs av ett enigt plenum.

En mindre del av anslaget har använts till kostnader i samband med samrådsmöten med myndigheter.

Utifrån ändring i regleringsbrev 2017-10-12 har Sametinget även vid ett tillfälle betalat ut 100 000 kronor till organisationer som företräder samer. Syftet med bidraget var att kompensera för de merkostnader som uppstått med anledning av deltagande i pågående processer inom det minoritetspolitiska området. Bidrag tilldelades de samebyar, sameföreningar samt samiska organisationer som deltog i samrådsmötet i Luleå. Under mötet avhandlades frågor som omfattar minoritetslagen samt minoritetspolitiken.

Minoritet.se

Anslagsmedel

Enligt anslaget 7:1, ap 15, disponerar Sametinget 1 200 000 kr till finansiering av hemsidan. Utfallet per den 31 december 2017 visar en förbrukning på 1 168 000 kronor. Merparten går till fasta kostnader såsom lön och teknik för att bedriva webbplatsen samt till produktion och inköp av reportage och bilder.

Uppdrag

Sametinget ska redovisa hur arbetet med webbplatsen minoritet.se har genomförts, hur medel från anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* har använts för detta ändamål samt hur myndigheten arbetar för att involvera de fem nationella minoriteterna i arbetet med webbplatsen.

Redaktionellt

Redaktören, som också är samordnare, arbetar journalistiskt och förser webbplatsen med reportage, bilder och texter. Ett 20-tal frilansare, fotografer och skribenter levererar också material till minoritet.se. Frilansarna finns över hela landet och närmare hälften av dem har nationell minoritetsbakgrund. Det är viktigt med många olika röster för att belysa minoritetsfrågorna ur olika perspektiv. Reportagen väljs ut efter förslag från de nationella minoriteterna och efter redaktörens egen research. Under 2017 har äldreomsorg för nationella minoriteter lyfts upp specifikt. Reportagen hade 2 821 sidvisningar där den mest lästa var den om samisk äldreomsorg i Saxnäs.

I slutet av 2016 blev hemsidan Romsk Inkludering en del av minoritet.se. Under året har redaktören tillsammans med Länsstyrelsen arbetat för att hitta former för samarbetet. Redaktören är även ansvarig utgivare för Romsk Inkludering.

Webbplatsen erbjuder ett antal lättlästa texter för ökad tillgänglighet samt Readspeaker. De lättlästa texterna har haft 5 700 visningar. Under 2016 hade de lättlästa texterna närmare 2 800 visningar. Ökningen visar att det finns ett behov av dessa. Readspeaker har använts 2 600 gånger under 2017.

Marknadsföring av webbplatsen

Facebookgruppen Minoritet.se har cirka 1 400 följare. Med hjälp av Facebook får artiklar och annat innehåll på webbplatsen större spridning. Förutom webbplatsen, som är den huvudsakliga kanalen för spridning av kunskap om samerna och de nationella minoriteterna, har minoritet.se också synts i andra sammanhang genom annonser i Skolforum och i minoritetsmedier. Sametinget och Länsstyrelsen har även informerat om webbplatsen vid olika konferenser, seminarier och utbildningstillfällen.

I slutet av 2017 genomfördes en webbenkätundersökning på minoritet.se för att få reda på vad besökarna tycker om webbplatsen. Det huvudsakliga intrycket av minoritet.se är positivt och besökarna tycks nöjda med den information och fakta som erbjuds. Intresset för artiklar och notiser samt dokumentarkivet är störst. Andra synpunkter som kom fram är att besökarna vill ha bättre bilder och en modernare webbplats. Vissa saknar läromedel och bättre grafik.

Statistik

Webbplatsen hade mellan 1 januari till 31 december 269 000 sessioner/besök vilket kan jämföras med 217 000 besök år 2016. Det är en glädjande ökning

med 24 procent. Fler och fler hittar webbplatsen. Målet 2017 var att ha minst lika många besök som året innan och det är uppnått med stor marginal. Cirka 30 procent av besökarna går in via mobil eller surfplatta. I snitt stannar en besökare 3 minuter på minoritet.se vilket tyder på att besökarna är nöjda och hittar mer att läsa. 179 artiklar och notiser är publicerade under året. Målet var att erbjuda lika många som i fjol, cirka 150 stycken. Likt tidigare år ser vi att trafiken på webbplatsen ökar när minoritet.se erbjuder mer artiklar. De mest besökta sidorna var Frågor och svar samt Finska språket i Sverige. Flest besökare fanns i Stockholms län.

Dialogmötet

I början av september hölls det årliga dialogmötet med de nationella minoriteterna i Stockholm. Syftet är att involvera nationella minoriteter i arbetet med hemsidan. Inbjudna var organisationer som erhållit organisationsbidrag från Länsstyrelsen samt ungdomsorganisationerna. Sverigefinska delegationen, Sverigefinska riksförbundet samt Svenska Tornedalingars Riksförbund, STR-T, deltog på plats. Övriga fick information via minnesanteckningar och presentation via mejl. Deltagarna såg gärna en fortsättning med krönikor och de är nöjda över samarbetet med redaktören. I slutet av november hölls även ett dialogmöte med samiska representanter, från bland annat samebyar, sameföreningar, organisationer och politiska partier. Övriga sätt att involvera samerna och de nationella minoriteterna i arbetet sker via telefonsamtal, Facebook och mejl.

Jämställdhet

Enligt den jämställdhetsplan som Sametinget har arbetat redaktören aktivt med att hålla en jämn fördelning mellan män och kvinnor på webbplatsen. Under 2017 har 52 kvinnor figurerat i artiklar och notiser. Antalet män var 42. Året innan hade hemsidan totalt 31 män så det är en ökning med 35 procent även om kvinnorna fortfarande överväger. 85 artiklar och notiser handlar om både män/kvinnor eller om barn. Redaktören tar även med jämställdhetsperspektivet i fördelningen av jobb till manliga och kvinnliga frilansare. I år var 10 av frilansarna kvinnor och 10 män. Närmare hälften av frilansarna har också minoritetsbakgrund.

Minoritet.se vill vara en jämställd webbplats för alla. Den skiljer sig i mängden från exempelvis övrig media där männen är överrepresenterade. Här är det kvinnorna som syns mest och det kan bero på att språk och kultur är områden där kvinnor tycks vara överrepresenterade.

Översyn

Hemsidan är ett redskap som underlättar arbetet inom förvaltningsområdena och för uppföljningsmyndigheterna. I delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)* görs en beskrivning av hemsidan minoritet.se. Sametinget hade sett att utredningen lämnat bedömning och förslag på utvecklingsarbete med hemsidan. Sametinget anser att en översyn av hemsidan bör övervägas.

Samiskt språkcentrum

Anslagsmedel

Sametinget ska i årsredovisningen för 2017 redovisa hur medlen har använts.

Uppdraget

Sametinget ska bidra till det samiska språkets användning och ställning i samhället, framför allt i de traditionellt samiska områdena. Sametinget ska driva Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge (samiskt språkcentrum) i Dearn (Tärnaby) respektive Staare (Östersund). Sametinget ska samordna verksamheten med andra samiska institutioner och organisationer i det samiska språkarbetet. Sametinget ska lämna en lägesrapport om situationen för det samiska språket och redovisa resultatet av det samlade språkarbetet.

Sametinget ska redovisa vad medlen från anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* avseende samiska språkcentrums verksamhet inklusive Giellagáldu gett för resultat.

Sametinget har inte använt anslag 7:1 till Giellagáldus verksamhet.

Insatser för användning av de samiska språken

Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge har under år 2017 genomfört ett flertal aktiviteter och arrangemang för att öka användningen av de samiska språken.

Produktioner

Ordboksapplikationer i mobiltelefon är uppskattat av språkanvändare. Ordboksappen ”Sametingets ordböcker” bygger på Sametingets webbordbok för lulesamiska och sydsamiska har under år 2017 laddats ner drygt 4 000 gånger med tydlig topp i samband med läsårsstart på hösten. Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge har påbörjat ett utvecklingsarbete för att publicera en nordsamisk version av ordboksapplikationen.

I syfte att förstärka tillgången till material och inspirera till att öka användningen av samiska i förskolan har kunskapslådan, Jågløe reviderats. Kunskapslådan innehåller språkmateriel med berättelser, spel och sånger, samt matematik- och språklekar på alla de samiska språken.

För att stimulera användning av samiska inom fler domäner har en årsmötesparlör getts ut på nordsamiska med ord och fraser som förekommer vid exempelvis sammanträden. Lanseringen skedde vid ungdomsorganisationen Sáminuorras förbundsmöte.

Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge har ingått ett samarbete för att utveckla ett online-spel för de samiska språken. Spelet finns i tre nivåer, från inga kunskaper i samiska till flytande samtalsnivå. Spelet är ett verktyg för språkinläring och

ska attrahera barn och unga, men passar alla åldrar som vill spela och lära sig samiska. Översättningsarbete pågår till de samiska språken.

Konferenser

För andra året i rad arrangerades konferensen #Digi-Giella under Ubmejen biejvieh (Samiska veckan i Umeå). Konferensens syfte är att belysa hur den digitala tekniken kan bevara och utveckla de samiska språken. Temat för 2017 var ”Hur ska vi få de samiska språken att bli en del av vardagen?” Hur kan den digitala tekniken hjälpa till att utveckla och främja språken? Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge arrangerade konferensen tillsammans med Humlab – Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet, Ubmejen tjielte (Umeå kommun) samt Sámiid Riikkasearvi (Svenska Samernas Riksförbund). Konferensen lockade 40 deltagare; 13 män och 27 kvinnor. Konferensen kunde även följas via streaminglänk.

Som en följd av #Digi-Giella-konferensen inbjöds Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge att delta på ICASS IX 9th International Congress of Arctic Social Scienceskonferens. #DigiGiella-konceptet förmedlades till de 700 deltagarna via postrar och poster session.

I samverkan med Luspie (Storumans) kommun har Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge genomfört en utbildningsdag för att utveckla samisk språkundervisning i skolan. Inbjudna var skolledare, rektorer och lärare samt politiker. Totalt deltog 43 personer, varav 39 kvinnor och 4 män.

Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge har i tillsammans med Luspie, Liksjuo (Lycksele) och Ubmeje kommuner anordnat kompetensdagar i Ubmeje för förskolepersonal, förskolechefer och samiska samordnare. 43 personer deltog varav 41 kvinnor och 2 män.

Vidare har för samordnarna i förvaltningsområdet för samiska arrangerats en träff för erfarenhetsutbyte samt föreläsning om samisk värdegrund och attityder.

Under året har Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge arrangerat tillsammans med Sametingets språknämnd ett riksdagsseminarium. I samband med detta överlämnades lägesrapporten De samiska språken i Sverige 2016 till ansvarig minister för samiska frågor. Seminariet samlade både politiker och tjänstemän. Av de 23 deltagarna var 15 kvinnor och 8 män.

Metodutveckling

Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gielejarnge har i samverkan med Vualtjeren Tjielte (Vilhelmina kommun) genomfört en språkspärrkurs. Målgrupp var renskötare med

familjer inom Vilhelmina södra och Vilhelmina Norra samebyar. Kurstiden anpassades efter renskötselns behov och genomfördes som en intensivkurs under en begränsad tidsperiod. Vid projektavslutningen genomfördes även en föreläsningdag om kolonisering/dekolonisering. Syftet med kursen var att stimulera användningen av de samiska språken genom att ge deltagarna möjlighet att återta sitt samiska språk, avlägsna hinder för inläring av samiska språk och skapa en trygg samtalsmiljö. Språkspärrkursen samlade 16 deltagare i åldrarna 23 - 70 år, 10 kvinnor och 6 män. Kursen omfattade såväl nord- som sydsamiska.

Under den samiska jubileumsveckan i Tråante (Trondheim) arrangerade Sámi Parlamentáralaš Ráđi (Samiskt Parlamentariskt Råd) en ungdomskonferens. För att möjliggöra användandet av de samiska språken finansierade Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gïelejarnge tolkning under mötet.

Språkkampanjen #Sámás muinna2 #Sámástamujna2 #Sámásthmuja2 #Saemesthmunjien2 som bedrivits på sociala medier riktades till ungdomar och unga vuxna avslutades i januari 2017. En kampanjlåt lanserades på Spotify och en språkparlör Sámas publicerades i samband med kampanjavslutningen. Sámás-parlören är utgiven på fyra samiska språk. Tanken är att ungdomar ska använda parlören bland annat som ett verktyg för att underlätta skrivandet på sociala medier. Sámás-parlören är efterfrågad och den första utgivningen med 2000 exemplar tog snabbt slut. En andra utgåva har tryckts upp. Vid Sáminuorras förbundsmöte släpptes även språkkampanjens rapport.

Projektet #instagiella/#instagiella/#instagiälla/#instagiële tog vid där #sámás muinna2 slutade. Projektet bygger på erfarenheterna från Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gïelejarnge och Samiskt informationscentrums tidigare ungdomssatsningar, sámás-kampanjen och #mittsapmi. Fokus är att vara närvarande på sociala medier som vi bedömer är det mest relevanta verktyget för att nå målgruppen ungdomar. Ett av målen är att främja och synliggöra samiskan i sociala medier.

Sámi giellaguovddáš, Sáme giellaguovdásj, Sámiien giällaguavdátje, Saemien gïelejarnge har tillsammans med Sameskolstyrelsen genomfört fyra språkbadsläger Giellabiesse/ Giellabiesse/ Giällabiessie/Gïelebiesie på fyra olika samiska språk för årskurs 5 och 6 under våren 2017 samt ett för årskurs 6 på hösten 2017. Totalt deltog 99 elever, 52 flickor och 47 pojkar. Lägren riktade sig till elever vid sameskolorna och elever med integrerad samisk undervisning. I samband med vårens språkbad genomförde Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet en studie med fokus på ordtester.

Språkcentrum

Sametinget har i budgetunderlaget 2018-2020 pekat på behov av utökade resurser till inrättande av fler språkcentra för att stärka alla samiska språk i

hela Sápmi. Behovet av ytterligare samiska språkcentrum har Sametinget tagit upp vid flertal tillfällen med regeringen.

Giellagáldu

Ett gränsöverskridande språksamarbete är en självklarhet för oss samer som ett folk i flera länder. För att stärka och utveckla ett samnordiskt språkarbete driver sametingen i Sverige, Norge och Finland ett gemensamt språkvårds- och terminologiarbete i projektet Giellagáldu, som delvis finansieras med Interreg-medel. Det är viktigt att ett språks terminologiarbete sker på ett sådant sätt att det blir relevant för språkanvändarna samt att det har legitimitet i det samiska lokalsamhället där språket talas. Det är av stor vikt för språkutvecklingen att samtliga nordiska länder har möjlighet att vara delaktiga i språkarbetet när det gäller ny terminologi och språknormering för att undvika att språken utvecklas åt olika håll. Risken för detta ska ske är stor när majoritetsspråket i respektive land påverkar de samiska språken. Genom en långsiktig finansiering av Giellagáldu möjliggörs övertagande av andra uppdrag som t ex övertagande av granskning av samiska ortnamn i Sverige, övertagande av språkinsatser som rör samiska språket utifrån regeringens minoritetspolitik. Sametinget har i budgetunderlaget 2018-2020 pekat på behovet av att permanenta den verksamhet som Giellagáldu bedriver i projektform.

Sametingets bedömningar

- Att anslagsmedel för uppföljningen behöver öka. Det tar tid för en reform att etableras och nuvarande personella resurser är kraftigt underdimensionerade för att bedriva ett effektivt utvecklings- och uppföljningsarbete inom samtliga de områden som uppdraget kräver.
- Att anslaget för att stärka och utveckla samers möjlighet till samråd och dialog på regional och lokal nivå behöver öka.
- Att urfolket samerna tillförsäkras statsbidrag motsvarande det som nationella minoriteter erhåller enligt förordningen (2005:765) om statsbidrag till nationella minoriteter.
- Att anslaget till minoritet.se ökar för att höja ambitionsnivån med publicerade artiklar och bilder.
- Att en översyn av hemsidan bör övervägas.
- Att resurser motsvarande minst 2017 års anslag till Samiskt språkcentrums verksamhet krävs för år 2019.
- Att resurser enligt budgetunderlaget 2018-2020 tilldelas för inrättande av fler språkcentra.
- Att resurser enligt budgetunderlaget 2018-2020 tilldelas för att permanenta den verksamhet som Giellagáldu bedriver i projektform.

- Att Sameskolstyrelsen behöver ökat anslag för utökning och utveckling av den integrerade samiska undervisningen.

Myndigheter med särskilda uppdrag

Folkhälsomyndigheten, Institutet för språk och folkminnen, länsstyrelserna, Sameskolstyrelsen, Skolinspektionen, Socialstyrelsen och Universitets- och högskolerådet har haft särskilda uppdrag utifrån minoritetspolitikens mål. De inkomna redovisningarna skiljer sig åt till följd av myndigheternas olika ansvarsområden. Samtliga har lämnat redovisningar till Länsstyrelsen och Sametinget i enlighet med sina uppdrag.

Kulturrådet och Skolverket har haft uppdrag att redovisa sina uppdrag i respektive årsredovisningar och Stiftelsen Svenska Filminstitutet har redovisat sitt uppdrag i sin resultatredovisning. Även Försäkringskassan har redovisat sina insatser om samråd tillsammans med Arbetsförmedlingen, Pensionsmyndigheten och Skatteverket.

Här nedan sammanfattas respektive myndighets redovisningar. Kapitlet avslutas med en sammanfattning och bedömning av samtliga länsstyrelser redovisningar. För ytterligare information så rekommenderas att ta del av rapporterna i sin helhet.

Folkhälsomyndigheten

Folkhälsomyndigheten ska enligt regleringsbrev under åren 2015 till 2017 redovisa hur myndigheten upprättar och utvecklar långsiktiga former för dialog med de nationella minoriteterna och urfolk i syfte att bidra till myndighetens arbete med att följa och analysera hälsoutvecklingen för de nationella minoriteterna. Vidare ska enligt regleringsbrev 2017 myndigheten tillsammans med Socialstyrelsen utveckla former för samarbete myndigheterna emellan samt för effektiva samråd med de nationella minoriteterna.

Folkhälsomyndigheten har nu lämnat sin slutrapport med förslag till åtgärder om hur det skulle vara möjligt att följa upp minoritetsgruppernas hälsosituation och hur framtida samråd med myndigheten kan utformas.

Åren 2015–2017 genomförde Folkhälsomyndigheten ett antal samrådsmöten med företrädare för de nationella minoriteternas riksorganisationer, främst de som beviljats statsbidrag av Länsstyrelsen. Samrådsmöten har även hållits med Sametinget. Syftet har varit att upprätta och utveckla långsiktiga former för samråd med de nationella minoriteterna. Samråden ska bidra till myndighetens övergripande uppdrag, att följa upp och analysera hälsosituationen för hela befolkningen. I uppdraget har myndigheten haft fokus på möjligheter och metoder för att särskilt kunna följa upp hälsosituationen för de nationella minoriteterna och urfolket samer, vilket är

ett led i arbetet med att förbättra de samhälleliga förutsättningarna för minoritetsgruppernas hälsa.

Under årets samrådsmöten med respektive minoritetsgrupp har metoder och behov av att följa upp hälsosituationen diskuterats med utgångspunkt i den nationella folkhälsoenkäten och andra befolkningsenkäter. Frågorna från enkäterna har reviderats utifrån gruppernas unika behov av uppföljning och förutsättningar, men det finns även en generell frågedel som skulle kunna användas vid jämförelse med övrig befolkning. I samråden har myndigheten också lyft svårigheterna med uppföljning av hälsosituationen eftersom det normalt inte är tillåtet att registrera etnicitet, men man har gemensamt med grupperna försökt finna lämpliga metoder för uppföljning.

Forskare med olika kunskap om minoritetsgrupperna har inbjudits till dialogmöten där man diskuterat uppföljning av hälsan ur ett mer metodologiskt perspektiv. Företrädare för landstingen i Jämtland, Dalarna, Stockholm och Norrbotten har även bidragit med synpunkter på uppdraget.

Resultaten från samråden visar att hälsosituationen är olika för de nationella minoritetsgrupperna och urfolket även jämfört med majoritetsbefolkningen. Den judiska gruppen beskriver till exempel ökande av oro och rädsla inför hot och våld. Romerna nämner utanförskap, ojämlika livsvillkor och dåliga levnadsvanor som stora ohälsfaktorer. Tornedalingarna ser ohälsa bland annat kopplat till att språket meänkieli håller på att försvinna. Samerna beskriver en oro för den psykiska ohälsan hos de unga samerna, särskilt renskötande unga män. Även i den sverigefinska gruppen finns en oro för den psykiska ohälsan.

Folkhälsomyndigheten har gemensamt med företrädarna för de nationella minoriteterna och urfolket utformat förslag till det fortsatta arbetet med uppföljning av hälsosituationen. Den framtida planen har ett treårsperspektiv. Myndigheten kan dock inte förbinda sig att genomföra aktiviteterna då det kan finnas behov av andra prioriteringar i ett långsiktigt perspektiv.

Inom ramen för uppdraget har Folkhälsomyndigheten även gjort en litteraturuppdatering av studier som rör hälsosituationen hos nationella minoriteter och urfolk. Resultatet visar att det finns ett stort behov av forskning och utveckling för att öka kunskapsläget omkring hälsan bland minoritetsgrupperna. Metoderna för datainsamling behöver vidareutvecklas när det gäller att följa upp hälsa på individ- och gruppnivå. Resultatet av uppföljningen kan ge information om hälsosituationen i respektive minoritetsgrupp och urfolk, och det kan användas till att förbättra de samhälleliga insatserna och därmed öka förutsättningarna för en jämlik hälsa.

Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Pensionsmyndigheten och Skatteverket

Försäkringskassan redovisar att myndigheten tillsammans med Arbetsförmedlingen, Pensionsmyndigheten och Skatteverket genomfört samråd med representanter för romer, samer och tornedalingar. Myndigheterna har bland annat diskuterat skriftlig information, bemötande, brist på tolkar och översättare, behovet av ökad kunskap om de nationella minoriteterna samt möjligheter och risker med ökad digitalisering.

Institutet för språk och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen ska i årsredovisningen för 2017 särskilt redovisa hur medlen från anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* har använts för att bedriva språkvårdande verksamhet för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib samt revitaliseringsinsatser i enlighet med förordningen (2010:21) om statsbidrag för insatser till stöd för de nationella minoritetsspråken. Myndigheten ska även redovisa detta i en särskild rapport till Länsstyrelsen i Stockholms län och till Sametinget.

Institutet rapporterar årligen till uppföljningsmyndigheterna hur anslagsposterna 6 och 16 använts under det gångna året. Nedan följer en kort sammanfattning.

Anslagspost 6 - språkvård

Anslagsposten har använts för att utveckla språkvårdande insatser för fyra av de nationella minoritetsspråken, varav en stor del gått till ordboksprojektet i meänkieli. Delar av de löpande insatserna för de andra språken har istället finansierats av institutets ramanslag.

Anslaget har fördelats på följande vis mellan språken:

För finska har 156 000 kronor använts till bland annat språkvårdsseminarium, deltagande i språkvetenskapsdagar, översättarseminarium, arvoden, inköp samt referensgruppsmöten. För jiddisch har 31 000 kronor använts till deltagande i ett internationellt jiddischseminarium, deltagande i konferenser, inköp och möten med referensgrupp. För meänkieli har 379 000 kronor använts för framtagande av en ordbok. För romska har 236 000 kronor använts för språkvårdsseminarium, framtagning av tre svensk-romska skolordlistor, inköp och möten med referensgruppen. En mindre summa har använts till ett minoritetsspråkspris samt till ett nytt projekt där institutet tar fram ett samlat kunskapsmaterial om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken som riktar sig till barn och ungdomar.

Anslagspost 16 – revitalisering

Under 2017 inkom 57 behöriga ansökningar på sammanlagt 11 200 000 kronor. Av dessa beviljades 31 projektbidrag på sammanlagt 3 500 000

kronor. Posten har dessutom belastats med 400 000 kronor i administrativa kostnader. Bidragen har fördelats mellan språk- och kulturbärande projekt. Samtliga nationella minoritetsspråk finns representerade bland projekten. Flest behöriga ansökningar, 15 stycken, gällde romska, varav sex beviljades. Minst andel ansökningar, fyra stycken, rörde jiddisch varav tre beviljades medel. Av den totala bidragssumman på 3500 000 kronor fick projekt rörande romska störst andel med 22 procent och samiska minst andel med tretton procent. Projekt som vänder sig till barn och unga har prioriterats.

Under året inledde institutet ett arbete med att följa upp pågående projekt och finna goda exempel på revitaliseringsinsatser. Myndigheten har besökt ett flertal föreningar som under året mottagit projektbidrag. Därefter höll institutet ett seminarium kallat *Goda exempel*. Föredragen spelades in och läggs inom kort upp på institutets hemsida. Myndigheten kan se effekter av de olika projekten. Språken används i större utsträckning än för några år sedan, deltagarna känner större trygghet och rädslan för att säga fel är inte lika central. Identiteten har stärkts och det språkrevitaliserande arbetet har gett önskad effekt, åtminstone inom de områden där föreningarna verkar.

Sammanfattning av redovisade projekt

Under 2017 har 44 språkrevitaliseringsprojekt som tidigare beviljats medel redovisats till institutet. En vanlig form har varit språkbad. I många projekt har flera generationer deltagit tillsammans. Det har ofta funnits en tydlig koppling till kulturarvet och många projekt har kombinerat språkinläring med estetisk verksamhet.

Deltagarna har i regel varit mycket nöjda med projekten och menar att dessa har lett till en ökad kompetens och språkmedvetenhet samt ökad trygghet i språkanvändandet.

En vanligt förekommande noterad brist är att föreningar som söker för första gången inte har erfarenhet av att organisera en större aktivitet. En brist som ses i arbetet med att stärka barn och ungdomars språkkunskaper är att de språkbad, kurser och liknande som föreningarna anordnar inte räcker för att ge barnen mer grundläggande kunskaper. De som lyckas bäst är de som också får god modersmålsundervisning. Många kommuner saknar lärare och undervisningstiden i skolan är knapp. Tidigare år har bristen på kontinuitet i flera projekt varit ett problem. Detta kvarstår i nyare projekt anordnade av mindre föreningar.

Institutets bedömning är sammanfattningsvis att statsbidraget stärkt de nationella minoritetsspråken och deras användare.

Kulturrådet

Kulturrådet ska i årsredovisningen redovisa hur myndigheten verkat för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur i såväl kultursamverkansmodellen som övrig bidragsgivning och verksamhet.

För 2017 har Kulturrådet genom de riktade stöden till nationella minoriteters kulturverksamhet fördelat 20,7 miljoner kronor genom stöd till nationella minoriteters kulturverksamhet, stöd till planerad utgivning av litteratur, efterhandsstöd till litteratur samt produktionsstöd. Kulturrådet har hanterat flera kvalificerade ansökningar under 2017 än tidigare år. Trots det konstaterar myndigheten att det fortfarande finns stora behov av professionella utgivare av litteratur och kulturtidskrifter på de nationella minoritetsspråken.

Kulturrådet ska uppmärksamma regioners och landstings arbete med att främja de nationella minoriteterna, i synnerhet romers kultur och kulturarv. Kulturrådet har fördelat drygt 4,3 miljoner kronor till insatser som helt eller delvis främjar nationella minoriteters kultur. Pengarna har fördelats genom utvecklingsbidraget till regional kulturverksamhet.

Kulturrådet konstaterar att på regional nivå ökar både kompetensen om och intresset för frågor som rör nationella minoriteter. I dialoger med regionerna angående kultursamverkansmodellen har Kulturrådet lyft vikten av samråd med de nationella minoriteternas kulturaktörer.

Kulturrådets uppdrag inom strategin för romsk inkludering fortgick under året. Kulturrådet utlyste ett särskilt bidrag till romsk kultur. Bidraget var riktat till romska aktörer för kulturprojekt som syftar till att stärka dessa aktörer och deras samarbete med andra kulturaktörer och institutioner.

Kulturrådet har haft samråd med företrädare för de nationella minoriteterna angående uppdraget att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken.

Sameskolstyrelsen

Sameskolstyrelsen ska enligt regleringsbrev 2017 redovisa vilka åtgärder som vidtagits eller planeras att vidtas i syfte att utöka och utveckla den integrerade samiska undervisningen.

Sameskolstyrelsen disponerar 1 000 000 kronor från anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter* för integrerad samisk undervisning i grundskolan. Därutöver har Sameskolstyrelsen budgeterat 2 377 500 kronor från myndighetens ramanslag till den integrerade samiska undervisningen. 80 procent av anslaget har förbrukats.

Enligt Sameskolstyrelsens redovisning har integrerad samisk undervisning bedrivits i tio kommuner. Det är lika många som år 2016. Kommunerna har använt den ekonomiska resursen till att finansiera undervisning i samiska, duoddje (slöjd), hemkunskap, SO och NO ämnena, temaundervisning om samer och lägerverksamhet. Statsbidraget har också använts till inköp av läromedel, ordböcker och appar.

Språkbaden som Sameskolstyrelsen anordnat tillsammans med Samiskt språkcentrum visar att behovet av att vistas i en samisk språkmiljö är viktigt

för eleverna. Därför har elever som har integrerad samisk undervisning getts möjlighet att delta. Sameskolstyrelsen har för avsikt att även bjuda in elever som får samisk undervisning via fjärrundervisning.

Myndighetens tillförordnade skolchef har under 2017 besökt tre kommuner för att prata om den samisk integrerade undervisningen på deras skolor. I kommunerna finns en mycket god vilja att ge de samiska eleverna integrerad samisk undervisning men de ekonomiska resurserna begränsar utbudet och undervisningen. Sameskolstyrelsen kan i utvärderingarna se att utbudet i den samiska integreringen har ökat. Skolorna undervisar i övriga ämnen än bara samiska så som musik, idrott, SO och NO. Enligt Sameskolstyrelsen är det just det som integrerad samisk undervisning ska handla om. Undervisningen ska genomsyras av ett samiskt perspektiv oavsett vilket ämne som det undervisas i.

Skolinspektionen

Skolinspektionen ska enligt regleringsbrev 2017 fortsätta sitt arbete med att följa upp, analysera och redovisa sina insatser utifrån minoritetspolitikens mål.

Under 2017 har myndigheten inte genomfört någon granskning som direkt anknyter till de nationella minoriteterna. Skolinspektionen konstaterar att målen för myndighetens uppdrag ska gälla alla barn, elever och vuxen-studerande och i det ligger att inte lyfta fram särskilda grupper. Den tillsyn som genomförs för att tillgodose de nationella minoriteternas rättigheter är därför en integrerad del i den löpande verksamheten. Myndigheten konstaterar dock att vissa av de områden som granskas inom den regelbundna tillsynen har en särskild relevans för de nationella minoriteternas rättigheter. Områden som ofta leder till krav på åtgärd rör rätten till modersmålsundervisning eller modersmålsstöd samt beslut om studiehandledning på modersmålet.

Under året har en kvalitetsgranskning av förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling genomförts. Detta är en granskning som förväntas bidra till utveckling av förskolans arbete med flerspråkiga barn och att synliggöra utvecklingsområden i de granskade förskolorna och bland huvudmännen. En annan kvalitetsgranskning som genomförts under 2017 berör studiehandledning på modersmål för elever i årskurs 7 - 9. Syftet är att undersöka om de elever som har behov av studiehandledning på modersmål får tillräckligt stöd för att utveckla sina ämneskunskaper så att de uppnår de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Myndigheten har under året deltagit tillsammans med övriga skolmyndigheter i samråd med företrädare för nationella minoriteter.

Skolverket

Skolverket ska i årsredovisningen redovisa sina insatser utifrån minoritetspolitikens mål och dess tre delområden. Redovisningen ska innehålla en analys både av myndighetens eget interna arbete och externt riktade insatser inom det egna ansvarsområdet. I redovisningen ska också ingå vilka effekter som myndigheten avser att uppnå med insatserna samt, i den mån det är möjligt, vilken effekt insatserna har haft för de nationella minoriteterna.

Skolverket har under 2017 påbörjat arbetet med nulägesbeskrivningar i kommuner med verksamhet för romsk inkludering och i detta arbete har myndigheten kartlagt vilket stöd kommuner erbjuder och behöver. Ett kunskapsstöd för lärare och utvecklingsledare har tillgängliggjorts på Skolverkets webbplats, via Skolverkets nyhetsbrev och genom sociala medier. Genom samverkan med Språkrådet har Skolverket bidragit till ett språkvårdsseminarium om romska språk. Inom ramen för uppdraget att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk-och kulturkompetens har en utbildningsomgång genomförts under året. 12 personer från 6 kommuner deltog i utbildningen.

Skolverket har genomfört samråd med nationella minoriteter tillsammans med Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Universitetskanslersämbetet och Universitets- och högskolerådet. Under året har samverkan förtydligats enligt önskemål från tidigare samråd. Därtill genomfördes ytterligare samråd i enlighet med pågående regeringsuppdrag som berör de nationella minoriteterna. Som en del av referensverksamheten i styrdokumentsutvecklingen besökte Skolverket sameskolor vid två tillfällen 2017.

Skolverket har tagit fram ett ändringsblad till foldern Nationella minoriteter i förskola, förskoleklass och skola så att innehållet ska stämma överens med gällande styrdokument. Vidare har en översyn av läroplanen för förskolan påbörjats, vilken inkluderar tydliggörande av kulturell identitet och användning av minoritetsspråk. Arbetet har innefattat samråd med Sameskolstyrelsen och andra minoritetsrepresentanter. Inom uppdraget att förstärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk påbörjades planeringen av en utbildningsomgång under hösten 2017. I december 2017 redovisades en utbildningsmodell i syfte att föreslå hur utbildningssatsningen inom befintliga ramar ska kunna inkorporeras i andra aktörers verksamhet. Skolverket har ännu inte genomfört någon utvärdering av insatsernas effekter för de nationella minoriteterna under 2017, och kan därmed inte redogöra för detta.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen ska enligt regleringsbrev 2017 redovisa sina interna och externa insatser utifrån det minoritetspolitiska målet och dess tre delområden. Myndigheten ska också tillsammans med

Folkhälsomyndigheten utveckla former för samarbete myndigheterna emellan samt för effektiva samråd med de nationella minoriteterna. Socialstyrelsen ska översätta publikationen *Din rätt till vård och omsorg – en vägvisare för äldre* med information om de nationella minoriteternas rättigheter till romani chib och jiddisch och verka för att skriften samt information om de nationella minoriteternas rättigheter sprids till kommuner.

Merparten av 2017 års insatser inom ramen för minoritetspolitiken har baserats på Socialstyrelsens regeringsuppdrag inom ramen för romsk inkludering. Uppdragen har rapporterats i särskild ordning till Länsstyrelsen i Stockholm och Regeringskansliet.

Socialstyrelsen har kompletterat den svenska versionen av publikation *Din rätt till vård och omsorg – en vägvisare för äldre*, enligt uppdrag. Skriften är översatt till de olika nationella minoritetsspråken. Publikationerna finns på Socialstyrelsens webb som länkas till Kunskapsguiden.se. Myndigheten har spridit information om skriften bland annat till berörda kommuner, uppföljningsmyndigheterna, minoritet.se, e-brev till samtliga kommuner, organisationer som företräder samer, judar och romer.

Inom delområdet diskriminering och utsatthet har Socialstyrelsen kompletterat utbildningsmaterialet om bemötande i hälso- och sjukvården med filmer och diskussionsmaterial. Utbildningsmaterialet betonar bemötande i vid mening och ansvaret för att behandla alla patienter jämlikt. Myndigheten arbetar med att i första hand integrera nationella minoritetsfrågor i hela sin verksamhet.

Vad gäller området inflytande och delaktighet har myndigheten haft samråd både inom ramen för specifika regeringsuppdrag och i mer obunden form med företrädare för de nationella minoriteterna.

I Socialstyrelsens och Folkhälsomyndighetens arbete med att utveckla formerna för samarbete myndigheterna emellan samt effektiva samråd med de nationella minoriteterna har det framkommit från de nationella minoriteterna att det kan vara svårt att särskilja de två myndigheternas uppdrag. Likaså att samråd inom myndigheterna ofta sker inom ramen för specifika regeringsuppdrag och att det då inte alltid är aktuellt eller möjligt att samordna samråden. Som ett sätt att utveckla och effektivisera arbetsformerna har myndigheterna haft möten med representanter från de nationella minoriteterna gemensamt.

Myndigheterna har också haft gemensamt möte med fyra landsting inom förvaltningsområdena. Frågor som togs upp var bland annat hur landstingen kan bli mer delaktiga i myndigheternas arbete kring nationella minoriteter.

Vad beträffar delområdet språk och kulturell identitet, redovisar Socialstyrelsen inga insatser utöver översättningar av publikationen *Din rätt till vård och omsorg – en vägvisare för äldre*.

Universitets- och högskolerådet

Universitets- och högskolerådet (UHR) ska enligt regleringsbrev för 2017 följa upp, analysera och redovisa sina internt och externt riktade insatser utifrån minoritetspolitikens mål.

Information om myndigheten på de nationella minoritetsspråken har publicerats på uhr.se. Webbplatsen studera.nu har också information på de fem nationella minoritetsspråken. Under året har UHR lanserat fem kortfilmer och en trailer för sociala media på de nationella minoritetsspråk som omfattas av minoritetslagens förstärkta skydd. Filmerna har tagits fram utifrån önskemål som framkommit vid skolmyndigheternas samråd med företrädare för de nationella minoriteterna. Filmerna som har fått en god spridning har också bidragit till intern kunskapsutveckling på myndigheten och utökat kontaktnätet med de nationella minoritetsgrupperna.

UHR har under 2017 genomfört en undersökning av gymnasieungdomars inställning till högre studier. Ungdomar från samtliga nationella minoriteter har ingått i fokusgruppsintervjuer. Myndigheten planerar att publicera en rapport med analys av det insamlade materialet.

Under året har myndigheten publicerat statistisk analys för åren 2014 - 2016. Rapporten syftar till att visa hur utbildningsutbudet och sökande- och antagningsbilden ser ut och hur det förändrats över tid.

Myndigheten har under året haft samråd med representanter för de nationella minoriteterna tillsammans med de andra skolmyndigheterna.

UHR har genomfört ett seminarium för att höja kunskapen om de nationella minoriteterna internt på myndigheten. Det minoritetspolitiska målet ingår också som en del i myndighetens strategiska arbete med regeringsuppdraget kring breddad rekrytering, breddat deltagande och jämställdhet. UHR ser behov av mer kunskap om de nationella minoriteternas situation inom högskolan för att kunna främja en icke diskriminerande högskola. Därför har en förstudie påbörjats tillsammans med lärosäten för att undersöka om det finns möjligheter att ta fram en modell för att samla in jämlikhetsdata. I projektet om utbildningsinsatser för vägledare och lärare på låg- och mellanstadiet om breddad rekrytering till högskolan har ett digitalt pedagogiskt utbildningsredskap tagits fram. Den animerade filmen textas på de nationella minoritetsspråken.

Stiftelsen Svenska Filminstitutet

Stiftelsen Svenska Filminstitutet har sedan 2015 haft ett regeringsuppdrag att språkänpassa barnfilm till de nationella minoritetsspråken. Huvudsyftet med uppdraget är att öka tillgången till film för barn på de nationella minoritetsspråken. I uppdraget ingår även att verka för en bred spridning av det material som tas fram. Spridning för användning i vardagen ska vara särskilt prioriterat. Uppdraget ska genomföras i samråd mellan Filminstitutet och företrädare för de nationella minoriteterna. Filminstitutet ska i samband

med resultatredovisningen för 2017 lämna en redovisning av uppdragets genomförande till Regeringskansliet (Kulturdepartementet). Redovisningen ska även innehålla en analys av om och hur de genomförda insatserna har bidragit till syftet med satsningen.

I resultatredovisning 2017 framkommer att två projektanslag beviljades inom stödet för ökad tillgänglighet. FilmCentrum erhöll 665 000 kronor i stöd för en minoritetsspråkssatsning inom projektet MiniBio, i vilket fem filmer dubbas på romani chib, samiska och meänkieli. Bolaget Njutafilms erhöll 155 000 kronor i stöd för att dubba långfilmen *Trollvinter i Mumindalen* på samiska.

Projekten pågår fortfarande men redan nu står det klart att det finns behov av extra informationsinsatser för att de dubbade filmerna ska nå sin publik.

Länsstyrelserna

Samtliga länsstyrelser har i uppdrag att följa upp, analysera och redovisa hur minoritetslagen har implementerats i myndigheternas interna och externa insatser. Enligt anvisningar från uppföljningsmyndigheterna ska länsstyrelserna redovisa vilka insatser som gjorts under året inom de minoritetspolitiska delområdena, diskriminering och utsatthet, språk och kulturell identitet samt inflytande och delaktighet. Samtliga länsstyrelser utom Blekinge har inkommit med rapporter. Blekinge uppger att uppdraget inte har kunnat prioriteras. För ytterligare information så rekommenderas att ta del av rapporterna i sin helhet

Sammanfattningsvis kan konstateras att de länsstyrelser som sedan tidigare är aktiva i arbetet för mänskliga rättigheter och nationella minoriteters rättigheter fortsätter att utveckla sina verksamheter. Medvetenheten om frågorna verkar öka liksom kopplingen till uppdraget om mänskliga rättigheter. Generellt genomförs fler insatser i det externa arbetet än internt vilket tydligt återspeglar länsstyrelsernas utåtriktade och samordnande funktion i sina respektive län. Flera länsstyrelser pekar dock på resursbrist för arbetet.

Interna insatser

Allmänt/övergripande

Merparten av länsstyrelsernas insatser för nationella minoriteters rättigheter genomförs inom ramen för uppdraget om mänskliga rättigheter. Det är tydligt att arbetet med mänskliga rättigheter går framåt och är väl integrerat på många länsstyrelser samt att arbetet för nationella minoriteter ingår som en del i detta. Flera befinner sig i processer med internutbildningar och utveckling av rutiner för arbetet. Relativt få länsstyrelser har tagit fram handlingsplaner för sitt arbete med nationella minoriteter men flera beskriver att de har ett rättighetsbaserat arbetssätt vilket är förhållandevis nytt.

Diskriminering och utsatthet

Interna utbildningsinsatser rapporteras av många länsstyrelser som aktiviteter inom delområdet diskriminering och utsatthet. Insatserna ingår ofta som en del i den obligatoriska introduktionsutbildningen för nyanställd personal. Som ett exempel har Länsstyrelsen i Västernorrland tagit fram en utbildningsplan för samtliga anställda gällande mänskliga rättigheter och ett rättighetsbaserat arbetssätt. Utbildningen inkluderar kunskap om lagstiftning som berör nationella minoriteter, språk och ursprungsbefolkning. Flera länsstyrelser uppmärksammar också de nationella minoriteternas högtidsdagar, till exempel genom flaggningar och information på Länsstyrelsernas intranät och externa webbsidor. Ett annat exempel på aktivitet är Länsstyrelsen i Halland som har arbetat med att sprida skriften *Antiziganism i Sverige*.

Inflytande och delaktighet

Flera länsstyrelser har utarbetat former för samråd eller dialoger med någon eller flera av minoriteterna. Samråden berör ofta verksamhet med en tydlig koppling till en specifik minoritet. Till exempel har länen inom förvaltningsområdet för samiska ett flertal arbetsgrupper där samer ingår. Ett exempel på utveckling av samrådet är Länsstyrelsen i Stockholm som i dialog med sverigefinnar har genomfört en workshop med stöd av processverktyget ”Appriciative Inquiry” i syfte att gemensamt formulera hur samrådsförfarande i länet bör struktureras och utvecklas. En annan modell tillämpas i Västra Götaland och Skåne där länsstyrelserna ingår i respektive regionala samråd tillsammans med regionerna.

Språk och kulturell identitet

En tredjedel av länsstyrelserna har inventerat personalens språkkompetenser och några har utvecklat rutiner för att fånga upp språkkompetenser vid nyrekryteringar. Flera länsstyrelser har även förbättrat sina rutiner för att bemöta personer som önskar kontakt med myndigheten på minoritetsspråken.

Externa insatser

Diskriminering och utsatthet

Liksom av tidigare rapporter framgår att det är flera länsstyrelser som uppmärksammar Förintelsens Minnesdag som en del av arbetet mot diskriminering och utsatthet. Som ett exempel ansvarar Länsstyrelsen i Östergötland för ett nätverk vars syfte är att uppmärksamma Förintelsens minnesdag och visa vikten av att mänskliga rättigheter respekteras. Landshövdingen är ordförande och i nätverket deltar bland annat representanter från länets kommuner, Region Östergötland, Forum för levande historia, Svenska kyrkan och Samfundet Sverige- Israel. Några länsstyrelser rapporterar att de har deltagit aktivt på MR-dagarna i Jönköping genom utställningar, panelsamtal med mera för att sprida kunskap om

mänskliga rättigheter och metoder för att motverka rasism. I dessa aktiviteter har även arbetet med de nationella minoriteterna lyfts fram. Länsstyrelsen i Jönköping har som exempel arrangerat en utställning om romer samt en föreläsning om det romska kulturarvet och de så kallade "raskrallerna" mot resandefolket i Jönköping 1948.

Inflytande och delaktighet

Några länsstyrelser uppger som framgår ovan att de samråder direkt med en eller flera minoriteter. Andra länsstyrelser deltar i samråd som arrangeras av regioner eller kommuner i länen. Därutöver förekommer dialoger och samverkan inför specifika arrangemang som till exempel utbildningsdagen "Västsvrige mot rasism" som Länsstyrelsen i Västra Götaland har genomfört i samverkan med den romska kvinnoorganisationen Trajosko Drom och Kulturgruppen för resandefolket, med flera. Samråd och konsultationer sker också sedan länge enligt regleringar i lagar och förordningar inom områden som exempelvis samhällsplanering, miljöfrågor, tillståndsprövning, rovdjur och renskötsel. Det är tydligt att länsstyrelser i förvaltningsområdet för samiska har mest utvecklade rutiner för samråd med samer och samebyarna, främst angående rennäring och närbesläktade frågor. På några länsstyrelser pågår fortfarande processer för att utarbeta formerna för samråd. De länsstyrelser som inte har samråd uppger att det saknas naturliga samarbetsparter i länet och formaliserade strukturer för samråd. Flera länsstyrelser uppger att de söker lösningar där samråd kan ske genom samarbete med regioner, landsting eller kommunerna i länet.

Språk och kulturell identitet

Mycket av det som rapporteras under detta delområde syftar till att synliggöra minoriteternas språk och kultur på olika sätt utifrån den verksamhet som bedrivs på de respektive länsstyrelserna. Det gäller till exempel information på webben om nationella minoriteters rättigheter. Det pågår för närvarande ett nationellt arbete på länsstyrelserna gemensamt kring översättningar på webben i syfte att det ska vara enklare att hitta information på önskat språk. En annan aktivitet som flera länsstyrelser gör är att flagga på minoriteternas högtidsdagar och några har särskilt uppmärksammat Finlands 100-årsjubileum. Samarbete med museer förekommer också, som exempel har Länsstyrelsen i Gävleborg beviljat Hälsinglands museum medel för ett projekt om romskt kulturarv. Även Länsstyrelsen i Värmland samarbetar med länsmuseum om en utställning om resanderomer. Andra viktiga sätt att synliggöra minoriteterna är att bidra till att ortnamn och skyltar finns på minoritetsspråken och att arkeologiska utgrävningar kommer till stånd där minoriteterna haft sina boplatser.

Effekter av de interna och de externa insatserna

Sammanfattningsvis förväntar sig länsstyrelserna att deras arbete ska leda till ökad kunskap och ökade insatser både internt och externt i länen så att de nationella minoriteternas rättigheter säkerställs. Genom att fortsätta integrera

frågorna i myndighetens övriga uppdrag om mänskliga rättigheter kan en samordning och förstärkning av uppdraget ske.

Länsstyrelsen och Sametingets bedömningar

Årets redovisningar är den tredje i ordningen. Utvecklingen sedan 2015 visar att det skett en ökning av externa aktiviteter som berör de nationella minoriteterna. Det är också tydligt att mycket av det arbete som genomförs sker inom ramen för arbetet med mänskliga rättigheter. Kopplingen mellan uppdragen om nationella minoriteters rättigheter och mänskliga rättigheter är stark och sannolikt gynnas frågorna om de kopplas ihop även i det praktiska arbetet. Vikten av en sammanhållen politik för dessa områden slås även fast i regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199)*.

Flera länsstyrelser har byggt upp strukturer för arbetet med mänskliga rättigheter och inom dessa inryms även minoriteters rättigheter, till exempel genom utbildningsinsatser. På många länsstyrelser har den funktion som ansvarar för länsstyrelsens arbete med mänskliga rättigheter även ansvar för minoritetsfrågorna.

De länsstyrelser som finns i förvaltningsområdet för samiska har sedan länge rutiner för att samråda med samebyar och andra samiska organisationer i frågor som berör mark och rennäring med mera. Dessa samråd är förvisso inte beroende av minoritetslagen men utgör självklart en viktig del av de rättigheter till inflytande som regleras i minoritetspolitikens delområde om inflytande och delaktighet. Det är viktigt att komma ihåg att lagen inte slår fast vilka frågor ett samråd ska behandla eller hur ett samråd ska gå till. Det borde emellertid vara ett tecken på lyckad implementering av minoritetspolitiken att myndigheter samråder om sådana frågor som ingår i deras verksamhet. Det är först då som samrådet kan ge ett reellt inflytande och faktiskt påverka beslut som berör minoriteten i fråga.

Många regionala myndigheter upplever att det är svårt att hitta representanter för nationella minoriteter att samråda med. Minoriteterna är sällan organiserade på regional nivå och länsstyrelsernas utåtriktade verksamhet rör oftare samordning av myndigheter såsom kommunerna i länet, än enskilda individer. Det krävs således en analys av vilka delar av verksamheten som berör de nationella minoriteterna och hitta meningsfulla former för samrådet. Metoder för verksamhetsintegrering finns för jämställdhet, barnperspektiv och antidiskriminering men det är inte okomplicerade processer. Det återstår således ett utvecklingsarbete för att hitta metoder som rymmer fler perspektiv och går att applicera på myndigheter där civilsamhället sällan är direkt målgrupp för verksamheterna.

En intressant modell som beskrivits i tidigare rapporter är det regionala nätverk för tjänstepersoner med samordningsansvar för arbetet med nationella minoriteter, lokalt och regionalt som Länsstyrelsen i Skåne driver sedan 2013. Syftet med nätverket är att erbjuda ett forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Under 2017 har kontaktpersoner från ett tiotal kommuner,

Region Skåne och Länsstyrelsen deltagit vid träffarna. Sammantaget görs flera viktiga insatser och aktiviteter av länsstyrelserna för de nationella minoriteternas rättigheter, men det återstår också mycket arbete för att fullt ut integrera minoritetspolitiken i verksamheterna. Insatserna är inte heller jämnt fördelade på länsstyrelserna. Några länsstyrelser arbetar kontinuerligt med frågorna och utvecklar sina metoder, kontakter och insatser vilket ger kunskap och högre medvetandenivå, både om minoritetspolitiken och de lagar som finns till stöd. Andra länsstyrelser har ännu inte hittat formerna för arbetet och har svårt att implementera frågorna.

Graden av engagemang kan delvis bero på om det finns kommuner i länet som ingår i förvaltningsområden eller inte liksom närvaro av minoritetsföreträdare i länet. Tydligt är att särskilda uppdrag och uthålliga stödstrukturer är fortsatt viktiga. Dessutom skulle länsstyrelserna behöva riktade resurser för arbetet med att definiera vilka delar av verksamheten som på ett konkret sätt berör de nationella minoriteterna samt för att, i större utsträckning än hittills, vara ett stöd för kommuner och andra aktörer i länen.

Bilagor

Bilaga 1 – Metod och kunskapsunderlag

Bilaga 2 – Tabeller

Bilaga 3 – Ekonomisk sammanställning av statsbidrag till kommuner och landsting/regioner

Bilaga 4 – Fördjupning av kommuners arbete med minoritetslagens grundskydd

Metod och kunskapsunderlag

Länsstyrelsen och Sametinget har tidigare utarbetat ett uppföljningssystem över det minoritetspolitiska arbetet med en struktur som är bärande över tid. Systemet bygger på indikatorer uppdelade på de tre minoritetspolitiska delområdena samt ett egeninitierat område om förvaltningsmyndigheter organisering av arbetet med nationella minoriteters rättigheter. Uppföljningssystemet användes i arbetet med myndigheternas uppföljningsrapporter 2013 och 2014 och indikatorerna har justerats något inför denna rapport.

Merparten av indikatorerna redovisar situationen på lokal nivå eftersom kommunerna ansvarar för större delen av de verksamheter som omfattas av insatser enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I vissa delar avser uppföljningen endast kommuner i förvaltningsområdena som även har skyldigheter enligt lagens förstärkta skydd.

Underlag till indikatorerna är främst inhämtade från enkätsvar som begärts in från förvaltningsmyndigheter, företrädare för nationella minoriteter på lokal nivå och riksorganisationer samt Sametingets politiker.

Även nationell statistik och annan data från statliga myndigheter och public servicebolag utgör underlag. Underlagen har inhämtats från Brottsförebyggande rådet, Diskrimineringsombudsmannen, Statens skolverk, Sveriges Radio, Sveriges Television, Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslerämbetet och Utbildningsradion.

Länsstyrelsen och Sametinget har tagit del av särskilda redovisningar från Folkhälsomyndigheten, Institutet för språk och folkminne, länsstyrelserna, Sameskolstyrelsen, Statens skolinspektion, Socialstyrelsen samt Universitets- och högskolerådet. Försäkringskassan, Statens kulturråd och Statens skolverk har redovisat sitt arbete med frågorna i sina respektive årsredovisningar eller i särskild ordning till regeringskansliet och Stiftelsen Svenska Filminstitutet i sin resultatredovisning.

Kunskap från Länsstyrelsen och Sametingets nätverksträffar med samordnare samt fortlöpande kontakter med kommuner, landsting, regioner, övriga myndigheter och enskilda representanter från nationella minoritetsgrupper har också utgjort underlag.

Även aktuella utredningar inom minoritetspolitikens område och rekommendationer från Europarådet angående Sveriges efterlevnad av de internationella åtagandena har varit väsentliga i arbetet.

Samråd

Länsstyrelsen har genomfört samråd med de finska, judiska, romska och tornedalska minoritetsgrupperna var för sig och då informerat om uppföljningen. Motsvarande information har getts under Sametingets samråd med samer.

Referensgrupp

En referensgrupp har även bidragit med synpunkter initialt och under processens gång. Finska Pensionärens Riksförbund i Sverige, Judiska Centralrådet, Romano Paso Research Center, Roma Institutet, Svenska Jiddischförbundet, Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksoiset, Sverigefinländarnas delegation och Sverigefinska riksförbundet har haft utsedda representanter i referensgruppen.

Fördjupad uppföljning av grundskyddet

Länsstyrelsen och Sametinget har återkommande påtalat problemet med bristande genomslag för lagstiftningens grundskydd i förvaltningsmyndigheterna. I syfte att ta reda på kommuners kunskap om minoritetspolitiken och om/hur de arbetar med frågorna har Länsstyrelsen och Sametinget genomfört en fördjupad studie i 14 kommuner. Studien presenteras i bilaga 4 och ligger till grund för delar av analysen i denna rapport.

Respondenter och svarsfrekvens

Insamling av underlag i samband med Länsstyrelsen och Sametingets uppföljningsarbete år 2017 omfattar samtliga kommuner, landsting, länsstyrelser, ett urval av övriga myndigheter samt representanter för de nationella minoriteterna på lokal och nationell nivå.

Tillvägagångssättet för utskick och insamling av enkäter har varit oförändrad över åren när det gäller kommuner och landsting/regioner i förvaltningsområdena. För övriga kommuner, landsting och myndigheter har ett flertal, på begäran av

Länsstyrelsen och Sametinget lämnat kontaktuppgifter och mailadresser. I övriga fall har enkäterna skickats till registrator.

Två enkäter har ställts till den civila sektorn år 2017. En enkät skickades till minoritetsföreträdare som ingår i lokala samråd och insamling av respondenter har skett genom samordnare i förvaltningsområdena. Den andra enkäten ställdes till företrädare för de riksorganisationer som fått statsbidrag för 2017 och Sametingets politiker.

Svarsfrekvensen från de 75 kommunerna och 14 landstingen/regionen i förvaltningsområdena är 100 procent. För kommuner utanför förvaltningsområdena har svarsfrekvensen ökat från 71 inkomna svar år 2014 till 102 inkomna svar år 2017. Svarsfrekvensen i år är 47 procent. För landsting utanför förvaltningsområdena har svarsfrekvensen minskat från 100 procent år 2014 till 43 procent i årets undersökning. Endast tre av sju landsting/regioner utanför förvaltningsområdena har inkommit med svar. Resultat och slutsatser som rör denna grupp är mycket osäkra och redovisas därför inte i rapportens tabeller.

För övriga myndigheter är svarsfrekvensen 87 procent vilket är en ökning med 16 procentenheter. Enkäten skickades till 61 myndigheter och 53 svar inkom.

Från minoritetsföreträdare som ingår i lokala samråd inkom 267 svar (60 procent). Endast tre svar inkom från judiska minoriteten och nio svar från romska minoriteten. Svarsfrekvensen på enkäten till företrädare för riksorganisationer som fått statsbidrag år 2017 och Sametingets politiker är 65 procent. Svarsfrekvensen varierar mellan de olika minoritetsgrupperna varför det är svårt att dra några direkta slutsatser för respektive grupp enbart utifrån enkätsvaren.

I sammanställningen redovisas antal inkomna enkätsvar uppdelat på olika uppgiftslämnare.

Uppföljningssystemets styrkor och svagheter

Uppföljningssystemet har en del metodologiska styrkor och svagheter. Systemets främsta styrka är att det ger möjlighet att över tid mäta såväl utfall som effekter av minoritetspolitiken. Systemets

Organisation	Antal svar	Antal utskick	Svarsfrekvens
Kommuner i förvaltningsområde*	75	75	100%
Varav kommuner i förvaltningsområdet för samiska	19	19	100%
Varav kommuner i förvaltningsområdet för finska	59	59	100%
Varav kommuner i förvaltningsområdet för meänkieli	6	6	100%
Landsting/region i förvaltningsområde	14	14	100%
Kommuner inte i förvaltningsområde	102	215	47%
Landsting/region inte i förvaltningsområde	3	7	43%
Övriga myndigheter	53	61	87%
Civil sektor, minoritetsrepresentanter i lokala samråd	267	442	60%
Varav judar	3		
Varav romer	9		
Varav samer	68		
Varav sverigefinnar	168		
Varav tornedalingar	14		
Varav representanter som inte vill uppge representation	1		
Ingen uppgift	4		
Riksorganisationer med statsbidrag samt Sametingets politiker	13	20	65%

*Två kommuner ingår i alla tre förvaltningsområden och fem kommuner ingår i två förvaltningsområden, därför överensstämmer inte antalen med totala antalet inkomna svar från kommuner i förvaltningsområden

Bilaga 1

svaghet är de generella problem som finns vid stora enkäter med svårigheter att kvalitetsgranska indata. Därför är det viktigt att bedömningarna och analyserna inte enbart förlitar sig på kvantitativa data. Såväl samråd, referensgrupp, nätverksträffar och annan information som Länsstyrelsen och Sametinget tagit del av under året är viktiga delar i uppföljningen.

Till detta kommer att det inte är självklart att till synes jämförbar statistik har samma säkerhet. Till exempel har alla kommuner inom förvaltningsområdena svarat på enkäten vilket ger goda möjligheter att beskriva verksamheten där. För de kommuner som inte ingår i förvaltningsområdena ger enkäten mindre möjligheter att dra säkra slutsatser kring deras aktiviteter. Där har Länsstyrelsen och Sametingets fördjupade studie av kommuners arbete med frågorna samt kunskap som samlats in genom konferenser, samråd och kommunkontakter kompletterat analysen.

Det är inte heller möjligt att göra djupgående jämförelser mellan minoriteterna eftersom antalet respondenter skiljer sig markant åt. Referensgruppen och samråden med representanter för nationella minoriteter har varit ytterligare ett sätt att ge möjlighet att uttrycka sina erfarenheter och synpunkter på minoritetspolitikens utveckling.

Diskriminering och utsatthet

Indikator 1

Antalet anmälningar som rör diskriminering av nationella minoriteter

DO bedömer att antalet anmälningar som rör nationella minoriteter är motsvarande nivå som år 2014. År 2014 tog DO emot minst 77 anmälningar som rör nationella minoriteter. Flertalet av anmälningarna rör diskriminering av romer. Genom DO:s dialog med romer och utifrån inkomna anmälningar framkommer att romer är en särskilt utsatt grupp inom flera samhällsområden.

DO upprättar ingen särskild statistik över anmälningar om diskriminering av nationella minoriteter och uppgifterna om antal bygger därför på myndighetens bedömningar.

Indikator 2

Antalet stämningar som rör diskriminering av nationella minoriteter

DO har för år 2017 inte rapporterat någon stämning rörande diskriminering av nationella minoriteter. År 2014 rapporterade DO tre stämningar.

Indikator 3

Antalet domar och förlikningar som rör nationella minoriteter

DO har under 2017 väckt talan i domstol i ett ärende som gällde diskriminering av en romsk man. Målet har därefter förlikts. DO har under året i ytterligare två fall ingått förlikningar i ärenden som gällt diskriminering av romer. Ingen dom har meddelats gällande diskriminering av judar, romer, samer, sverigefinnar eller tornedalingar.

Ärendena avser två fall i samband med restaurangbesök (avvisning respektive nekat inträde) samt en anmälan om diskriminering vid kontakt med Socialstyrelsen.

År 2014 ingicks tre förlikningar rörande diskriminering av romer.

Indikator 4

Antalet anmälningar om antiromska och antisemitiska hatbrott

År 2016 identifierades 158 anmälningar om hatbrott med antiromska motiv. Antalet anmälningar om hatbrott har, jämfört med år 2013, minskat med 32 procent. Under 2016 identifierades uppskattningsvis drygt 182 anmälningar med ett antisemitiskt motiv.

Olaga hot och ofredanden var den vanligaste brottstypen för antiromska hatbrott under 2016. Dessa skedde främst på allmän plats, serviceställen och i anslutning till hemmet. I jämförelse med övriga hatbrott var olaga diskriminering högre för antiromska hatbrott (9 % jämfört med 0–2 % för övriga motiv) och i samtliga fall begicks det av en serviceperson.

Olaga hot och ofredanden var även den vanligaste brottstypen för antisemitiska hatbrott. Brotten skedde främst på allmän plats, internet och i anslutning till hemmet. För det antisemitiska motivet var hets mot folkgrupp högre än för övriga hatbrott (27% jämfört med 10% i genomsnitt).

Tabell 4.1 Antal och andel anmälningar med identifierade antiromska motiv 2013 och 2016

Brottskategori	Antiromska motiv 2013		Antiromska motiv 2016	
	Antal	%	Antal	%
Våldsbrott	26	11%	10	6%
Olaga hot/ofredande	85	36%	76	48%
Ärekränkning	32	14%	30	19%
Skadegörelse/klotter**	14	6%	10	6%
Hets mot folkgrupp	18	8%	12	8%
Olaga diskriminering	34	15%	14	9%
Övriga brott	21	9%	6	4%
Summa	233	100%	158	100%

Källa: Uppgifter ur rapport Hatbrott 2016 (Brå 2017:11), sid 78, Hatbrott 2013 (Brå 2014:14), sid 67

Tabell 4.2 Antal och andel anmälningar med identifierade antisemitiska motiv 2013 och 2016

Brottskategori	Antisemitiska motiv 2013		Antisemitiska motiv 2016	
	Antal	%	Antal	%
Våldsbrott	4	2	10	5%
Olaga hot/ofredande	61	32	90	49%
Ärekränkning	20	10	10	5%
Skadegörelse/klotter	12	6	18	10%
Hets mot folkgrupp	93	48	50	27%
Övriga brott	2	1	4	2%
Summa	193	100	182	100%

Källa: Uppgifter ur rapport Hatbrott 2016 (Brå 2017:11), sid 73, Hatbrott 2013 (Brå 2014:14), sid 73

Indikator 5

Antalet insatser för att förebygga och motverka diskriminering av nationella minoriteter

41 procent av kommunerna som ingår i förvaltningsområdena och 57 procent av kommuner som inte ingår i förvaltningsområdena utbildar personalen om diskrimineringsfrågor. Inom landsting/regioner är motsvarande siffra 44 procent. Bland kommuner som inte ingår i förvaltningsområde har andelen som utbildar sin personal ökat med 29 procentenheter jämfört med år 2014. Även bland landstingen/regionerna har en ökning jämfört med år 2014 skett motsvarande 13 procentenheter. Gruppen övriga myndigheter är de som i störst utsträckning (58 procent) utbildar personalen i diskrimineringsfrågor.

Tabell 5.1 Utbildar personalen om diskrimineringsfrågor som omfattar nationella minoriteter. Andel i procent.

Kommuner, ingår i förvaltningsområde	41 (-8)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	57 (+29)
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	44 (+13)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*
Övriga myndigheter	58 (+0)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt

Tabell 5.2 Gör andra insatser för att motverka utsatthet och diskriminering av nationella minoriteter. Andel i procent.

Kommuner, ingår i förvaltningsområde	51
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	26
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	50
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*
Övriga myndigheter	58

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter, 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt

Inflytande och delaktighet

Indikator 6 Former för inflytande och delaktighet

I 92 procent av kommunerna som ingår i förvaltningsområden ges nationella minoriteterna möjlighet till inflytande genom formaliserade samråd och nästan hälften av kommunerna ger möjlighet till inflytande genom referensgrupper. Detta är inga större förändringar jämfört med 2014.¹ Inga större förändringar har heller skett gällande vilka nationella minoriteter som omfattas av formerna för inflytande. 80 procent av kommunerna uppger att samråden är rådgivande. De flesta kommuner uppger att de samråder om kultur-, förskole och äldreomsorgsfrågor och närmare 90 procent att de samråder om användningen av statsbidraget. Minoritetsrepresentanter i lokala samråd anger dock att samråd sker i mindre utsträckning gällande kommunernas verksamheter och om användningen av statsbidraget. Även för landstingen/regionerna i förvaltningsområden är andelen som har formaliserade samråd med nationella minoriteter i stort densamma jämfört med 2014, det vill säga 79 procent.²

1 Jämfört med 2016 är det i stort oförändrat för kommuner och för landsting/regioner har det minskat med drygt 10 procentenheter.

2 Jämfört med 2016 har en minskning skett med drygt 10 procentenheter.

För landsting/regioner har möjligheten till informella möten med politiker och tjänstemän samt möjligheten att vara remissinstans ökat med 27 respektive 14 procentenheter. Det är framförallt sverigefinnar och samer som omfattas av landstingens/regionernas former för inflytande. Samråden är framförallt av rådgivande karaktär och öppna för alla organisationer/individer som vill delta.

Hälften av de övriga myndigheterna uppger att de har formaliserade samråd vilket är en ökning med 22 procentenheter jämfört med 2014. Formerna för inflytande och ökningen omfattar samtliga minoriteter. Samråden med myndigheterna är framförallt av rådgivande karaktär och öppna för alla organisationer/individer som vill delta.

Av kommunerna utanför förvaltningsområdena har 8 procent formaliserade samråd och mer än hälften uppger att de inte på något sätt erbjuder nationella minoriteter inflytande i kommunen.

I enkätundersökningen till riksorganisationer och Sametingets politiker uppger hälften att nationella minoriteters inflytande inom förvaltningsområdena är oförändrad idag jämfört med de senaste årens utveckling inom minoritetspolitiken. Vad gäller nationella minoriteters inflytande utanför förvaltningsområdena så uppger 75 procent att inflytandet antingen är oförändrat eller har minskat.

Tabell 6.1 Olika former för att ge nationella minoriteter möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. Andel i procent.

	Formaliserade samråd*	Referensgrupper	Remissinstanser	Annat sätt	Informella möten med politiker och tjänstemän	Inte på något sätt
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	92 (+1)	44 (+9)	16 (-4)	28 (-7)	***	0 (-1)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	8 (-2)	4 (-2)	3 (-3)	30 (+3)	***	54 (+6)
Landsting/regioner ingår i förvaltningsområde	79 (+2)	36 (+5)	29 (+14)	14 (-32)	50 (+27)	7 (-1)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	**	**	**	**	**	**
Övriga myndigheter	47 (+22)	25 (+5)	13 (-2)	34 (-9)	19 (-6)	25 (-13)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* Förtydligande: Det finns en plan för samrådet avseende syfte, formalia, deltagande och periodicitet

** För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt

*** Svarsalternativet finns inte

Tabell 6.2 Nationella minoriteter som omfattas av formerna för inflytande. Andel i procent.

	Samer	Sverigefinnar	Tornedalingar	Romer	Judar
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	37 (+1)	79 (+4)	20 (+3)	24 (+1)	11 (+5)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	18 (+7)	25 (-3)	15 (+6)	21 (+4)	16 (+6)
Landsting/regioner ingår i förvaltningsområde	57 (+19)	86 (+11)	29 (+6)	43 (+5)	29 (-9)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*	*	*	*	*
Övriga myndigheter	53 (+13)	51 (+16)	36 (+3)	47 (+4)	40 (+5)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt

Tabell 6.3 Status på de formaliserade samråden som förekommer med nationella minoriteter. Andel i procent.*

	Samråden har beslutsmandat	Samråden är rådgivande	Samråden är öppna för alla organisationer/individer som vill delta	Myndigheten bestämmer vilka organisationer/individer som får vara med i samråden
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	28 (-11)	80 (-7)	48 (-11)	24 (-1)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	1 (+1)	8 (-13)	5 (-8)	3 (-3)
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	14 (-24)	86 (-1)	43 (+28)	21 (-2)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	**	**	**	**
Övriga myndigheter	4 (-1)	45 (+2)	26 (+8)	23 (-7)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* Procentsatserna utgår från hela enkätunderlaget. Om endast organisationer med ett fungerande samråd hade selekterats hade procentsatserna varit högre.
** För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt

Tabell 6.4 Kommuners verksamhetsområden där samråd sker med de nationella minoriteterna. Andel i procent.

	Kultur	Förskola	Skola	Äldreomsorg	Användning av statsbidrag	Annat
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	91 (+0)	85 (-6)	65 (-5)	91 (-5)	89 (-2)	25 (+2)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	12 (+1)	10 (-1)	12 (-5)	8 (-5)	0 (-1)	16 (+3)
Minoritetsrepresentanter i lokala samråd	62 (-17)	42 (-24)	39 (-8)	58 (-12)	47 (-18)	15 (+1)

Källa: Enkätundersökning kommuner och civil sektor (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Tabell 6.5 Nationella minoriteters inflytande utifrån de senaste årens utveckling inom minoritetspolitiken har. Andel i procent.

	Inom förvaltningsområdena	Utanför förvaltningsområdena
Minskat	17	33
Oförändrat	50	42
Ökat	17	8
Vet ej	17	17

Källa: Enkätundersökning riksorganisationer och Sametingets politiker 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Indikator 7

Möjligheter till påverkan på beslut och inriktning

För 60 procent av kommunerna och 57 procent av landstingen/regionerna inom förvaltningsområdena har nationella minoriteters inflytande varit avgörande för deras beslut och inriktning, vilket är en minskning med 5 procentenheter jämfört med år 2014.³ Inga större förändringar har heller skett när det gäller minoritetsrepresentanters uppfattning om deras deltagande i samråden har påverkat beslut eller inriktning. De som svarar ja eller att det har varierat uppgår till 67 procent bland representanter i lokala samråd och 60 procent för riks-

3 Jämför med 2016 är det en minskning med drygt 10 procentenheter.

organisationer och Sametingets politiker. Utanför förvaltningsområdena är motsvarande siffra bland kommunerna 4 procent. 25 procent av myndigheterna uppger att nationella minoriteters inflytande varit avgörande. Siffran är oförändrad jämfört med 2014.

Inga större förändringar har heller skett jämfört med 2014 vad gäller minoritetsrepresentanters inställning till om de kommit in tidigt i beslutsprocessen, om de haft möjlighet att själva sätta frågor på dagordningen och om de fått återkoppling efter samråden. Sammantaget verkar möjligheten att sätta egna frågor på dagordningen och låta minoritetsrepresentanter komma in tidigt i processen fungera något bättre än återkoppling efter samråden.

Tabell 7.1 Nationella minoriteters möjligheter till påverkan på beslut eller inriktning. Andel i procent.

	Det har varit avgörande för beslut och inriktning	Myndigheten hade sannolikt fattat liknande beslut och/eller valt liknande inriktning även utan samråd	Myndigheten har inte fattat några beslut eller valt någon inriktning efter samråd med nationella minoriteter	Myndigheten och de representanter/individer kommunen haft samråd med har haft allt för olika uppfattningar för att komma överens	Vet ej
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	60 (-5)	29 (-6)	1 (-5)	1 (+0)	8 (*)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	4 (-3)	16 (+5)	29 (+5)	4 (+4)	4 (*)
Landsting/regioner ingår i förvaltningsområde	57 (-5)	21 (+21)	14 (-9)	0 (+0)	0 (*)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	**	**	**	**	**
Övriga myndigheter	25 (+0)	6 (-7)	23 (+8)	0 (+0)	19 (*)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* Svartalernativet fanns inte år 2014

** För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt

Tabell 7.2 Minoritetsrepresentanters syn på samråd med kommuner och/eller landsting/regioner. Andel i procent.

	Ja	Det har varierat	Nej	Vet ej
Jag har kommit in tidigt i processen	36 (-6)	48 (-2)	15 (+7)	*
Mitt deltagande har påverkat beslut och inriktning	31 (-5)	36 (-8)	18 (+5)	16 (+9)
Jag har haft möjlighet att själv sätta frågor på dagordningen	66 (-3)	12 (-3)	10 (+1)	4 (-2)
Jag har fått återkoppling efter samrådet	44 (-3)	25 (-4)	18 (-1)	13 (+8)

Källa: Enkätundersökning civil sektor (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

*Alternativet fanns inte i enkäten

Tabell 7.3 Riksorganisationers och Sametingets politikers syn på samråd med kommuner och övriga myndigheter. Andel i procent.

	Ja	Det har varierat	Nej	Vet ej	Vi har inte haft behov av att lyfta egna frågor
Åsikter och behov har påverkat beslut och inriktning i kommunen eller myndigheten	10 (+2)	50 (-17)	10 (-15)	30 (*)	*
Har haft möjlighet att själv sätta frågor på dagordningen	10 (+1)	70** (-12)	10 (+1)	* (*)	10 (*)

Källa: Enkätundersökning riksorganisationer och Sametingets politiker (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

(*) Alternativet fanns inte i enkäten år 2014

* Ingen uppgift

** Två mittenalternativ är sammanslagna för att harmonisera med föregående faktor.

Indikator 8

Nationella minoriteters förutsättningar/kapacitet för inflytande och delaktighet

Av enkätsvaren från kommuner i förvaltningsområden framkommer att 33 procent ger ersättning för minoritetsrepresentanters medverkan i samråd, vilket är en minskning med 8 procentenheter jämfört med 2014. Utifrån kommunernas ekonomiska redovisningar framgår dock att 47 procent av kommunerna utbetalat arvode och/eller reseersättning under 2017. Den lägre procentsiffran i tabell 11.1 kan möjligen ha att göra med att enkätfrågan har tolkats som enbart gällande ekonomisk ersättning i form av arvode varför svaren inte inkluderat reseersättning. 43 procent av landstingen/regionerna ger ersättning för minoritetsrepresentanters medverkan i samråd vilket är en ökning med 5 procentenheter.⁴ Av respondenterna från de lokala samrådsgrupperna uppger 42 procent att kommunen erbjuder ersättning och 7 procent att landsting/regioner erbjuder ersättning i samband med samrådsmöten. 2014 ställdes en närliggande fråga om ekonomisk ersättning till minoritetsrepresentanter. Svaren indikerar att ett växande antal kommuner erbjuder ersättning. Av riksorganisationer och Sametingets politiker uppger 10 procent att alla erbjuder ersättning och 20 procent att de flesta erbjuder ersättning. Majoriteten uppger att endast ett fåtal erbjuder ersättning.

1 procent av kommunerna utanför förvaltningsområdena erbjuder ersättning och 13 procent av myndigheterna, vilket för myndigheterna är en minskning med 10 procentenheter jämfört med 2014.

Bland de lokala minoritetsrepresentanterna svarar 87 procent att de har de personella resurserna som krävs och 81 procent svarar att de har de finansiella resurserna som krävs för samråd. Det är en positiv ökning med 15 procentenheter respektive 34 procentenheter jämfört med 2014.

En positiv förändring har också skett bland riksorganisationer och Sametingets politiker. 60 procent svarar att de har de personella resurserna som krävs och 40 procent att de har de finansiella resurserna som krävs för samråd, vilket är en ökning med 13 respektive 19 procentenheter.

Tabell 8.1 Representanter för nationella minoriteter får ersättning för sin medverkan i samråd. Andel i procent.

Kommuner, ingår i förvaltningsområde	33 (-8)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	1 (+0)
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	43 (+5)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*
Övriga myndigheter	13 (-10)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* För få svarande, se metodavsnitt

Tabell 8.2 Lokala minoritetsrepresentanter om ekonomisk ersättning i samband med samråd med kommuner och landsting/regioner. Andel i procent.

Ja, i samråd med kommuner	42
Ja, i samråd med landsting/regioner	7
Nej	46
Vet ej	6

Källa: Enkätundersökning civil sektor, 2017, Länsstyrelsen och Sametinget.

Tabell 8.3 Kommunen/myndigheten erbjuder ersättning i samband med samrådsmöten. Andel i procent.

Ja, alla	10 (+10)
Ja, de flesta	20 (+2)
Endast ett fåtal	60 (+24)
Nej	10 (-35)

Källa: Enkätundersökning riksorganisationer och Sametingets politiker, (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget.

Tabell 8.4 Civila sektorns resurser för samråd. Andel i procent.

	Lokala minoritetsrepresentanter	Riksorganisationer och Sametingets politiker
Har de personella resurser som krävs för samråd	87 (+15)*	60 (+13)
Har de finansiella resurser som krävs för samråd	81 (+34)	40 (+19)

Källa: Enkätundersökning civil sektor och riksorganisationer och Sametingets politiker (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget.

* Sammanslagning av svarsalternativen "ja" och "ja för de viktigaste samråden" för jämförelse med 2014 års rapport.

⁴ Om man jämför siffrorna i tabellen med uppgifter för 2016 är det en minskning med 4 procent för kommunerna och ökningen är densamma för landsting/regioner.

Språk och kulturell identitet

Indikator 9

Insatser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kulturer

Samtliga kommuner och landsting som ingår i förvaltningsområdena uppger att de genomför insatser för att främja nationella minoriteters språk och kulturer. För övriga kommuner är siffran 85 procent. Bland övriga myndigheter är siffran 53 procent. Den mest positiva förändringen från år 2014 har skett bland landsting som ingår i förvaltningsområdena, en ökning med 15 procentenheter till 100 procent.

I enkätundersökningen till riksorganisationer och politiker som representerar nationella minoriteter uppgav en majoritet (58 procent) att kommuner och andra myndigheters insatser för att stödja nationella minoriteters språk och eller kultur är oförändrade utifrån de senaste årens utveckling inom minoritetspolitiken. 33 procent svarar att insatserna har ökat och endast 8 procent att insatserna har minskat. 38 procent uppger att aktiviteter som synliggör nationella minoriteters språk och eller kultur har ökat.

Tabell 9.1 Kommunala insatser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kultur. Andel i procent.

	Kommuner i förvaltningsområde	Kommuner utanför förvaltningsområde
Modersmål i förskolan	72 (-8)	30 (-11)
Modersmål i förskoleklass	65 (+3)	37 (-9)
Modersmålsundervisning i grundskolan, grundsärskolan eller specialskolan	89 (-7)	62 (+0)
Modersmålsundervisning i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan	49 (-12)	37 (+7)
Tvåspråkig undervisning inom skolan	15 (+2)	3 (+3)
Tillgängliggörande av böcker, tidskrifter och multimedia på nationella minoritetsspråk på bibliotek	97 (+0)	59 (+7)
Tillgängliggörande av böcker, tidskrifter och multimedia som handlar om nationella minoriteter på bibliotek	80 (+0)	54 (+9)
Kulturella aktiviteter, exempelvis teater, film, dans, utställningar	99 (+0)	22 (-2)
Information på nationella minoritetsspråk, exempelvis på kommunens webbplats, på skyltar, i broschyrer	96 (+5)	23 (-4)
Annat sätt	28 (-1)	11 (+4)
Inga insatser	0 (+0)	15 (-9)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Tabell 9.2 Andel med någon verksamhet för att främja nationella minoriteters språk och/eller kultur. Andel i procent.

Kommuner, ingår i förvaltningsområde	100 (+0)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	85 (+9)
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	100 (+15)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*
Övriga myndigheter	53 (+5)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* För få svarande, se metodavsnitt

Tabell 9.3 Andel med någon verksamhet för att främja nationella minoriteters språk och/eller kultur. Andel i procent.

	Kommuner i förvaltningsområde	Kommuner utanför förvaltningsområde
Samiska	40 (+1)	26 (+16)
Finska	79 (-2)	54 (+6)
Meänkieli	24 (+2)	23 (+16)
Romani chib	21 (+1)	34 (+10)
Jiddisch	13 (+9)	23 (+15)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Tabell 9.4 Landsting/regioner som i sin regionala kulturplan har avsatt medel för att finansiera kulturverksamhet relaterad till nationella minoriteter. Andel i procent.

Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	57 (+11)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*

Källa: Enkätundersökning landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* För få svarande, se metodavsnitt

Tabell 9.5 Insatser för att stödja nationella minoriteters språk och kultur samt utbudet av aktiviteter som synliggör nationella minoriteters språk och kultur. Utveckling utifrån senaste årens minoritetspolitik. Andel i procent.

	Utbudet av aktiviteter som synliggör nationella minoriteters språk och/eller kultur har	Kommuner och andra myndigheters insatser för att stödja nationella minoriteters språk och/eller kultur har
Minskat	15	8
Oförändrat	38	58
Ökat	38	33
Vet ej	8	8

Källa: Enkätundersökning riksorganisationer och Sametingets politiker, 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Indikator 10

Resultat av kommunala insatser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kultur

I 41 procent av kommunerna som ingår i förvaltningsområdena fortsätter andelen som ansöker om modersmål i förskolan och skolan att öka. Däremot omfattar ökningen inte lika stor andel av kommunerna som år 2014. Det insatsområde som ökar mest är det ordinarie utbudet av teater, film dans och utställningar. 80 procent av kommunerna inom förvaltningsområdena uppger att detta utbud ingår i det ordinarie kulturutbudet, en ökning från år 2014 med 18 procentenheter.

Tabell 10.1 Påståenden som stämmer för kommuner under 2017 i jämförelse med 2014. Andel i procent.**

	Kommuner i förvaltningsområde	Kommuner utanför förvaltningsområde
Antal som ansöker om modersmål i förskolan har ökat	41 (-13)	1 (-10)
Antal som ansöker om modersmålsundervisning i skolan har ökat	43 (+0)	11 (-9)
Antal som ansöker om äldreomsorg på något minoritetsspråk har ökat	30 (*)	2 (*)
Inköp av litteratur och multimedia på minoritetsspråk har ökat	62 (-19)	21 (-2)
Inköp av litteratur och multimedia om nationella minoriteter har ökat	39 (+3)	16 (+2)
Nationella minoriteters kultur och språk, exempelvis teater, film, dans, utställningar har blivit en del av kommunens ordinarie kulturutbud	80 (+18)	13 (+3)
Kommunens offentliga information på nationella minoritetsspråk har ökat	72 (+7)	6 (-5)
Efterfrågan av information på minoritetsspråk har ökat	37 (+20)	2 (-22)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* Svartalernativet fanns inte år 2014

** Frågan handlar om öknings jämfört med 2014

Indikator 11

Efterfrågan på service och ärendehandläggning på nationella minoritetsspråk tillgodosett

Bland kommuner som ingår i förvaltningsområdena, finns fortfarande efterfrågan av service på minoritetsspråk i telefonväxel, reception och vad gäller ärendehandläggning. Efterfrågan av denna service är störst inom förvaltningsområdena för finska och meänkieli och lägst inom förvaltningsområdet för samiska där 43 procent uppger att det inte finns någon efterfrågan. Andelen som uppger att det inte finns någon efterfrågan av ärendehandläggning på minoritetsspråk har minskat jämfört med år 2014 inom förvaltningsområdena för samiska och meänkieli

Tabell 11.1 Service på minoritetsspråk i telefonväxel och reception i kommuner. Andel i procent.

	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Kartläggning har gjorts	47 (-25)	47 (-16)	50 (-17)
Servicenivån motsvarar efterfrågan	47 (+8)	66 (+1)	100 (+20)
Servicenivån motsvarar inte efterfrågan	7 (-4)	6 (-2)	0 (+0)
Ingen efterfrågan finns	27 (-12)	14 (+4)	0 (-20)
Vet ej	20 (+9)	14 (-2)	0 (0)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Tabell 11.2 Ärendehandläggning på minoritetsspråk i kommuner Andel i procent.

	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Kartläggning har gjorts	41 (+6)	25 (-13)	17 (+0)
Servicenivån motsvarar efterfrågan	43 (+21)	52 (+19)	75 (+15)
Servicenivån motsvarar inte efterfrågan	0 (+0)	10 (-7)	0 (+0)
Ingen efterfrågan finns	43 (-13)	12 (+1)	0 (-20)
Vet ej	14 (-8)	24 (-15)	25 (+5)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Indikator 12

Språkresurser bland befintlig personal

64 procent av landsting/regioner inom förvaltningsområdena uppger att det finns möjlighet för enskilda att använda samiska, finska eller meänkieli i sina kontakter med landstinget/regionen. Det är en ökning med 33 procentenheter jämfört med år 2014. Inom förvaltningsområdena för meänkieli uppger 100 procent att servicenivån motsvarar efterfrågan inom förvaltningsområdena för finska och samiska är siffran 46 respektive 25 procent.

Tabell 12.1 Kommunal personal som behärskar nationella minoritetsspråk Andel i procent.

	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Kartläggning har gjorts	44 (-39)	61 (-25)	50 (-33)
Servicenivån motsvarar efterfrågan	25 (+8)	46 (-1)	100 (+17)
Servicenivån motsvarar inte efterfrågan	58 (+2)	40 (+9)	0 (-17)
Ingen efterfrågan finns	8 (-20)	6 (+6)	0 (+0)
Vet ej	8 (+8)	8 (-14)	0 (+0)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Tabell 12.2 Möjlighet för enskilda att använda finska, meänkieli eller samiska vid sina kontakter med landstinget/regionen/myndigheten. Andel i procent.

	Landsting/regioner i förvaltningsområde	Landsting/regioner utanför förvaltningsområde	Övriga myndigheter
Kan använda finska, meänkieli eller samiska vid kontakt	64 (+33)	*	40 (+0)
Kan användas med endast inom språkets förvaltningsområde	14 (-17)	*	15 (+0)
Ingen möjlighet	7 (-16)	*	17 (-13)
Vet ej	14 (-1)	*	28 (+13)

Källa: Enkätundersökning landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* För få svarande, se metodavsnitt

Indikator 13

Information om rättigheter på nationella minoritetsspråk

100 procent av kommunerna och landstingen/regionerna inom förvaltningsområdena uppger att de informerar om de nationella minoriteternas lagstadgade rättigheter. Andelen kommuner inom förvaltningsområdena som informerat på respektive minoritetsspråk har minskat. Bland landstingen/regionerna har däremot andelen som ger information på respektive minoritetsspråk ökat.

I enkätundersökningen till riksorganisationer och Sametingets politiker uppger 46 procent att kommuners och andra myndigheters insatser för att informera och utbilda om nationella minoriteters rättigheter har minskat. 38 procent uppger att insatserna är oförändrade och endast 8 procent att informationsinsatserna de senaste åren har ökat.

Tabell 13.1 Minoritetsspråk som informationen har givits på. Andel i procent.

	Kommuner i förvaltningsområde	Kommuner utanför förvaltningsområde	Landsting/regioner i förvaltningsområde	Landsting/regioner utanför förvaltningsområde	Övriga myndigheter
Samiska	34 (-8)	17 (+7)	67 (+5)	*	63 (+8)
Finska	78 (-5)	30 (+2)	100 (+8)	*	74 (+16)
Meänkieli	22 (-6)	17 (+7)	56 (+10)	*	63 (+10)
Romani-chib	23 (-3)	24 (+6)	56 (+10)	*	61 (+11)
Jiddish	15 (-4)	19 (+8)	56 (+17)	*	55 (+15)
Svenska	100 (+1)	92 (+ 31)	100 (+8)	*	89 (+21)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* För få svarande, se metodavsnitt

Tabell 13.2 Olika sätt som kommuner har informerat om nationella minoriteters rättigheter. Andel i procent.

	Kommuner i förvaltningsområde	Kommuner utanför förvaltningsområde
På webbplats	97	43
I lokaltidningar	48	1
På seminarier/möten	75	10
I broschyrer	76	10
Information till föräldrar inom förskolan	71	15
Information till elever och föräldrar inom skolan	56	25
Information angående äldreomsorg	79	21
Annat	35	15

Källa: Enkätundersökning kommuner 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Tabell 13.3 Olika sätt som landsting/regioner och övriga myndigheter har informerat om nationella minoriteters rättigheter. Andel i procent

	Landsting/regioner i förvaltningsområde	Landsting/regioner utanför förvaltningsområde	Övriga myndigheter
På webbplats	100	*	87
På seminarier	67	*	24
I broschyrer	56	*	18
Annat	44	*	37

Källa: Enkätundersökning landsting/regioner och myndigheter 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* För få svarande, se metodavsnitt

Tabell 13.4 Kommuners och andra myndigheters insatser för att informera och utbilda om nationella minoriteters rättigheter. Andel i procent.

Insatser har	
Minskat	46
Oförändrat	38
Ökat	8
Vet ej	8

Källa: Enkätundersökning riksorganisationer och Sametingets politiker, 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Indikator 14

Omfattning av förskola på nationella minoritetsspråk

66 procent av kommunerna som ingår i förvaltningsområdet för meänkieli erbjuder förskoleverksamhet som är delvis tvåspråkig och 17 procent erbjuder förskoleverksamhet som är helt tvåspråkig. Inom förvaltningsområdet för finska erbjuder 20 procent förskoleverksamhet som är helt tvåspråkig och 51 procent erbjuder delvis tvåspråkig verksamhet. Motsvarande siffror för kommuner inom förvaltningsområdet för samiska är 26 procent som erbjuder tvåspråkig verksamhet och 32 procent delvis tvåspråkig verksamhet.

I enkätundersökningen till riksorganisationer och samiska politiker uppgav 50 procent att barn och ungas möjligheter att lära sig använda och utveckla sitt minoritetsspråk är oförändrat utifrån de senaste årens utveckling inom minoritetspolitiken. 25 procent svarar att möjligheterna har ökat och 25 procent att möjligheterna har minskat de senaste åren

Tabell 14.1 Förekomst av förskoleverksamhet på nationella minoritetsspråk i kommuner som ingår i förvaltningsområden. Andel i procent.

	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Ja, det finns verksamhet som är helt tvåspråkig	26 (+5)	20 (-5)	17 (-16)
Ja, det finns verksamhet som är delvis tvåspråkig	32 (-10)	51 (+2)	66 (+33)
Ja, det finns både helt och delvis tvåspråkig verksamhet	0 (*)	3 (*)	0 (*)
Nej, men det finns annan pedagogisk verksamhet	26 (+-0)	9 (-3)	17 (+ 17)
Det finns ingen verksamhet på grund av obefintlig efterfrågan	0 (+-0)	5 (-3)	0 (-33)
Nej, vi saknar språkkunnig personal	11 (+-0)	0 (+-0)	0 (+-0)
Nej, av annan anledning	5 (+5)	12 (+6)	0 (+-0)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* Svartalternativet fanns inte år 2014 därför saknas jämförelsedata

Indikator 15

Efterfrågan av förskola på nationella minoritetsspråk tillgodosedd

Inom förvaltningsområdet för meänkieli uppges 75 procent att efterfrågan av förskola är tillgodosedd. Motsvarande siffra för förvaltningsområdena för finska och samiska är 54 respektive 23 procent. Andelen som uppges att servicenivån inte motsvarar efterfrågan har inom förvaltningsområdet för samiska ökat med 15 procentenheter jämfört med år 2014.

Tabell 15.1 Efterfrågan och service av förskola på nationella minoritetsspråk tillgodosedd. Andel i procent.

	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Kartläggning har gjorts	61 (-28)	68 (-20)	50 (-33)
Servicenivån motsvarar efterfrågan	23 (-24)	54 (-8)	75 (-8)
Servicenivån motsvarar inte efterfrågan	62 (+ 15)	25 (+1)	25 (+8)
Ingen efterfrågan finns	15 (+10)	6 (-2)	0 (+-0)
Vet ej	0 (+-0)	15 (+9)	0 (+-0)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Indikator 16

Antal elever som är berättigade till och antal elever som deltar i modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk

Mellan läsåren 2013–2014 och 2016–2017 har antalet elever i grundskolan som rapporterats som berättigade till modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk ökat med totalt 9 procent. Mellan läsåren 2013–2014 och 2016–2017 har antalet elever i grundskolan som deltar i modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk ökat med 25 procent.

Tabell 16.1 Antal berättigade till och deltagare i modersmålsundervisning på nationellt minoritetsspråk, år 2013–2014 och 2016–2017.

Språk	Berättigade till modersmålsundervisning		Deltagare i modersmålsundervisning	
	2013–2014	2016–2017	2013–2014	2016–2017
Finska	8 235	8 920	3 644	4 438
Jiddisch	6	7	0	<5
Samiska	648	730	272	457
Romani chib	2 175	2 451	628	782
Meänkieli	216	224	51	73
Summa totalt	11 280	12 332	4 595	5 750

Källa: Skolverket

Indikator 17

Antal sökande och antal antagna till språk- och/eller kulturkurser på nationella minoritetsspråk

Antalet sökande till högre utbildning på minoritetsspråk har fortsatt att öka och läsåret 2016 - 2017 var det 1909 behöriga sökande till språk- och/eller kulturkurser på nationella minoritetsspråk. Antalet antagna av totalt antal behöriga har under tidsperioden 2014–2017 minskat något från 50 procent läsåret 2014–2015 till 47 procent läsåret 2016–2017.

Det är mer än dubbelt så många kvinnor som män som söker till och antas till utbildning på nationella minoritetsspråk. Skillnaden mellan kvinnor och män har varit stort sett oförändrat sedan år 2009.

Prestationsgraden bland de registrerade studenterna inom högre utbildning varierar mellan åren. Generellt har kvinnorna en högre prestationsgrad än männen.

Diagram 17.1 Sökande och antagna till kultur- och/eller språkkurser på nationella minoritetsspråk, 2014–2017. Antal.

Källa: Universitets- och högskolerådet

Tabell 17.2 Sökande och antagna till kultur- och/eller språkkurser på nationella minoritetsspråk, läsåren 2014–2015, 2015–2016, 2016–2017 och höstterminen 2017, fördelat per könstillhörighet.

Läsår	Antal behöriga sökande			Antal antagna		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
2014–2015	1 234	525	1 759	632	248	880
2015–2016	1 200	595	1 795	599	264	863
2016–2017	1 333	576	1 909	653	241	894
Ht 2017*	1 031	478	1 509	483	223	706

Källa: Universitets- och högskolerådet

* Antagnings- och sökandestatistik för ht 2017 är den senaste tillgängliga

Diagram 17.3. Prestationsgrad hos registrerade studenter på kultur- och/eller språkkurser på nationella minoritetsspråk, 2009-2015.

Språk	Kön	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2012	2014/2015
Finska	Kvinnor	56%	54%	48%	53%	60%	58%
Finska	Män	59%	44%	47%	54%	53%	47%
Jiddisch	Kvinnor	84%	81%	57%	48%	61%	45%
Jiddisch	Män	73%	63%	48%	48%	55%	51%
Meänkieli	Kvinnor	0%	0%	56%	67%	71%	
Meänkieli	Män	0%	0%	56%	51%	43%	
Romani	Kvinnor	80%	70%	50%	100%	100%	0%
Romani	Män	67%	40%	0%	100%	100%	0%
Samiska	Kvinnor	56%	69%	67%	62%	61%	61%
Samiska	Män	58%	62%	54%	39%	56%	59%

Källa: Universitetskanslerämbetet

Indikator 18

Omfattning av äldreomsorg på nationella minoritetsspråk

Inom förvaltningsområdet för meänkieli uppger 84 procent att de erbjuder äldreomsorg på språket. 17 procent har grupper, avdelningar eller särskilda boenden som är helt på meänkieli. Hälften har äldreomsorg som är delvis på meänkieli och 17 procent erbjuder äldreomsorg både helt och delvis på språket. Omfattningen av kommuner som har äldreomsorg på meänkieli har minskat.

Inom förvaltningsområdet för finska erbjuder 32 procent av kommunerna grupper, avdelningar eller särskilda boenden helt på finska. 42 procent har äldreomsorg som är delvis på finska och 8 procent som erbjuder båda alternativen. Omfattningen av kommuner som erbjuder äldreomsorg på finska är jämförbar med år 2014.

Inom förvaltningsområdet för samiska erbjuder 5 procent av kommunerna grupper, avdelningar eller särskilda boenden på samiska. En fjärdedel har äldreomsorg som är delvis på samiska och 10 procent erbjuder båda alternativen. Omfattningen av verksamheten motsvarar den som fanns år 2014.

Servicenivån av hemtjänst skiljer sig stort mellan förvaltningsområdena. I förvaltningsområdena för finska respektive meänkieli erbjuder hälften av kommunerna hemtjänst och i förvaltningsområdet för samiska erbjuder endast 5 procent detta. I alla tre förvaltningsområden har tillgången till hemtjänst minskat sedan år 2014.

Tabell 18.1 Förekomst av äldreomsorg på nationella minoritetsspråk i kommuner som ingår i förvaltningsområden. Andel i procent.

	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Ja, det finns både helt och delvis minoritetsspråkiga grupper, avdelningar eller särskilda boenden	11 (*)	8 (*)	17 (*)
Ja, det finns grupper, avdelningar eller särskilda boenden som är delvis minoritetsspråkiga	26 (+0)	42 (-4)	50 (-17)
Ja, det finns grupper, avdelningar eller särskilda boenden som är helt minoritetsspråkiga	5 (+0)	32 (+1)	17 (-16)
Ja, det finns hemtjänst på minoritetsspråk	5 (-11)	49 (-9)	50 (-17)
Nej, det finns ingen efterfrågan	26 (-11)	3 (+3)	0 (+0)
Nej, vi saknar språkkunnig personal	26 (+5)	12 (+6)	0 (+0)
Nej, av annan anledning	26 (+10)	8 (-4)	33 (+33)

Källa: Enkätundersökning kommuner, (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* Svartalernativet fanns inte år 2014

Indikator 19

Efterfrågan av äldreomsorg på nationella minoritetsspråk tillgodosedd

Efterfrågan av äldreomsorg på nationella minoritetsspråk är hög. Inom förvaltningsområdet för samiska har dock efterfrågan minskat jämfört med år 2014. 75 procent av kommunerna inom förvaltningsområdet för meänkieli svarar att servicenivån motsvarar efterfrågan. Motsvarande siffra för förvaltningsområdena för samiska och finska är 43 respektive 34 procent.

Tabell 19.1 Efterfrågan och service på äldreomsorg på nationella minoritetsspråk eller med kulturell inriktning Andel i procent.

	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Kartläggning har gjorts	50 (-33)	65 (-19)	50 (-33)
Servicenivån motsvarar efterfrågan	43 (+15)	34 (-12)	75 (-5)
Servicenivån motsvarar inte efterfrågan	36 (+8)	50 (+8)	25 (+5)
Ingen efterfrågan finns	21 (-18)	4 (+2)	0 (+0)
Vet ej	0 (-6)	12 (+2)	0 (+0)

Källa: Enkätundersökning kommuner (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Indikator 20**Sändningstid på nationella minoritetsspråk inom public service**

I det nuvarande sändningstillståndet för public service finns krav på att utbudet på minoritetsspråk ska öka varje år och att ökningen ska vara betydande. Totalt antal sända timmar på nationella minoritetsspråk inom public service har ökat med 612 timmar mellan åren 2014 och år 2017 vilket motsvarar en ökning med 6 procent. Störst procentuell ökning av sändningstiden har skett inom minoritetsspråket meänkieli.

Tabell 20.1 Sändningstid totalt på nationella minoritetsspråk i Sveriges Radio (SR) 2014–2017. Timmar.

	2014	2015	2016	2017
Finska	7 319	7 390	7 479	7 445
Samiska	1 393	1 390	1 391	1 416
Meänkieli	803	830	1 047	1 089
Romani chib	392	395	400	433
Totalt	9 907	10 005	10 317	10 383

Källa: Utdrag ur SR public serviceredovisning 2017

Tabell 20.2 Sändningstid totalt på nationella minoritetsspråk i Sveriges television (SVT) 2014–2017. Timmar.

	2014	2015	2016	2017
Finska	342	325	341	348
Samiska	103	109	117	145
Meänkieli	22	19	45	51
Romani chib	30	27	57	60
Totalt	497	480	560	604

Källa: Utdrag ur SVT public serviceredovisning 2017

Tabell 20.3 Sändningstid totalt på nationella minoritetsspråk i Utbildningsradion (UR) 2014–2017. Timmar.

	2014	2015	2016	2017
Finska	19	35	39	37
Samiska	17	15	18	17
Meänkieli	12	17	17	18
Romani chib	14	16	17	19
Totalt	62	83	91	91

Källa: Utdrag ur UR public serviceredovisning 2017

Förvaltningsmyndigheters organisering

Indikator 21

Myndigheter som beaktat vilka delar av verksamheten som är särskilt relevant för nationella minoriteter att ha inflytande över

Närmare 80 procent av kommunerna som ingår i förvaltningsområdena har analyserat vilka delar av den kommunala verksamheten som är särskilt relevanta för nationella minoriteter att ha inflytande över. Det är en ökning med 8 procentenheter jämfört med 2014. Hälften av landstingen/regionerna i förvaltningsområdena har gjort denna analys vilket är en minskning med 35 procentenheter. Denna minskning är dessutom större om man jämför med 2013 då 92 procent uppgav att de genomfört denna typ av verksamhetsanalys. Bland övriga myndigheter har 43 procent beaktat vilka delar av verksamheten som är särskilt relevant för nationella minoriteter att ha inflytande över vilket är en minskning med 5 procentenheter jämfört med år 2014. En allt mindre procentandel kommuner utanför förvaltningsområdena genomför motsvarande.

Tabell 21.1 Myndigheter som analyserat vilka verksamheter som är särskilt relevanta för nationella minoriteter att ha inflytande över. Andel i procent.

Kommuner, ingår i förvaltningsområde	79 (+8)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	13 (-10)
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	50 (-35)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*
Övriga myndigheter	43 (-5)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget.

* För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt

Indikator 22

Myndigheter där arbetet med nationella minoritetsfrågor följts upp/integrerats i de ordinarie uppföljningssystemen

Närmare 80 procent av kommunerna i förvaltningsområdena har upprättade handlingsplaner, riktlinjer eller motsvarande styrdokument för arbetet med nationella minoriteter. Detta är ingen större förändring jämfört med 2014. Inga större förändringar har heller skett gällande vilka nationella minoriteter planerna omfattar. Över hälften av landstingen/regionerna och knappt 40 procent av övriga myndigheter har denna typ av styrdokument för arbetet med nationella minoriteter. Ett fåtal kommuner utanför förvaltningsområdena har handlingsplaner, riktlinjer eller motsvarande styrdokument, vilket inte förändrats sedan 2014.

Drygt hälften av kommunerna har en aktuell kartläggning av behov av förskola och äldreomsorg på nationella minoritetsspråk och av personal som talar nationella minoritetsspråk i kommunen. Behovet av ärendehandläggning på finska, meänkieli och samiska samt service på minoritetsspråken i telefonväxel och reception är de områden som i minst utsträckning har en aktuell kartläggning.

Nära 90 procent av kommunerna i förvaltningsområdena följer upp arbetet med nationella minoriteter, varav hälften inom ordinarie uppföljningssystem. Detta är i stort sett oförändrat jämfört med 2014. Ännu något fler procentandelar (93 procent) av landsting/regionerna i förvaltningsområdena gör detsamma och här har det skett en ganska kraftig ökning för att följa upp arbetet inom ordinarie uppföljningssystem. Något fler myndigheter följer upp sitt arbete jämfört med 2014, majoriteten i ordinarie uppföljningssystem. En allt mindre procentandel kommuner utanför förvaltningsområdena genomför motsvarande arbete.

I stort sett alla kommuner i förvaltningsområdena har en samordnande funktion för arbetet med nationella minoriteter, vilken vanligen är placerad på en kommunstyrelseförvaltning eller liknande. Ett fåtal kommuner utanför förvaltningsområdena har en sådan funktion men där det finns är den oftast placerad centralt i kommunen.

85 procent av kommunerna som ingår i förvaltningsområdena utbildar sin personal om nationella minoriteter och deras rättigheter. Knappt 30 procent av kommunerna utanför förvaltningsområdena gör detsamma. Drygt 60 procent av landstingen/regionerna som ingår i förvaltningsområdena och

Bilaga 2

övriga myndigheter utbildar sin personal om nationella minoriteters rättigheter.

Majoriteten av riksorganisationerna och Sametingets politiker uppfattar att kommuners och andra myndigheters kunskap om nationella minoriteter är oförändrad eller har minskat de senaste åren.

Tabell 22.1 Myndigheter som har handlingsplan, riktlinjer eller motsvarande styrdokument för arbetet med nationella minoriteter. Andel i procent.

	Har den typen av styrning	Berör samer	Berör sverigefinnar	Berör torne-dalingar	Berör romer	Berör judar
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	76 (+1)	35 (-4)	55 (+4)	17 (+0)	17 (+0)	11 (-1)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	12 (-1)	6 (-1)	8 (-2)	6 (-1)	7 (-1)	6 (-1)
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	57 (*)	43 (*)	57 (*)	29 (*)	29 (*)	29 (*)
Övriga myndigheter	38 (*)	28 (*)	34 (*)	28 (*)	32 (*)	28 (*)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* Frågan ställdes inte i 2014 års enkät, därför saknas jämförelsedata

Tabell 22.2 Kommuner som ingår i förvaltningsområde som har en aktuell kartläggning av efterfrågan och utbud av service inom olika områden*. Andel i procent.

Områden	Förvaltningsområde för samiska	Förvaltningsområde för finska	Förvaltningsområde för meänkieli
Förskola på nationella minoritetsspråk	61 (- 28)	68 (-20)	50 (- 33)
Äldreomsorg på nationella minoritetsspråk eller med kulturell inriktning	50 (-33)	65 (- 19)	50 (-33)
Service på minoritetsspråk i telefonväxel och reception	47 (- 25)	47 (-16)	50 (- 17)
Ärendehandläggning på minoritetsspråk	41 (+ 6)	25 (- 13)	17 (+- 0)
Personal som talar nationella minoritetsspråk	44 (- 39)	61 (- 25)	50 (- 33)

Källa: Enkätundersökning kommuner 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* 2014 ställdes frågan "Inom vilka områden har kommunen kartlagt efterfrågan och utbud av service" och 2017 ställdes frågan "Inom vilka områden har kommunen en aktuell kartläggning av efterfrågan och utbud av service" De olika frågeställningarna gör att jämförelser mellan åren är osäker. Svaren indikerar dock på att många kommuner har gjort kartläggningar men att de i flera kommuner inte är aktuella.

Tabell 22.3 Uppföljning av arbetet med nationella minoriteter. Andel i procent.

	Arbetet följs upp	Varav arbetet följs upp inom ordinarie uppföljningssystem	Varav arbetet följs upp i särskild ordning
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	88 (+0)	49 (-5)	39 (+6)
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	15 (-7)	7 (-11)	8 (+4)
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	93 (+8)	57 (+26)	36 (-18)
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*	*	*
Övriga myndigheter	71 (+13)	50 (+7)	21 (+6)

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och myndigheter (2014) och 2017, Länsstyrelsen och Sametinget
* För få svarande i årets enkätundersökning, se metodavsnitt.

Tabell 22.4 Kommuner som har en samordnande funktion för arbetet med nationella minoriteter. Andel i procent.

	Kommuner i förvaltningsområde	Kommuner utanför förvaltningsområde
Har en samordnande funktion för arbetet med nationella minoriteter	96	16
Varav arbetet samordnas från en kommunstyrelseförvaltning eller liknande	83	75
Varav arbetet samordnas från en kommunfels-/stadsförvaltning	7	13
Varav arbetet samordnas från en fackförvaltning	0	6
Varav arbetet samordnas på annat sätt	10	6

Källa: Enkätundersökning kommuner 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

Tabell 22.5 Myndigheter som utbildar sin personal om nationella minoriteter och deras rättigheter. Andel i procent.

	Ja	Nej
Kommuner, ingår i förvaltningsområde	85	15
Kommuner, ingår inte i förvaltningsområde	28	72
Landsting/regioner, ingår i förvaltningsområde	64	36
Landsting/regioner, ingår inte i förvaltningsområde	*	*
Övriga myndigheter	62	38

Källa: Enkätundersökning kommuner, landsting/regioner och övriga myndigheter 2017, Länsstyrelsen och Sametinget

* För få svarande, se metodavsnitt

Tabell 22.6 Minoritetsrepresentanters uppfattning om hur kommuners och andra myndigheters kunskaper om nationella minoriteter har utvecklats de senaste åren. Andel i procent.

Minskat	23
Oförändrat	54
Ökat	15
Vet ej	8

Källa: Enkätundersökning riksorganisationer och Sametingets politiker 2017, Länsstyrelsen och Sametinget.

STATSBIDRAG 2017 – Kommuner													
Kommun/stad	"Disponibelt statsbidrag 2017"	"Förbrukning av 2017 års disponibla statsbidrag"	Förbrukning av 2017 års disponibla statsbidrag (procent)	"Resterande medel av 2017 års disponibla statsbidrag"	"Förskola A"	"Äldreomsorg B"	"Inflytande, delaktighet och samråd C"	"Språk- och kultur D"	"Samordning E"	"Ärendehandläggning F"	"Övergripande information G"	"Övrigt H"	Totalt förbrukat A-H
Arjeplog	660 000	660 000	100%	0	161 077	195 879	7 307	194 772	84 230	7 970	8 765	0	660 000
Arvidsjaur	660 000	502 700	76%	157 300	100 400	3 700	14 700	104 800	247 100	2 300	9 900	19 800	502 700
Berg	660 000	659 972	100%	28	1 200	28 008	32 213	12 172	432 846	48 968	99 088	5 477	659 972
Borlänge	990 000	990 000	100%	0	14 424	68 450	3 826	293 622	608 607	1 071	0	0	990 000
Borås	1 980 000	1 980 000	100%	0	74 360	168 490	4 530	576 485	939 723	94 540	121 872	0	1 980 000
Botkyrka	1 320 000	1 067 596	81%	252 404	162 527	70 160	30 393	116 090	128 589	0	69 799	490 038	1 067 596
Degerfors	660 000	660 000	100%	0	0	33 347	2 615	113 700	510 338	0	0	0	660 000
Dorotea	660 000	660 000	100%	0	36 010	22 614	23 018	118 826	428 393	0	31 139	0	660 000
Enköping	660 000	591 838	90%	68 162	28 369	67 043	52 006	103 165	316 701	0	24 054	500	591 838
Eskestuna	1 980 000	1 980 000	100%	0	252 495	174 612	3 983	419 471	855 130	17 261	239 554	17 494	1 980 000
Fagersta	660 000	491 560	74%	168 440	47 741	0	13 910	737	296 319	19 244	94 028	19 581	491 560
Finspång	760 000	760 000	100%	0	8 909	89 187	2 125	242 739	316 057	1 855	44 580	54 548	760 000
Gällivare	1 160 000	1 160 000	100%	0	180 117	108 121	69 839	462 325	339 598	0	0	0	1 160 000
Gävle	1 320 000	1 180 636	89%	139 364	148 259	243 406	29 487	339 049	349 888	19 156	2 850	48 541	1 180 636
Göteborg	2 640 000	2 498 000	95%	142 000	395 000	84 000	173 000	356 000	878 000	33 000	522 000	57 000	2 498 000
Hallstahammar	660 000	660 000	100%	0	60 400	95 511	4 699	40 200	363 142	9 000	57 076	29 972	660 000
Haninge	1 320 000	1 275 355	97%	44 645	45 805	2 251	101 798	131 331	624 496	0	219 528	150 146	1 275 355
Haparanda	1 160 000	1 160 000	100%	0	249 764	374 646	11 400	131 706	230 574	64 360	47 550	50 000	1 160 000
Hofors	660 000	647 749	98%	12 251	16 796	186 403	9 459	131 207	280 212	0	23 672	0	647 749
Huddinge	1 980 000	1 888 291	95%	91 709	489 198	815 727	1 005	481 129	100 207	400	625	0	1 888 291
Håbo	660 000	660 000	100%	0	8 845	1 261	45 215	71 272	531 256	2 151	0	0	660 000
Hällefors	660 000	641 949	97%	18 051	36 842	26 394	72	151 619	399 192	0	27 830	0	641 949
Härjedalen	660 000	660 000	100%	0	9 720	24 765	6 805	64 646	463 383	85 534	5 147	0	660 000
Jokkmokk	660 000	660 000	100%	0	250 000	218 500	6 000	59 000	66 500	30 000	0	30 000	660 000
Kalix	1 160 000	1 160 000	100%	0	23 319	42 752	20 527	429 158	561 391	4 521	78 332	0	1 160 000
Karlskoga	660 000	660 000	100%	0	0	53 177	6 339	99 619	433 365	0	67 500	0	660 000
Kiruna	1 160 000	1 158 274	100%	1 726	91 755	65 063	54 793	329 986	431 720	0	184 957	0	1 158 274
Krokrom	660 000	660 000	100%	0	40 900	94 400	51 100	125 200	265 200	83 200	0	0	660 000
Köping	660 000	660 000	100%	0	31 699	33 472	1 781	45 002	537 863	0	10 183	0	660 000
Lindesberg	660 000	651 469	99%	8 531	0	23 172	776	33 130	537 042	0	57 349	0	651 469
Ludvika	877 750	459 674	52%	418 076	7 000	3 159	3 769	217 616	135 158	3 451	22 721	66 800	459 674
Luleå	990 000	990 000	100%	0	27 500	37 389	8 001	177 962	698 375	0	40 773	0	990 000
Lycksele	660 000	660 000	100%	0	132 596	57 717	20 704	103 577	257 835	0	57 705	29 866	660 000
Malmö	1 980 000	1 979 433	100%	567	500 000	641 555	54 055	697 050	3 099	0	39 955	43 719	1 979 433
Malå	660 000	660 000	100%	0	10 350	33 259	7 707	159 033	304 241	0	145 410	0	660 000

Mariestad	660 000	660 000	100%	0	110 000	175 740	7 678	126 768	223 830	2 918	12 786	280	660 000
Motala	660 000	660 000	100%	0	0	5 795	17 316	291 018	236 554	0	10 671	98 646	660 000
Norrköping	1 980 000	1 980 000	100%	0	225 000	400 000	7 000	493 000	710 000	8 000	137 000	0	1 980 000
Norrköping	990 000	990 000	100%	0	0	22 940	1 316	172 041	672 511	0	121 192	0	990 000
Nykvarn	660 000	654 600	99%	5 400	6 750	16 200	0	182 643	349 200	0	99 807	0	654 600
Oxelösund	660 000	660 000	100%	0	0	93 400	3 600	64 600	474 400	5 000	19 000	0	660 000
Pajala	1 160 000	1 160 000	100%	0	89 779	180 632	5 793	296 264	535 025	6 603	45 904	0	1 160 000
Sigtuna	660 000	660 000	100%	0	19 794	110 931	1 269	231 315	140 557	5 281	150 853	0	660 000
Sandviken	736 000	733 680	100%	2 320	14 678	14 443	10 618	107 432	582 726	0	1 982	1 801	733 680
Skinnkatteberg	660 000	660 000	100%	0	21 062	7 067	2 051	97 731	468 420	0	21 669	42 000	660 000
Skövde	990 000	964 373	97%	25 627	119 873	71 007	3 551	347 980	387 722	11 043	23 197	0	964 373
Smedjebacken	660 000	660 000	100%	0	0	189 252	28 042	121 579	316 717	4 410	0	0	660 000
Solna	990 000	990 000	100%	0	6 556	8 800	0	104 808	713 792	0	145 877	10 167	990 000
Sorsele	660 000	659 910	100%	90	38 693	31 525	47 944	124 151	395 186	0	22 411	0	659 910
Stockholm	2 640 000	2 640 000	100%	0	339 854	332 718	20 345	1 241 532	542 159	12 290	151 102	0	2 640 000
Storuman	660 000	660 000	100%	0	149 720	143 528	0	126 878	238 366	0	1 508	0	660 000
Strömsund	660 000	660 000	100%	0	65 820	93 546	3 095	141 410	221 115	51 219	45 843	37 952	660 000
Sundbyberg	660 000	660 000	100%	0	60 000	122 200	2 734	110 000	286 182	0	58 884	20 000	660 000
Sundsvall	1 320 000	1 320 000	100%	0	0	163 551	19 441	228 706	846 336	10 000	51 966	0	1 320 000
Surahammar	660 000	660 000	100%	0	111 597	63 400	7 220	55 395	408 168	0	14 220	0	660 000
Södertälje	1 320 000	1 320 000	100%	0	45 000	57 178	6 317	407 464	648 471	0	155 570	0	1 320 000
Tierp	660 000	660 000	100%	0	59 290	113 294	2 700	70 914	372 300	17 202	24 300	0	660 000
Trelleborg	660 000	437 180	66%	222 820	147 816	0	197	32 044	252 579	0	4 544	0	437 180
Trosa	660 000	660 000	100%	0	164 156	10 838	485	206 853	227 771	4 403	45 494	0	660 000
Trollhättan	990 000	983 063	99%	6 937	97 662	40 598	12 716	655 996	0	0	755	175 336	983 063
Uddevalla	990 000	892 312	90%	97 688	0	33 179	101 095	292 168	354 290	0	4 359	107 221	892 312
Umeå	2 480 000	2 480 000	100%	0	818 284	487 560	224 021	268 461	670 178	0	11 496	0	2 480 000
Upplands-Bro	660 000	660 000	100%	0	0	0	0	189 999	0	470 001	0	0	660 000
Upplands-Väsby	660 000	660 000	100%	0	3 000	12 829	28 571	115 066	462 903	32 391	5 240	0	660 000
Uppsala	1 980 000	1 850 206	93%	129 794	298 119	93 000	9 333	946 806	481 227	0	21 721	0	1 850 206
Vilhelmina	660 000	660 000	100%	0	5 845	41 221	375	20 900	583 322	0	8 337	0	660 000
Västerås	1 980 000	1 980 000	100%	0	245 000	126 700	52 600	164 000	1 313 700	37 000	41 000	0	1 980 000
Åre	660 000	658 096	100%	1 904	7 533	69 966	14 549	93 431	292 044	0	94 198	86 375	658 096
Älvålen	660 000	660 000	100%	0	45 442	40 370	6 665	88 101	422 792	37 892	18 738	0	660 000
Älvkarleby	660 000	660 000	100%	0	21 890	95 234	5 002	87 108	409 134	693	40 939	0	660 000
Örebro	1 980 000	1 100 238	56%	879 762	35 881	70 281	0	379 589	454 297	0	160 190	0	1 100 238
Östersund	990 000	494 574	50%	495 426	117 717	10 307	1 132	31 000	204 912	125 870	3 636	0	494 574
Österåker	660 000	660 000	100%	0	24 297	32 643	20 695	77 664	448 836	0	55 865	0	660 000
Östhammar	660 000	660 000	100%	0	0	10 000	8 000	61 000	514 000	0	25 000	42 000	660 000
Övertorneå	1 160 000	1 160 000	100%	0	378 360	304 280	400	350 100	122 260	3 600	1 000	0	1 160 000
SUMMA	75 173 750	71 782 728	95%	3 391 022	7 537 845	8 083 743	1 562 823	16 337 311	30 939 752	1 373 798	4 212 196	1 735 260	71 782 728

STATSBIDRAG 2017 – Landsting/regioner											
Landsting/regioner	”Dipomibelt statsbidrag 2017”	”Förbrukning av 2017 års disponibla statsbidrag”	Förbrukning av 2017 års disponibla statsbidrag (procent)	”Resterande medel av 2017 års disponibla statsbidrag”	”Inflytande, delaktighet och samråd A”	Språk- och kultur B	Samordning C	”Ärende-handläggning D”	”Övergripande information E”	”Övrigt F”	Totalt förbrukat A - F
Landstinget Dalarna	250 000	250 000	100%	0	6 267	40 827	190 072	8 975	3 859	0	250 000
Region Uppsala	250 000	100 049	40%	149 951	0	91 150	0	0	8 899	0	100 049
Landstinget Sörmland	250 000	250 000	100%	0	1 008	123 720	0	0	121 041	4 231	250 000
Region Västernorrland	250 000	218 492	87%	31 508	48 724	50 000	102 809	15 748	1 211	0	218 492
Region Västmanland	250 000	237 732	95%	12 268	0	149 113	88 212	407	0	0	237 732
Region Norrbotten	250 000	250 000	100%	0	1 495	172 000	1 749	68 799	5 957	0	250 000
Region Gävleborg	294 935	241 046	82%	53 889	0	144 906	16 518	79 368	0	254	241 046
Region Jämtland Härjedalen	250 000	234 532	94%	15 468	26 133	71 609	67 659	53 077	7 960	8 094	234 532
Region Skåne	250 000	227 020	91%	22 980	0	97 550	2 070	2 400	0	125 000	227 020
Region Örebro län	250 000	250 000	100%	0	0	244 868	4 357	0	775	0	250 000
Region Östergötland	250 000	250 000	100%	0	15 059	44 998	171 668	0	16 800	1 475	250 000
Stockholms läns landsting	250 000	250 000	100%	0	0	89 807	0	0	160 193	0	250 000
Västerbottens läns landsting	250 000	192 771	77%	57 229	74 473	99 272	0	9 513	9 513	0	192 771
Västra Götalandsregionen	250 000	250 000	100%	0	0	150 000	100 000	0	0	0	250 000
SUMMA	3 544 935	3 201 642	90%	343 293	173 159	1 569 820	745 114	238 287	336 208	139 054	3 201 642

Fördjupning av kommuners arbete med minoritetslagens grundskydd

Den första januari 2010 trädde lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk i kraft och i samband med det reformerades den svenska minoritetspolitiken. Grundskyddet i lagstiftningen gäller i hela landet och för samtliga nationella minoriteter och minoritetsspråk. De tre grundskyddsparagraferna ger minoriteterna rätt till information om sina rättigheter, skydd för sina språk och kulturer samt inflytande i frågor som berör dem. De så kallade förvaltningsområdena, inom vilka språkanvändare av finska, meänkieli och samiska har särskilda rättigheter, har utökats genom åren och omfattar idag 81 kommuner och 15 landsting/regioner.

Länsstyrelsen och Sametinget har under åren genomfört en rad utbildnings- och informationsinsatser som omfattar skyldigheterna avseende grundskyddet i minoritetslagen. Insatserna har varit riktade till bland annat samordnare och andra nyckelpersoner i kommuner både i och utanför förvaltningsområdena. Men trots många kunskaps- och höjande insatser har myndigheterna i varje rapport till regeringen konstaterat att grundskyddet bara kan sägas fungera tillfredsställande i kommuner som ingår i förvaltningsområden och då enbart för den eller de minoriteter vars språk kommunen får statsbidrag för. I kommunerna utanför förvaltningsområdena saknas till stor del ett strukturerat arbete och många kommuner är ovetande om sina skyldigheter. För att förstå orsakerna till detta behövs en fördjupad analys av de förutsättningar som råder lokalt och de hinder och möjligheter som präglar det kommunala arbetet. Det är viktigt att lyssna på ansvariga i kommunerna angående vilka åtgärder som behöver vidtas för att grundskyddet ska fungera bättre.

Uppföljningsmyndigheterna har de senaste två åren gjort angelägna fördjupningar om situationen för minoritetsspråken i förskolan och skolan samt inom äldreomsorgen. I årets rapport har en bredare uppföljning genomförts som knyter an till de indikatorer som följts upp 2014. En bred uppföljning på aggregerad nivå kan väl beskriva tillstånd och trender men inte alltid räkna som underlag för

en djupare analys. Mot denna bakgrund beslutade Länsstyrelsen och Sametinget att inom ramen för årets uppföljning även göra en fördjupning om kommuners arbete med grundskyddet. För att kunna koncentrera undersökningen på kommunal organisation valdes landsting och regioner bort i denna fördjupning. Landsting och regioner har en organisatorisk form som kräver en egen analys och det finns anledning att återkomma till den i en kommande uppföljning.

Fördjupningen baserar sig på intervjuer med ansvariga tjänstepersoner i kommunerna; Bollnäs, Borås, Gävle, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Linköping, Norrköping, Nyköping, Nässjö, Pajala, Piteå, Örnsköldsvik och Östersund. Fem av kommunerna; Borås, Gävle, Norrköping, Pajala och Östersund ingår i något eller fler av förvaltningsområdena för finska, meänkieli eller samiska. Örnsköldsvik har ansökt hos regeringen och ingår i förvaltningsområdet för finska från 2018. Linköping har tidigare varit pilotkommun för strategin för romsk inkludering och Gävle och Borås är för närvarande utvecklingskommuner inom samma strategi.

Grundskyddet i lagen avser paragraferna 3, 4 och 5. Resultaten av intervjuerna redovisas nedan utifrån respektive paragraf med en efterföljande analys.

Grundskyddet

3 § Förvaltningsmyndigheter ska när det behövs på lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.

Sammanfattningsvis består kommunernas informationsinsatser, där de finns, framförallt av information på webben kopplat till kommunens sökmotor där man måste skriva in sökordet nationella minoriteter för att komma åt information och eventuella länkar. Endast Gävle beskriver utåtriktade informationsinsatser till alla fem minoriteterna. I två av kommunerna inom förvaltningsområdena, Östersund och Borås, finns det ingen direkt infor-

mation om grundskyddet i lagen. I Östersund finns endast information kopplat till den samiska minoriteten och som främst avser det förstärkta skyddet för samiska språkbrukare. I Borås finns gott om information på finska men ingen information om grundskyddet riktat till alla fem minoriteter, däremot finns en länk till minorite.se. I den utsträckning kommunerna samråder med de nationella minoriteterna så ges ibland även information om rättigheter vid dessa tillfällen. Samråden berör dock framförallt de minoriteter vars språk kommunerna i förvaltningsområdena får statsbidrag för, vilket medför att den informationen når ut högst begränsat.

Av kommunerna utanför förvaltningsområdena har fyra, Linköping, Nyköping, Nässjö och Örnsköldsvik, information om grundskyddet och länkar till lagen via sökmotorn på webben. Dessa kommuner skiljer sig alltså inte från kommunerna i förvaltningsområdena avseende 3 § i grundskyddet. Tre har endast information om särskild rätt till modersmålsundervisning kopplat till nationella minoriteter och två, Piteå och Kristianstad, har ingen information alls.

Analys

Information är en komplex fråga och det krävs både kunskap och resurser för att nå ut med relevanta budskap till olika målgrupper. I lagen stipuleras att kommunerna när det behövs på lämpligt sätt ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt lagen. Av författningskommentarerna framgår även att denna information bör ges på de minoritetsspråk som kan förväntas användas av enskilda i kontakter med myndigheten. De kommuner som informerar i enlighet med lagen verkar göra bedömningen att det lämpliga sättet är att informera på webben utan någon specifik analys över om målgrupperna kan förväntas gå in på kommunens hemsida för att söka information eller inte. Med något undantag, Gävle, så är det ingen av respondenterna som beskriver något strukturerat tänk kring hur varje nationell minoritet ska nås av informationen om sina rättigheter. De kommuner som inte informerar verkar inte heller medvetna om att de har skyldigheten och som en respondent uttrycker det – ”Kommunen informerar om det man kan erbjuda, inte generellt om vilka rättigheter enskilda har.” Det vill säga, har kommunen ingen specifik service eller åtgärd att erbjuda så ges ingen information, även om rätten till servicen eller åtgärden föreligger. Flera respondenter anger dessutom att de inte upplever någon efterfrågan på information om dessa rättigheter från kommuninvånarna.

Lagens lite svepande formulering om *behov och på lämpligt sätt* ger kommunerna möjlighet till olika tolkningar. Detta i kombination med ett upplevt bristande intresse från minoriteterna samt ovana vid att arbeta rättighetsbaserat, medför att incitamenten för att arbeta aktivt med lagens 3 § blir förhållandevis svaga. En sorts miniminivå verkar ha utkristalliserats som innebär att kommunerna lägger information på webben och länkar till lagen översatt till de olika minoritetsspråken. För att nå informationen måste man dock söka aktivt på rätt sökord.

I kommuner som ingår i förvaltningsområdena är statsbidraget en drivkraft till aktivitet och engagemang. Statsbidraget är dock kopplat till det förstärkta skyddet och avser inte insatser för grundskyddet för andra minoriteter än för de vars språk kommunen ingår i förvaltningsområde för. Många samordnare är därmed anställda endast för att arbeta med den eller de språkgrupper statsbidraget gäller. Samtidigt är det sällan någon annan i kommunen som har funktionen att ansvara för grundskyddet för övriga nationella minoriteter. Detta blir mycket tydligt i några av intervjuerna med respondenter i förvaltningsområdeskommunerna. Trots att intervjun ska handla om kommunens skyldigheter avseende grundskyddet, utses respondenter som endast arbetar med det förstärkta skyddet i lagen i förhållande till en minoritet. Vid frågan om vem som är ansvarig för övriga minoriteter anges överordnade i ledningsfunktioner vilka är desamma som hänvisat till respondenterna för den aktuella intervjun. Det uppstår därmed en sorts cirkelresonemang där olika funktioner hänvisar till varandra. På så vis faller ansvaret mellan stolarna även i förvaltningsområdeskommunerna.

4 § I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

Sammantaget är det främst modersmålsundervisning samt insatser på bibliotek och i viss mån museer, som kommunerna nämner beträffande stöd enligt lagens 4 §. Flera kommuner nämner också att de uppmärksammat Finlands 100 års jubileum och beskriver att aktiviteter görs utifrån önskemål hos berörda minoriteter, till exempel konserter eller föreläsningar. I Gävle beviljas även bidrag till

nationella minoritetens organisationer och i Östersund beviljas alla ansökningar som rör aktiviteter för samiska barn, vilket kan röra allt från bandy till konserter. Minoriteternas egen efterfrågan styr i stor utsträckning de aktiviteter som genomförs i kommunerna som ingår i förvaltningsområden, men det är tydligt att det ändå främst gäller de språk kommunerna får statsbidrag för. I Östersund genomförs exempelvis inga aktiviteter riktade till att skydda andra minoritetsspråk än samiska. I Gävle, där arbetet omfattar grundskyddet för samtliga fem minoriteter, finns dock en särskild budget för detta som ligger utanför statsbidraget.

Den romska minoriteten förefaller i flera kommuner uppmärksammas trots att de inte omfattas av statsbidrag. En förklaring till detta är förmodligen att flera av de intervjuade kommunerna, Borås, Gävle och Linköping, har varit eller är engagerade i strategin för romsk inkludering. Gävle som för närvarande är en av fem utvecklingskommuner inom strategin har till exempel brobyggare som hjälper romska barn med läxläsning på biblioteket. Men även i Norrköping som inte ingår i strategin, avsätts en årlig budget på 75 000 kronor för att uppmärksamma romernas internationella dag den 8 april. Den grupp som verkar omfattas i minst utsträckning är den judiska minoriteten. Flera kommuner anger att den judiska minoriteten antingen inte finns representerad i kommunen eller har uppgett att de inte har några behov som kommunen kan tillgoda inom ramen för sitt arbete. Några kommuner arbetar dock aktivt med att uppmärksamma Minnesdagen av Förintelsen den 27 januari i samarbete med judiska organisationer eller individer.

Trots att modersmålsundervisningen inte är reglerad i lagen är det den kommunerna främst hänvisar till när de ombeds ange hur kommunen arbetar för att särskilt främja barns rätt att utveckla en kulturell identitet och använda sitt minoritetsspråk i enlighet med 4 §. Skolan och förskolan är naturligtvis de främsta arenor där stöd för barns språkliga utveckling kan ske organiserat och det finns inget som motsäger att även de insatser som görs i skolan och i enlighet med det förstärkta skyddet i minoritetslagens 17 § om rätt till förskola på minoritetsspråk, även har bäring på lagens 4 §. Av de intervjuade kommunerna i förvaltningsområdena är det dock endast två, Gävle och Borås, som gör insatser för barn som tillhör språkgrupper som kommunen inte får statsbidrag för. Ingen kommun gör insatser för alla fem minoritetsgruppers barn. Samtliga kommuner uppger ointresse från minoriteterna eller bristande kunskap om behoven som anledning till detta.

När det gäller grundskyddets 4 § skiljer sig inte kommunerna i eller utanför förvaltningsområdena på något utmärkande sätt förutom att respondenter i förvaltningsområdena i större utsträckning är medvetna om de skyldigheter kommunerna har. I övriga kommuner är kunskapen generell lägre förutom möjligen inom skolans område. Alla kommuner uppger sig vara medvetna om att barn till nationella minoriteter har särskilda rättigheter angående modersmålsundervisning i skolan och att man informerar om detta på olika sätt, antingen via webben eller direkt till föräldrarna. Anledningen till att den här specifika rättigheten är mer känd än övriga, beror troligen på att den finns inskriven i skolans regelverk. I Linköping deltar cirka 100 romska barn i modersmålsundervisning och i Piteå görs insatser i skolan för barn som talar finska, meänkieli och samiska. I Nässjö finns barn som deltar i modersmålsundervisning på finska och i Kristianstad finns flera barn som önskar modersmålsundervisning i finska och romani chib men kommunen har hittills inte hittat lärare.

Förutom stöd i förskolan och skolan anger kommunerna i varierande utsträckning filmvisning, teater och utbud på biblioteken som stödjande insatser för barn och vuxna beträffande stöd för språk och kultur.

Analys

Lagens 4 § om skydd för de nationella minoriteternas språk och kultur, ger inte någon särskilt konkret vägledning till kommunerna om vad de ska göra för att uppfylla sina åtaganden eller när deras insatser kan anses vara tillräckliga. Av regeringens proposition 2008/09:158, Från erkännande till egenmakt, framgår att § 4 ska ses som en målsättningsparagraf vars syfte är att medvetandegöra det offentliga om de nationella minoriteternas språk och kultur. Kommunerna tolkar av naturliga skäl sina åtaganden inom ramarna för de sektorer som ryms inom den kommunala verksamheten, till exempel kulturförvaltning, bibliotek, förskolor, skolor och museiverksamhet. Det är även inom dessa områden som kommunerna beskriver de aktiviteter som görs. I de verksamheter som har konkreta uppdrag eller där annan lagstiftning också stöder aktiviteten görs också fler insatser. Till exempel arbetar biblioteken med uppdraget att utöka utbudet av litteratur om minoriteterna och på minoritetsspråken och skolorna tillhandahåller modersmålsundervisning om det finns intresse och tillgång till lärare. Här skiljer sig inte kommunerna i eller utanför förvaltningsområdena särskilt mycket från varandra.

I rapporter som kommunerna i förvaltningsområdena lämnat till uppföljningsmyndigheterna anges ett stort antal kulturella aktiviteter ha genomförts lokalt utifrån önskemål från de nationella minoriteterna själva. När det gäller konkreta åtgärder till skydd för de nationella minoritetsspråken anges insatser för barn och äldre inom förskola, äldreomsorg och i det offentliga rummet, till exempel genom skyltning, uppmärksammande av flaggdagar m.m. De flesta av dessa aktiviteter bekostas dock av statsbidraget som kommunerna får för sina merkostnader. Det är tveksamt om det görs fler aktiviteter i förvaltningsområdena avseende lagens 4 § än i övriga kommuner om man borträknat allt som finansieras via statsbidraget.

Ekonomiska medel är således tveklöst en framgångsfaktor när det gäller insatser för att arbeta aktivt i kommunerna med skydd för de nationella minoriteternas språk och kultur. Av det som framkommer i intervjuerna krävs också en samordnande funktion i kommunen som ansvarar för att arbeta strategiskt med hela grundskyddet och alla fem minoriteterna. En sådan funktion måste vara väl förankrad i kommunen och ha tillgång till alla sektorer som är berörda av kultur och språk. För att konkretisera hur kommunen ska verka för att skydda minoriteternas språk och kultur, krävs dessutom en verksamhetsanalys, mål för arbetet och en plan för vägen dit. Det vill säga ett strukturerat och planmässigt arbete som följs upp på samma sätt som annan kommunal verksamhet. Under dessa förutsättningar kan också kommunerna själva komma fram till när de gör tillräckligt och vad som är en rimlig nivå för just den specifika kommunen. Först då kan man också slå fast om kommunerna lever upp till sina åtaganden enligt grundskyddet eller inte. Det är inte aktiviteterna eller antalet i sig som visar om grundskyddet efterlevs. Flera indikatorer visar på att kommunerna inte arbetar strukturerat och planmässigt eller analyserar sin verksamhet utifrån rätten till skydd för språk och kultur. Men tills dess analysen är gjord och målen satta vilar slutsatsen på antagandet att kommunerna inte lever upp till grundskyddets 4 §.

5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

Alla fem kommuner som ingår i förvaltningsområdena har någon form av samråd med en eller flera av minoriteterna. Samtliga förvaltningsområdes-

kommuner har samråd med den eller de minoriteter kommunen uppbär statsbidrag för. Den enda kommun som uppger att de samråder med alla fem minoriteter är Gävle. De kommuner som inte samråder med övriga grupper uppger ointresse från minoriteterna själva som anledning till bristande samråd. Borås bjuder till exempel två gånger per år in till öppna samråd för alla minoriteter som vill delta men uppger att intresset är mycket svalt. Däremot har kommunen fått goda resultat när man arbetat uppsökande i den romska minoriteten och har numer formaliserade samråd en gång per månad med arvoderade romska ledamöter.

Samråden kan se olika ut i förhållande till olika minoriteter. Borås har förutom med romer även formaliserade samråd med arvoderade sverigefinska ledamöter. Gävle har formaliserade samråd med sverigefinnar, öppna möten med tornedalingar och mer individuella kontakter med samer. Norrköping jobbar brett med uppsökande arbete mot alla fem minoriteterna men har endast formaliserade samråd med sverigefinnar. Kommunen har bedrivit ett uppsökande arbete i den romska minoriteten sedan 2011. Pajala har formaliserade samråd med sverigefinnar och tornedalingar och i Östersund har kommunen samråd med samiska föräldrar till barn i förskola och skola samt med samiska seniorer. Samrådsformen är vanliga föräldramöten och informella träffar och inte formaliserat eller arvoderat.

Av kommunerna utanför förvaltningsområdena är det fyra kommuner, Linköping, Nyköping, Piteå och Örnsköldsvik, som har samråd med någon eller flera av minoriteterna. Även i dessa kommuner har samråden olika karaktär och omfattning. Linköping har till exempel samråd med romer sedan kommunens engagemang i strategin för romsk inkludering. Kommunen hade tidigare även kontakt med en samisk förening, men den lades ner på grund av bristande intresse bland medlemmarna. De tornedalingar som tidigare var aktiva i kontakten med kommunen flyttade från Linköping och till följd av bristande resurser har kommunen inte mäktat med att etablera nya kontakter. Det finns en grupp judar som respondenten har kontakt med årligen i samband med Minnesdagen av Förintelsen, men för övrigt får den judiska minoriteten sina behov tillgodosedda genom församlingen och synagogan i Norrköping. Nyköping samråder två gånger per år med sverigefinnar och romer och arbetet utgår från de önskemål och behov som framkommer under dessa samråd. Örnsköldsvik har ett minoritetsråd där romer, samer och sverigefinnar ingår. Däremot har kommunen ingen kontakt med judar och tornedalingar. Den romska gruppen har kommunen fått

kontakt med via utåtriktade aktiviteter och samerna har själva tagit kontakt. För närvarande är samråden öppna och annonseras via olika media men planen är att strukturera samråden nu när kommunen ingår i det finska förvaltningsområdet och då kommer även arvode för ledamöter införas.

Piteå samråder med samer angående översiktsplaner men inte inom ramen för lagens grundskydd och har aldrig funderat över hur de nationella minoriteterna ska ges inflytande. Bollnäs, Kalmar, Karlstad, Kristianstad och Nässjö har inget samråd med någon minoritet. Anledningen är bland annat att kommunerna inte vet hur de ska få kontakt med minoriteterna eller att de anser att deras möjlighet till inflytande ges via andra kanaler som vanliga föräldramöten eller direkta individuella kontakter med kommunen. Även beträffande 5 § i lagens grundskydd är det inte så stora skillnader mellan kommuner i och utanför förvaltningsområdena om man borträknar allt som bekostas av statsbidraget och berör de minoriteter som omfattas av detta. Intressant är att den romska gruppen verkar vara den minoritet som ofta omfattas av uppsökande verksamhet och samråd.

Analys

Samråd är en term som har kommit att användas för många olika former av dialog mellan myndigheter och minoriteter. Någon form av dialog med minoriteterna är en förutsättning för att lagstiftningen ska fungera i praktiken. Utan att föra en dialog med personer som tillhör minoriteterna kan kommunerna inte veta vilka frågor minoriteterna anser vara viktiga eller vilka behov som finns. Detta gäller alla områden i grundskyddet. Utan en dialog är det svårt att veta vilka kanaler som är mest effektiva för att nå ut med information eller veta vilka insatser till skydd för språk och kultur som behövs. Man kan inte heller veta vilka barn som behöver stöd i förskolan eller vill ha modersmålsundervisning utan en dialog med föräldrarna. Lagen kräver dessutom att kommunerna så långt det är möjligt ger inflytande i frågor som berör minoriteterna. Men även formuleringarna i 5 § i grundskyddet är tolkningsbara. Det anges till exempel inte på vilket sätt samråden ska gå till. I författningskommentarerna framgår att samråden inte måste vara specifika för de nationella minoriteterna utan kan ske genom att de nationella minoriteterna till exempel finns representerade i brukarråd. Det är upp till kommunerna att utarbeta de former som möjliggör en dialog. Samråd kan därmed av kommunerna anses ske i olika sammanhang där man

träffar kommuninvånarna, till exempel på anhörigträffar, föräldramöten eller idrottsföreningar m.m.

Flera av kommunerna anger i intervjuerna att de inte vet hur de ska få kontakt med minoriteterna, särskilt problematiskt är det om det inte finns aktiva föreningar. De försök som gjorts med till exempel öppna möten som annonserats via media får inte något större genomslag. Några kommuner uppger att de har lyckats väl då de har arbetat aktivt med uppsökande åtgärder, till exempel i förhållande till den romska minoriteten. Ett sådant arbete kräver dock både resurser och uthållighet. En respondent menar att det krävs en viss kritisk massa för att det uppsökande arbetet ska ge resultat och det kan skapa problem framförallt i mindre kommuner. Det uppsökande arbetet kan också misslyckas om det inte finns en kulturkompetens och det som en respondent definierade som *kulturella nycklar* till minoriteten. I en av intervjuerna beskrevs hur det uppsökande arbetet hade lett till konflikt med minoriteten i fråga då de inte alls önskade kontakt med kommunens representant. Det är alltså väsentligt att kontakter tas på ett sätt som är acceptabelt för minoriteterna själva. Brobyggare kan vara ett sätt att arbeta uppsökande och tillitsskapande men för det krävs att kommunen tillsätter ekonomiska resurser. En annan erfarenhet som kommit fram i intervjuerna är att arvodering av samrådets ledamöter varit avgörande för motivationen. Även det är en åtgärd som kräver resurser.

Förutom att kommunerna måste tillsätta resurser för att få till stånd samråd med minoriteterna krävs ett engagemang från minoriteterna själva. Generellt är det svårt att få individer att engagera sig i traditionellt föreningsliv, inte minst yngre. Många kommuner vittnar om att samråden består av endast pensionärer med intresse för enstaka frågor. Det händer också att personer inte vill ge sig till känna på grund av stigmatisering, eller har haft dåliga erfarenheter av kontakter med myndigheter och upplevt diskriminering. Detta kan skapa hinder för samrådet om inte kommunen förmår återskapa förtroendet för myndigheten. Bristande intresse för föreningsliv och ideellt engagemang är ett samhällsfenomen som kräver analys och nytänkande kring former för dialog.

Det krävs sammanfattningsvis ett rätt ansenligt engagemang både strategiskt, ekonomiskt och personellt från kommunens sida för att få till stånd kvalitativa samråd med minoriteterna. I förvaltningsområdena får kommunen statsbidrag som kan användas till den minoritet vars språk omfattas. För övriga minoriteter blir arbetet ofta personbundet

och vilar på engagemanget hos eldsjälarna vilket inte skapar rätt förutsättningar för kontinuitet och hållbarhet över tid. ”Det är resurskrävande att skapa medborgardialog” som en respondent uttryckte sig. Här måste staten också vara självkritisk och förtydliga vad som är kommunernas ansvar och hur rätten till inflytande ska tillgodoses. Särskilt för de mindre kommunerna är det svårt att hitta intresserade från alla grupper att samråda med och då kanske lösningen i stället ska vara samråd på regional eller central nivå. Oavsett måste kommunerna få hjälp att mer konkret definiera vad som ska utmärka ett samråd just med de nationella minoriteterna, hur de ska hantera ett bristande intresse eller frånvaro av minoriteterna lokalt samt ekonomiska resurser att finansiera arbetet.

Ytterligare reflektioner med anledning av intervjuerna

En strategi för varje nationell minoritet?

Intervjusvaren har visat att flera av kommunerna verkar ha ett extra fokus på den romska minoriteten. Detta gäller naturligtvis de kommuner som är eller har varit involverade i strategin för romsk inkludering, men även andra kommuner verkar arbeta mer uppsökande gentemot denna grupp än andra. Det finns säkert flera förklaringar till detta men det är rimligt att anta att en del beror på det mångåriga arbete som föregått framtagandet av strategin liksom det pågående arbetet och inte minst romernas eget engagemang i processen. Det finns delar av strategin som skulle vara intressanta att fundera över även avseende de övriga minoriteterna. Kanske skulle det vara mer effektivt att utveckla en strategi för varje minoritet än att arbeta enligt en lag där behov och lösningar förutses vara desamma för alla. Mer anpassade strategier skulle kanske bättre adressera de specifika behov som minoriteterna själva prioriterar och på så sätt attrahera ett mer aktivt deltagande i arbetet. En nationell strategi för varje minoritet skulle kunna underlätta framtagandet av mål, riktlinjer och metoder och identifiera var behoven är som störst. Det skulle också vara lättare att ta speciella omständigheter i beaktande, till exempel samernas ställning som urfolk. Det kanske inte heller är rimligt att alla kommuner ska göra samma saker eller lika mycket.

Samordnarrollen

Samordnarrollen är komplex och förtjänar sin egen uppmärksamhet. De som ansvarar för det operativa arbetet lokalt, har flera gånger vittnat om ensam-

het, bristande stöd och olika grad av utsatthet. I princip alla kommuner i förvaltningsområdena har en samordnande funktion anställd på heltid som bekostas med statsbidraget. Ansvarsområdet för de allra flesta inskränks till den eller de minoriteter vars språk kommunen får statsbidrag för. Få har i uppdrag att arbeta enligt kommunens åtaganden till alla fem minoriteterna. Många har anställts för sina språkliga meriter, sin egen tillhörighet till språkgruppen och den kulturella kompetens som medföljer detta. Detta är givet en viktig styrka i förhållande till målgruppen. Problem uppstår dock om kommunerna inte vidtar åtgärder för att också leva upp till sina åtaganden gentemot övriga minoriteter. Samordnarens arbete tas ofta som intäkt för att kommunen gör det de ska även om samordnarens uppdrag och ansvar är begränsat till en grupp språkbrukare.

Uppföljningsmyndigheterna drog redan i sin första uppföljningsrapport slutsatsen, att en utpekad funktion i kommunerna med ansvar att samordna arbetet är viktig för att nå framgångar i minoritetsarbetet. Dessutom krävs att den som får ansvar för arbetet också ges rätt förutsättningar, vilket dessvärre inte är fallet i alla kommuner. Enligt uppföljningsmyndigheternas bedömning har det visat sig att bra förutsättningar för samordning finns när:

- Tjänsten är centralt placerad i ledningen för kommunen eller ingår i en grupp som jobbar med strategisk utveckling och har stöd från både den verksamhetsmässiga och politiska ledningen.
- Berörda verksamheter, (skolförvaltning, äldreomsorgsförvaltning, kommunikationsavdelningen m.fl.) är involverade i arbetet och deltar i samråd med berörda ur målgrupperna.
- Samordnaren är väl förankrad i kommunen, har god kännedom om kommunal verksamhet och har en konstruktiv dialog med kommunens ledning, verksamheter och målgrupper.
- Samordnaren är väl insatt i minoritetspolitiken, lagen och den förordning som styr statsbidraget.
- Resurser finns för verksamhet, dvs kommunen skjuter till medel om det behövs i de fall där stora delar av stödet går till samordnarens lön.
- Det finns en plan och mål för arbetet som följs upp inom de ordinarie kommunala systemen.

Sammanfattande analys

För att kommunerna ska lyckas i arbetet med grundskyddet i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk krävs flera samverkande faktorer. Kommunen måste självklart ha kunskap om sina skyldigheter enligt lagen men det räcker inte. Det krävs också att någon i kommunen har ett utpekat ansvar och resurser för att samordna arbetet. Förutsättningarna lokalt behöver analyseras, behoven kartläggas, mål fastställas och följas upp. Dessutom krävs ett samråd med minoriteterna som ger ett reellt inflytande, även över resurser. För att detta ska bli möjligt krävs slutligen minoriteternas närvaro, engagemang och vilja till dialog.

Att arbeta med olika former av medborgardialog eller samråd kräver tid, kompetens och uthållighet. Flera intervjuer visar att det går att nå framgångar med uppsökande arbete, men att arbetet kräver resurser. Det är generellt sett en utmaning att få människor att aktivera sig i traditionella former och det gäller naturligtvis även för de nationella minoriteterna, inte minst unga. För att möjliggöra inflytande i praktiken måste nya former prövas. Särskilt om inflytande ska utgå från individer och inte från medlemsorganisationer. I alla kommuner finns inte invånare från samtliga nationella minoriteter och långt ifrån alla är organiserade, möjliga att identifiera eller intresserade. En respondent beskrev följande ”De romer som finns i kommunen är EU medborgare, det finns ingen judisk församling, inte ens en finsk förening längre, den har bytt namn till Nordiska föreningen.” Även ett aldrig så engagerat uppsökande arbete kan misslyckas om det inte finns någon att söka upp. Resultaten är beroende av ett ömsesidigt intresse mellan det offentliga och minoriteterna själva.

Staten har anledning att vara självkritisk. Flera kommuner uttrycker att lagen är luddig och behöver förtydligas. Man saknar redskap, konkreta tips och åtgärdslistor för det praktiska arbetet. En respondent undrar varför det går att vara tydlig med hur man ska sköta ett diarium men inte med vad man ska göra för att leva upp till grundskyddet. En annan uttrycker att kommunen är trött på att staten drar igång processer men inte tillsätter tillräckligt med resurser.

Det duger inte att bara kritisera kommunerna. Innan det går att slå fast att kommunerna inte lever upp till grundskyddet krävs en större tydlighet kring kommunens skyldigheter. Om en kommun bedömer att information om modersmålsundervisning på webben eller en länk till lagen är ett lämpligt sätt att informera, enligt vilka kriterier

görs bedömningen att detta är fel eller otillräckligt? Här har uppföljningsmyndigheterna också ett fortsatt arbete att göra. För att utveckla grundskyddet i lagstiftningen behövs tydliga definitioner av vilket tillstånd som är önskvärt och vad som är rimligt att kräva av kommunerna utifrån olika lokala förutsättningar.